

PILISTVERE KIHELKOND JA VABADUSE RISTI VENNAD

Jaak Pihlak, Viljandi Muuseumi direktor

Käesolev kirjutis on kaheksas sarjast, mis on pühendatud Viljandi-maaga seotud Vabaduse Risti kavaleridele. Artiklid on koostatud kihelkondlikul alusel. Seni on ilmunud ülevaated Kõpu, Tarvastu, Paistu, Karksi, Kolga-Jaani, Suure-Jaani ja Halliste kihelkonnaga seoseid omanud ristivendadest (VMA 1998–2004). Järgnevas artiklis käsitletakse mehi, kellel oli kokkupuuteid Pilistvere kihelkonnaga.

Eesti Vabaduse Rist ehk Vabadusrist (VR) on riiklik teenetemärk, mida annetas Vabariigi Valitsus Vabadussõjas osutatud sõjaliste teenete, lahingutes üles näidatud isikliku vapruste ja mitmesuguste tsiviilteenete eest. Samuti anti see kõrge orden Verduni linnale ning Prantsuse, Inglise ja Itaalia Tundmatule Sõdurile. Lisaks on Vabaduse Rist tsiviilteenete eest määratud 1924. aasta 1. detsembri mässi mahasurumisel silma paistnud kümnele mehele.

Aastatel 1919–1925 jagati kokku 3224 Vabaduse Risti (ET 2000: 429). Selle ordeni tegelikke saajaid oli aga natuke vähem, 3132, sest mitmele mehele on antud kaks või isegi kolm Vabaduse Risti. Nii loeti 2076 isikut Eesti kodanikeks, kellele annetati 2151 teenetemärki. Ülejäänud 1056 olid arvatud välismaalasteks ja nemad pälvisid 1073 Vabaduse Risti (EVRKR 2004: 7). Täna on otsene seos selle teenetemärgi kandjatega katkenud, sest 6. oktoobril 2000 suri Karl Jaanus, viimane Vabaduse Risti kavaler. Ta maeti sõjaväeliste austusavalduste saatel Pilistvere kalmistule.

Nimetatud ordeni pälvinud Eesti kodanikest pärines ligi 300 isikut ajalooliselt Viljandimaalt. Kui siia hulka arvata ka endise Pärnumaa Halliste ja Karksi kihelkonnad, mis praegu on Viljandimaa osad, siis kasvab arv oluliselt. Lisanduvad veel need, kes hiljem sidusid oma elu selle kandiga, olid siin teenistuses või puhkavad Viljandimaa mullas (EVRKR 2004: 9).

Kuna järgnevas loos on tegemist isikutega, kes mingil ajal omasid sõjaväelisi aukraade, siis ei saa mööda minna väikesest selgitusest. Vabadussõja ajal kasutati üldiselt tsaaririigiaegset auastmestikku. Suuremad muudatused leidsid aset alles rahuajal. Nii nimetati näiteks 1922. aasta novembris senised polkovnikud ümber kolonelleideks ja alampolkovnikutest said kolonelleitnandid, juurde loodi majori

auaste. Ühtlasi nimetati polgud rügementideks ja roodud kompaniideks. Jaanuarist 1924 kaotati ära alamkapteni aukraad, nimetades selle ümber kapteniks. Ühtlasi ülendati kõik aktiivteenistuses olevad lipnikud nooremleitnantideks (RT 1922, nr 139: 675; RT 1924, nr 37/38: 298). Oluline muudatus reakoosseisu aastmestikus tehti veel 1939. aastal, kui allohvitserkonna puhul võeti kasutusele mõisted seersant ja veebel (EETK 1940: 74). Viimane iseseisvusaegne oluline muudatus aukraadide asjus leidis aga aset vahetult enne Nõukogude okupatsiooni. Sõjavägede Ülemjuhataja otsusega aprillist 1940 ülendati ühe astme võrra kõik aktiivteenistuses, reservis või erus olevad allohvitserid ja sõdurid – Vabaduse Risti kavalerid (ERA, f. 673, n. 2, s. 764, l. 6).

Pilistvere kihelkond moodustas 13. sajandi alguses koos Liivi sõja eel eraldunud Kolga-Jaani kihelkonnaga ühtse Nurmekunna muinasmaakonna. Juba 1234. aastast oli ametis preester. Esmakordselt on Pilistvere (Pilsekon) nime mainitud 1454. aastal. Pilistvere kihelkond kuulus 1480. aastani Põltsamaa foogtkonda ning seejärel ka Viljandi komtuurkonda, Poola võimu ajal oli Tartu presidentkonna Põltsamaa staarostkonna osa, Rootsi võimu perioodil Põltsamaa lossilääni osa. Vene tsaarivalitsuse ajal oli esialgu Tartu kreisi osa, kuid 1783. aastal liideti iseseisva Viljandi kreisiga. Alates 1796. aastast kuulus Pärnu-Viljandi kaksikmaakonda. 19. sajandi teisel poolel Viljandi maakond järk-järgult (taas)iseseisvus (löplikult 1888. aastaks) – selle koosseisu jäi tervikuna ka Pilistvere kihelkond (EE 1994 VII: 311).

Seni mahajäänud piirkond arenes jõudsalt 20. sajandi alguses. Seda soodustas Tallinn – Viljandi kitsarööpmelise raudtee valmimine 1900. aastal ning Võhma asulasse majanduskeskuse kujunemine. Imaveres asutati 1907. aastal esimene Eesti ühispiimatalitus. Alates 1909. aastast korraldati Kõo mõisas põllumajanduskursusi ja aastail 1914–1919 asus samas Eesti Aleksandri Kõrgemajärguline Alampõllutöökool. Arvukalt loodi majanduslikke ja kultuurilisi seltse. Iseseisvusaastatel kujunes Pilistvere kihelkonnast ühistegevuse ja majandusliku arengu süda, mida kutsuti ka Eesti Taaniks. Eestvedajaks oli siin Pilistvere Põllumeeste Selts ning suurimateks majanduslikeks ettevõteteks Võhma Majandusühisus ja Võhma Ekspordtapamajad.

Pilistvere Andrease kirik ehitati 13. sajandi teisel poolel ning kannab 1990. aastast taas maakirikutest kõrgeimat tornikiivrit. Selles pühakojas loodi 20. augustil 1988 esimene Ida-Euroopa mittekommunistlik erakond – Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei. Pilistvere koguduse abi-

kirikuna pühitseti 1874. aastal kihelkonna põhjaosas asuvas Käsukonna külas Risti kirik, mis süüdati punaväelaste poolt juulis 1941.

Õigeusu kogudusi oli kihelkonnas kaks. Arusaare Taevaminemise kirik ehitati 1873. aastal ning tegutseb tänaseni. Aastal 1850 asutati Kikevere õigeusu kogudus ja Lõimetsa külla kerkis 1892. aastal Kikevere Jumalaema Uinumise kirik, mille puidust hoone punaarmee-lased juulis 1941 maha põletasid (VM 9887: 26).

1866. aastal võeti vastu vallaseadus ja valdadest said omavalitsusliikud haldusüksused. 19. sajandi keskel oli Pilistvere kihelkonna alal 8 omavalitsust: Imavere, Kabala, Kõo, Eistvere, Jalametsa-Laimetsa, Arusaare ja Loopre vald ning Pilistvere kirikuvald.

Suuremad muutused toimusid 1896. aastal, kui Eistvere ja Jalametsa-Laimetsa liideti Imavere vallaga. Aasta hiljem arvati Arusaare vald Kõo valla koosseisu. Järgmine liitmine toimus 1899. aastal (teistel andmetel 1897), kui Loopre vald ning Pilistvere kirikuvald ühendati Kõo vallaga. Kihelkonna idaosast kuulusid Viruvere, Räsna, Vitsjärve ja Lebavere külad Vana-Põltsamaa valda ning Annamõisa, Esku, Rõstla ja Nõmavere külad Võisiku valda. Needki liideti 1927. aastal Vana-Põltsamaa vallaga. Imavere valla keskel asus kaks Põltsamaa kihelkonna Adavere valla tükki, mis koosnesid Suureküla, Ojaküla ja Lõimetsa külast ja mis liideti Imavere vallaga 1930. aastal. Väike osa Pilistvere kihelkonna kaguosast kuulus ka Olustvere valda.

Pärast 1939. aasta omavalitsuste reformi jäi Pilistvere kihelkonna alale vähemate piiriõgvenduste järel alles Imavere, Kabala ja Kõo vald ning Põltsamaa valla lääneosa.

Nõukogude okupatsiooni ajal toimus täielik haldusjaotuse muutus. Nii moodustati 1945. aasta septembris Imavere valla territooriumil Järavere ja Hermani külanõukogu, Kabala vallas Ollepa, Mäo ja Villevere kn, Kõo vallas Mõisaküla, Venevere ja Soomevere kn ning Põltsamaa valla Pilistvere kihelkonna alal Vitsjärve kn. Senine Kõo valla Võhma alevik muudeti 13. septembrist 1945 töölisaleviks.

Septembris 1950 likvideeriti maakonnad ja vallad ning loodi arvukalt rajoonid ja külanõukogusid. Põltsamaa rajooniga liideti Järavere, Hermanni ja Vitsjärve kn, Suure-Jaani rajooniga Võhma alev ning Mõisaküla, Venevere ja Soomevere kn ning Türi rajooniga Ollepa, Mäo ja Villevere kn (Uuet 2002: 69, 81, 114–116, 135, 148–150). Aastatel 1952–1953 olid Türi rajoon Tallinna oblasti, Põltsamaa raj Tartu oblasti ja Suure-Jaani raj Pärnu oblasti osad.

Järjekordne muudatus toimus 1954. aasta juunis, kui Põltsamaa rajooni Hermani kn liideti Järavere kn-ga. Venevere kn Suure-Jaani rajoonis jaotati Mõisaküla ja Soomevere kn vahel ning Türi rajooni Villevere ja Mäo kn liideti Ollepa kn-ga. Jaanuaris 1959 likvideeriti Suure-Jaani ja Türi rajoonid. Vastavalt liideti Vöhma alev, Mõisaküla, Soomevere ja Ollepa kn Põltsamaa rajooniga. Septembris 1960 liideti Mõisaküla ja Soomevere ühtseks Kõo külanõukoguks. Järaverest sai Imavere kn. Viimane suurem muutus toimus jaanuaris 1963, kui likvideeriti Põltsamaa raj ja Põltsamaa kn Pilstvere kihelkonna alale jääv lääneosa ning osa Imavere kn-st ühendati Jõgeva rajooniga. Vöhma alev ja Kõo kn liideti Viljandi rajooniga ning Ollepa ja osa Imavere kn-st Paide rajooniga. Augustis 1991 nimetati Ollepa ümber Kabala külanõukoguks (Uuet 2002: 153, 168, 172, 174, 178, 181, 184, 236).

Eesti taasiseseisvumise tulemusena taastati ka maakonnad ja vallad, kahjuks küll endiste rajoonide ja kn piirides. Seetõttu jäi Pilstvere kihelkond jagatuks kolme maakonna vahel. Järvamaale jäid Kabala ja Imavere vallad. Neist Kabalale omistati valla staatus detsembris 1991. Oktoobris 2005 liideti see Türi vallaga. Imavere sai vallaks samuti detsembris 1991.

Viljandimaa koosseisus olevast Vöhma alevist sai omavalitsus oktoobris 1991 ning linn augustis 1993. Kõo jõudis valla õigusteni mais 1992. Jõgevamaale jäävale Põltsamaa vallale, mille lääneosa on Pilstvere kihelkonnas, omistati omavalituse staatus 1991. aastal.

Kohalik rahvas ei unustanud oma Vabadussõjas langenuid. Keskse monumendina kerkis juulis 1931 Pilstvere asulasse kiriku lähedale kihelkonna langenuite mälestussammas. Monument lammutati kommunistide poolt juba augustis 1940 ning taastati osaliselt juulis 1942, kuid purustati taas sügisel 1945. See taasavati muudetud kujul juulis 1991. Pilstvere kalmistule kerkis juunis 1932 Esimeses maailmasõjas ja Vabadussõjas langenuite mälestusrist, mis püsib tänaseni. Kabala vald plaanis 1933. aastal oma langenuile samuti teha mälestustahvli, kuid mõtteks see jäigi (Piir 7: 28–34).

Pilstvere kihelkonnaga on arvestatavaid seoseid 68 Vabaduse Risti kavaleril.

Pilstvere kirikus on ristitud 42 meest: Alfred Elbrecht, Jaak Gregor, Jaak Heinsalu, Hans Idam, Karl Jaanus, Hans Kalm, Jüri Kallmann, Karl Kanger, Julius Kannelaud, Kaarel Kasemaa, Hans Krup, Andres Larka, Johannes

Larka, August Leisk, Aleksander Lind, Karl Lind, Tõnis Lossmann, Paul Luik, Tõnu Luik, Albert Lukas, Jaan Mets, Jaan Oll, August Paia, August Pakk, August Pent, Jaan Pent, Albert Peters, Paul Praks, Johann Puskar, Heinrich Raam, Jakob Rass, August Rei, Otto Reinson, August-Voldemar Rose, Ernst Saar, Jüri Salumets, Jakob Tabur, Eduard-Julius Toimeta, Villem Vallo, Artur Viilip, Albert Villems ja Jüri Vilms.

Arusaare õigeusu koguduses sai püha sakramendi 4 kavaleri: Johannes Kalbas, Aleksander Konks, Mihkel Pent ja August Rebane.

Kikevere õigeusu kirikus, mis samuti Pilistvere kihelkonnas, ristiti Aleksander Rosalk ja Mihkel Tohver.

Mujal sündis 20 kavaleri. Viljandimaa teiste kihelkondade valdades tuli ilmale 4 meest: Hans Kink Sürgavere v-s, Joosep Korts Soosaare v-s, Paul Moorits Uue-Põltsamaa v-s, Joann Pattak Lustivere v-s. Järvamaal sündis samuti 4 ristivenda: Johannes Anniste Alliku v-s, Jüri Grünberg Kirna v-s, Julius Tamm Kuusna v-s ja Hans Valk Päinurme v-s. Pärnumaal sündis 6 kavaleri: Eduard-Adolf Bach Käru v-s, Otto Oidermann Uulu v-s, Juhan Orav Laiksaare v-s, Paul-Osvald Tammperre Uue-Vändra v-s, August Tuisk Tori v-s ja Peeter-Karl Varik Vanamõisa v-s. Virumaa Aaspere v-s sündis Gustav-Eduard Eenpõllu, Auvere v-s Paul-Vilhelm Raus, Harjumaa Raikküla v-s Jaan Scheler ning Pajaka v-s Karla-Julius Soomann, Läänemaa Vigala v-s Jaan Raamot ning Venemaal Peterburi kubermangus Rudolf Mager.

Vaadeldes Vabaduse Risti kavaleride sünde Pilistvere kihelkonna valdades löikes, siis Kabala vallas tuli ilmale 15 kavaleri, Kõo vallas 9 ja Imaveres 8 meest. Adavere valla osades, mis paiknesid Imavere valla keskel, sündis 4 ordeni kandjat, Arusaare vallas 3 ja Pilistvere kihelkonna alale jäävas Vana-Põltsamaa vallas samuti 3 meest. Nii Pilistvere kirikuvallas kui ka Eistvere, Jalametsa-Laimetsa ja Loopre valdades nägi ilmavalgust üks kavaler.

Rõhuv osa Vabaduse Risti vendadest olid sünnilt luterlased. Vaid 8 kavaleri ristiti apostliku õigeusu kirikus. Neist osa astus hiljem luteri koguduse liikmeks. Erandlik oli luterlasena sündinud Jaan Raamot, kelle pere siirdus tema noorpõlves õigeusk.

Kavaleride haridustee kujunes üpris erinevaks. Suurem osa õppis vaid vallakoolis, osa ka kihelkonna- või linnakoolis. Põltsamaal asunud Eesti Aleksandrikooli lõpetasid A. Larka ja J. Puskar ning Olustvere Eesti Aleksandri põllutöökeskkooli J. Gregor. Mitu ristivenda omandas õpetajakutse või põllundusalase erihariduse.

Ka ülikooli läbisid mitu kavaleri. Enne Esimest maailmasõda lõpetas Königsbergi ülikooli ja omandas doktorikraadi J. Raamot, Peterburi ülikooli lõpetas A. Rei, kes hiljem nimetati Tartu Ülikooli audoktoriks. Pärast Vabadussõda õppis Philadelphias, Oklahoma ja New Yorgi ülikoolides ning sai doktoriks H. Kalm. Tartu ülikooli lõpetasid J. Vilms ja P.-K. Varik. Tartus õppisid, kuid ei lõpetanud, H. Idam ja A. Elbrecht.

Mõnigi olid seotud akadeemilise organisatsiooniga. Eesti Üliõpilaste Seltsi kuulus Jaan Raamot. Peterburi EÜSiga liitus A. Rei, kes hiljem astus üliõpilasseltsi Ühendus, kuhu kuulus ka J. Vilms. Korporatsioonis Sakala olid H. Idam ja A. Larka ning Ugala liikmeskonnas P.-K. Varik.

Ohvitseri staatuseni jõudis üldse 29 kavaleri. Juba enne Esimest maailmasõda omistati aukraad 6 mehele. Neist A. Larka ja A. Rosalk lõpetasid Vilno sõjakooli, esimene hiljem ka Nikolai sõjaväeakadeemia. E.-A. Bach lõpetas Peterburi sõjaväe topograafiakooli, J. Puskar Peterburi jalaväe junkrukooli ning A. Rei ja A.-V. Rose ülendati ohvitseriks pärast vabatahtliku teenistuse lõppu tagavaraväkke arvamisel.

Esimese maailmasõja ajal lõpetasid Gatšina lipnikekooli H. Kalm, J. Kannelaud, R. Mager ja P. Praks. Oranienbaumi lipnikekooli läbis A. Peters ning Pihkva lipnikekooli A. Pakk ja J. Tamm. Vladimiri lipnikekoolis sai sõjalised teadmised P.-O. Tammperre. Irkutski lipnikekooli lõpetas H. Idam. Ohvitseriks said 2. Irkutski lipnikekoolis A. Leisk, 1. Kiievi lipnikekoolis J. Mets, 2. Omski lipnikekoolis K. Kasemaa, 2. Tiflisi (Tbilisi) lipnikekoolis O. Oidermann, Moskva Aleksei lipnikekoolis H. Valk, 3. Moskva lipnikekoolis P.-V. Raus ning 3. Peterhofi lipnikekoolis A. Viilip.

Vabadussõja ajal lahingutes osutatud vapruse eest ülendati ohvitseri asetäitjaks J. Larka, E. Saar, J. Scheler, K.-J. Soomann ja J. Tabur.

Pärast Vabadussõda lõpetas Vabariigi Sõjakooli E. Saar ja Mereväe Kadetikooli A. Lukas. Alalisväe Ohvitseride Kursused läbisid O. Oidermann, K.-J. Soomann ja A. Viilip, Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste aspirantide kursused aga A. Elbrecht.

Sõjalise kõrghariduse omandas lisaks juba mainitud A. Larkale veel R. Mager, kes lõpetas Pariisi Kõrgema Intendandikooli.

Kõrgeima, kindralmajori auastmeni jõudis A. Larka. Kolonelideks ülendati E.-A. Bach ja H. Kalm. Kolonelleitnantideks tõusid J. Puskar ja A. Viilip, majoriteks A. Leisk ja O. Oidermann ning kaptenmajoriks A. Lukas. Kapteni aukraadi pälvisid H. Idam, J. Kannelaud, R. Mager, J. Mets, P.-V. Raus, A. Rosalk, A.-V. Rose ja P.-O. Tammperre.

Alamkapteniteks jäid A. Pakk ja A. Peters. Leitnandi auastmeni jõudsid A. Rei ja J. Tamm. Nooremleitnantideks said A. Elbrecht ja K. Kasemaa, lipnikeks P. Praks, E. Saar, K.-J. Soomann ja H. Valk, ohvitseri asetäitjaiks J. Larka, J. Scheler ja J. Tabur.

Tuntumatest Pilistverega seotud Vabaduse Risti vendadest väärib esmajoones nimetamist Eesti Päästekomitee liige J. Vilms, Asutava Kogu esimees ja riigivanem A. Rei, sõjaminister ja vabadussõjalaste riigipea kandidaat A. Larka, Ajutise Valitsuse minister J. Raamot ning Põhja Poegade Rügemendi ülem kolonel H. Kalm ja viimasena igavikku lahkunud Vabaduse Risti kavaler K. Jaanus.

Millistes väeosades Vabaduse Ristid välja teeniti?

Rõhuv osa, kokku 43 kavaleri, pälvisid teenetemärgi jalaväelastena. Kõige enam, 10 meest, teenis 3. jalaväepolgus (J. Anniste, J. Grünberg, K. Jaanus, J. Kallmann, K. Kanger, H. Kink, A. Konks, A. Lind, J. Orav, A. Rebane). Järgmine arvukuselt oli 5. polk, kus teenis 4 kavaleri (H. Idam, H. Krup, A. Pakk, P.-V. Raus). Järgnesid mitu väeosa, kus teenis 3 kavaleri, nagu 2. polk (A. Leisk, A. Paia, A. Viilip), 4. polk (J. Mets, P. Praks, J. Scheler), 8. polk (R. Mager, M. Pent, A. Rosalk), Kuperjanovi Partisanide Pataljon (K. Lind, H. Raam, A. Villems), Sakala Partisanide Pataljon (J. Korts, O. Oidermann, J. Oll) ja *Scouts* Pataljon (J. Kalbas, K. Kasemaa, T. Luik). Jalaväeosi, kus 2 ristimeest, oli samuti mitu: 1. polk (J. Pattak, J. Tamm), 6. polk (P.-O. Tammperre, A. Tuisk), 7. polk (J. Salumets, H. Valk) ja Kalevlaste Maleva (E. Saar, J. Tabur). Üks Pilistverega seotud mees teenis 9. polgus (P. Moorits), üks Viljandi Kooliõpilaste Roodus (J. Gregor) ja üks Põhja Poegade Rügemendis (H. Kalm). Suurtükiväelastena said Vabaduse Risti 5 võitlejat (J. Heinsalu, P. Luik, J. Rass, A.-V. Rose, K.-J. Soomann). Ratsaväe üksustes võitles 4 kavaleri, neist 1. ratsapolgus 3 (M. Tohver, V. Vallo, P.-K. Varik) ja 2. ratsapolgus E.-J. Toimeta. Soomusrongidel oli 5 kavaleri, neist Laiarööpalisel Soomusrongil nr 1 (lühend: Lr. Sr. nr 1) oli 2 meest (A. Elbrecht, O. Reinson), Lr. Sr. nr 3 teenis J. Kannelaud, soomusrongide vedurijuhina T. Lossmann ning kitsarööpaliste soomusrongide ülemana A. Peters. Mereväelasi oli 4: suurtükilaeval Lembit A. Lukas ja A. Pent, suurtükilaeval Uku J. Pent ning rannavalvurina G.-E. Eenpõllu. Sõjaväe keskasutuses, staapides ning komandantuurides teenis 4 autasustatut: E.-A. Bach, A. Larka, J. Larka, J. Puskar. Ajutise Valitsuse liikmena pälvisid Vabaduse Risti 3 kavaleri: J. Raamot, A. Rei ja J. Vilms.

Jagatud Vabaduse Ristidest enamiku moodustasid isikliku vapruste madalama astme, s.o Vabaduse Risti II liigi 3. järgu ordenid. Sõjaliste teenete Vabaduse Risti I liigi 1. järgu said H. Kalm ja A. Larka. Sama liigi 3. järk omistati 10 kavalerile (E.-A. Bach, J. Gregor, J. Kannelaud, J. Larka, J. Puskar, P.-V. Raus, A. Rosalk, A.-V. Rose, J. Tamm, P.-O. Tammperre). Kodanlike teenete, s.o Vabaduse Risti III liigi 1. järgu pälvivad J. Raamot, A. Rei ja J. Vilms ning sama liigi 3. järguga autasustati T. Lossmann. Postuumselt said Vabaduse Risti 7 sangarit: A. Peters, P. Praks, O. Reinson, J. Tabur, J. Tamm, H. Valk ja J. Vilms.

Meie lõunanaabrid annetasid nende iseseisvuse kaitsmisel osutatud teenete eest Läti Karutapja ordeni (LKO) 2. järgu A. Larkale ning 3. järgu H. Kalmule ja J. Taburile.

Esimese maailmasõja ajal omistati A. Rosalkile tsaaririigi kõrge sõjalise tunnustusena Georgi mõök.

Tasuta maa normaaltalu suuruses said 29 kavaleri (J. Anniste, A. Elbrecht, H. Idam, H. Kalm, K. Kanger, J. Kannelaud, K. Kasemaa, H. Kink, J. Korts, A. Larka, A. Leisk, T. Luik, A. Lukas, R. Mager, J. Mets, O. Oidermann, J. Orav, A. Pent, M. Pent, A. Peters, P. Praks, J. Puskar, J. Rass, A. Rebane, A. Rosalk, K.-J. Soomann, J. Tabur, J. Tamm ja A. Viilip). Lisaks sai osa veel tavalises korras maad, mis tuli aga välja osta. Mõnigi kavaler või keegi nende sugulastest asus kohta pidama, ehitades hooned, muretsedes loomad ja harides põllud. Tänapäevaks on enamik taludest täielikult hävinud või heal juhul vaid osaliselt alles.

Prii kooliga kuni kõrgkooli lõpuni autasustati 4 kavaleri (A. Elbrecht, A. Leisk, P.-K. Varik, A. Viilip). Võimalust kasutasid vaid A. Elbrecht ja P.-K. Varik.

Suurem osa kavaleridest kuulus Vabaduse Risti Vendade Ühendusse (VRVÜ). Enamik neist olid Viljandi osakonna liikmed. Mitu meest astus hiljem loodud Järvamaa osakonda. Kuid kuuluti ka Tallinna, Tartu ja Pärnu osakondadesse. Mõistetavalt puudus sõjas langenud A. Petersil, P. Praksil, O. Reinsonil, J. Taburil, J. Tammel ja H. Valgul selleks võimalus. Samuti ei olnud liikmeks J. Vilms, kes oli varem tapetud ning J. Kalbas ja A. Pakk, kes surid tõenäoselt enne organisatsioon loomist.

Vabadussõja puhkedes oli kõige eakam T. Lossmann, kes oli sõja alguseks 49aastane. Noorimaks aga A. Elbrecht, kellel oli sõjaväljale minnes aastaid vaid 17.

Üldse kõige viimase ristivennana, 2000. aastal, lahkus siit ilmast K. Jaanus, olles sellal juba 100aastane.

Peatugem ka Vabaduse Risti kavaleride surmaaegadel ja -põhjustel. Esimese Saksa okupatsiooni ajal lasti maha J. Vilms. Vabadussõjas langesid 6 meest: A. Peters, P. Praks, O. Reinson, J. Tabur, J. Tamm ja H. Valk.

Iseseisvusaastail suri erinevatel põhjustel 8 kavaleri: J. Grünberg, T. Luik, J. Mets, O. Oidermann, J. Oll, A. Paia, J. Raamot ja E. Saar.

Saksa ajal läks manala teele või tapeti E.-A. Bach, H. Krup, J. Pent ja K.-J. Soomann.

Nõukogude repressioonide tagajärjel hukkus või lasti maha 13 meest: J. Heinsalu, A. Larka, J. Larka, R. Mager, J. Orav, J. Pattak, M. Pent, A.-V. Rose, J. Scheler, P.-O. Tammperre, E.-J. Toimeta ja A. Tuisk.

Paguluses suri 7 ristivenda: J. Gregor Austraalias, H. Idam Argentiinas, H. Kalm Soomes, J. Puskar USA-s ning A. Leisk, A. Lukas ja A. Rei Rootsis.

Loomulikult viisil või haiguste tõttu läks Nõukogude okupatsiooni aastatel Eestis Toonela teele 24 kavaleri.

Teadmata millal ja miks surid A. Elbrecht, J. Kalbas, A. Pakk, A. Rosalk ja V. Vallo.

Surmakohaks oli enamikule kavaleridest siiski Eesti. J. Vilms tapeti Soomes. Vabadussõjas langes Venemaal Narva jõe taga P. Praks ja J. Tamm ning Pihkva rindel J. Tabur ja H. Valk. Nõukogude võimude poolt represseeritute enamiku surmakohaks oli mingi Venemaa vangilaager või vangla. Eestis mõrvati neist J. Larka Tallinnas, R. Mager Imavere vallas ning J. Scheler Haapsalus.

Viimne puhkepaik on samuti teada enamiku kavaleride puhul.

Pilistvere surnuaeda on maetud 15 kavaleri: J. Anniste, K. Jaanus, J. Kallmann, K. Kanger, H. Kink, J. Korts, R. Mager, A. Peters, P. Praks, P. Luik, J. Tabur, J. Tamm, A. Viilip, A. VILLEMS ja J. Vilms. Pilistvere kihelkonna Arusaare apostliku õigeusu surnuaias puhkavad A. Konks, J. Oll, H. Raam ja A. Rebane. Tallinnasse on maetud 7 kavaleri: Rahumäe kalmistule A. ja K. Lind, T. Lossmann ning H. Valk, Liiva surnuaeda K. Kasemaa, Aleksander Nevski õigeusu kalmistule J. Raamot, Tallinna Vana-Kaarli kalmistule P.-V. Raus. Põltsamaale sängitati 3 ristivenda: P. Moorits, A. Paia, A. Pent. Viljandisse maeti 2 meest: Vabadussõjas langenute ühiskalmistule maeti ümber O. Oidermann ning Jaani koguduse kalmistule K.-J. Soomann. Rakveres on samuti puhkamas kaks kavaleri: Tõrma kalmistul G.-E. Eenpõllu ja Garnisoni kalmistul J. Mets.

Türi surnuaias on kaks meest: H. Krup ja M. Tohver. Suure-Jaani kalmistule sängitati J. Grünberg, Kärü surnuaeda maeti E.-A. Bach, Tartu Raadi kalmistule E. Saar, Ahja rahulasse J. Kannelaud, Järva-Peetri kalmistule J. Salumets, Pärnu Alevi kalmistule T. Luik, Kose surnuaeda J. Rass ning Raasiku rahulasse P.-K. Varik. Arvatavasti sängitati Harju-Jaani kalmistule O. Reinson.

Pagulastest puhkab Melbourne Fawkneri kalmistul J. Gregor, Jyväskylä Seppälä surnuaias H. Kalm, Kalmari Põhjakalmistul A. Leisk, Lõuna-California Bellevue kalmistul J. Puskar, Stockholmi Bromma kalmistul A. Rei.

Senini on teadmata, kuhu maeti A. Elbrecht, H. Idam, J. Kalbas, A. Pakk, J. Pent, A. Rosalk ja V. Vallo ning enamik Nõukogude repressioonide ohvreid.

Biograafiate koostamisel on kasutatud Pilistvere, Põltsamaa, Türi ja teiste asjasse puutuvate luteri koguduste sünnikandeid ja personaalraamatuid ning Arusaare, Kikevere, Põltsamaa ning Laiksaare apostliku õigeusu kiriku sünnikandeid ja pihilehti, Riigiarhiivi fondide ohvitseride teenistuskirju, reakoosseisu teenistuslehti, represseerimistoimikuid ja isikukartoteeki ning Ajalooarhiivi varamutes olevaid Tartu Ülikooli matrikleid. Samuti on kasutatud Viljandi, Järva, Lääne-Viru, Tallinna ja Tartu perekonnaseisuosakonna arhiivides asuvaid perekirju ja surmakandeid, Siseministeeriumi rahvastiku toimingute osakonnas talletatavaid kirikukirju ning Akadeemilise Raamatukogu, Eesti Kirjandusmuuseumi ja Viljandi Muuseumi kogus leiduvaid materjale. Arvukalt on kasutatud Eestis ja välismaal ilmunud biograafilisi väljaandeid, kogumikke ja perioodilisi trükiseid.

Südamlik tänu kõigile abilistele!

Elulood



JOHANNES ANNISTE
VR II/3

JOHANNES MIHKLI p ANNISTE (kuni 05.03.1936 Annov, ka Annoff), VR II/3, nooremveebel (1940).

Tsitaat otsusest (ka edaspidi): VR II/3, nr 1013/14.09.1920 “3. jalaväe polgu nooremallohvitser Johannes Annof’ile hinnates wawust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 28. nov. 1919 a. Ugli ja Tschernowi küla all”.

Sündis 31. (vkj 19.) märtsil 1899 Järvamaa Türi kihelkonna Alliku valla Oisu mõisas töölise peres. Abiellus 13. mail 1923 Pilistvere kirikus Ann (ka Anna) Matsinaga (1897–1977). Lapsed: Magda (1925), poeg, kes suri sünnitusel (1928–1928), Johannes (1930–2001), Hilja (1933), Mihkel (1937–

1994), Leili (1939), Vaike (1939). Vallakooli haridusega. Vabadussõjas osales 27. jaanuarist 1919 3. jalaväepolgu 9. roodus ning õpperoodus, alates maist 1920 3. roodus ja töökomandos. Demobiliseeriti jaanuaris 1921 veltveeblina. Juunist 1940 nooremveebel.

Vabaduse Ristile lisandusid 12 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses, Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Mais 1922 sai Viljandimaa Kabala mõisast 16,56-hektarilise autasumaa, kuhu rajas Oja talu ja ehitas vajalikud hooned. Talu kinnistati tema nimele märtsis 1929.

Pidas Oja talu ning osales ühiskondlikus elus, olles Kaitseliidu Sakala Maleva Pilistvere malevkonna Kabala kompanii ja VRVÜ Viljandi osakonna liige.

Kabala valla perekonnaseisuametniku otsusega 5. märtsist 1936 määrati senise võõrapärase perekonnanime Annov (ka Annoff) asemele Anniste.

Saksa ajal pidas Oja talu ning kuulus omakaitseesse. Osales 1944. aasta suvel Võrtsjärve ääres kaitseehitiste rajamisel pealetungivate punavägede vastu.

Arreteeriti Nõukogude julgeolekuorganite poolt novembris 1944 oma talus. Mõisteti mais 1945 SARKi vägede sõjatribunali otsusega 17

aastat vangilaagrit, 5 aastat asumist ja isikliku vara konfiskeerimine. Viimast siiski ei toimunud. Peeti kinni Tallinna vanglas ning Sverdlovski ja Karaganda vangilaagrites. Vabanes detsembris 1955. Saabus tagasi kodukanti ning asus elama Oja tallu. Oli järgnevatel aastatel kolhoosi Leninlik Tee põllutöeline.

Johannes Anniste suri 6. märtsil 1960 Põltsamaa rajooni Ollepa külanõukogu Saare küla Oja talus kopsuvähki. Maetud Pilstvere kalmistule.

Abikaasa Anna ning lapsed Hilja, Mihkel ja Leili küüditati märtsis 1949 Novosibirski oblastisse, kust pääsesid tagasi Eestisse aastatel 1954–1957.

EELK Türi koguduse sünnikanne nr 106/1899; Kabala valla per reg 1: 441; Ollepa kn surmaakt nr 4/1960; ERA, f. 680, n. 3, s. 676; ERA, f. 63, n. 18, s. 800; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 73p; ERAf, f. 130, s. 12660; tütar Hilja Luhakooderi andmed (sept 2001).



EDUARD-ADOLF BACH
VR I/3

EDUARD-ADOLF (sünd **EDUARD-ADOLPH**) **MIHKLI** (sünd **MICHEL**) p **BACH**, VR I/3, kolonel (1935).

VR I/3, nr 336/12.05.1920 “Kindralstaabi Walitsuse Topograafia osakonna ülemale, alampolkownik Eduard Mihkeli p Bach’ile hinnates sõjalisi teenuseid, mis [ta oli] ülesnäitanud Wabadussõja kestusel oma wäsimata kaastööga sõjaväe organiseerimise ja korraldamise töös”.

Sündis 19. (vkj 7.) jaanuaril 1881 Pärnumaa Väandra kihelkonna Käru valla Lõuka talus. Elas nooruses Laimetsa mõisa Tagametsa talus. Abiellus 27. novembril 1914

Irkutskis Olga Bõkovaga (1892–?). Lapsed: Mihkel (1916), Helene (1924) ja Valentina (1929).

Õppis Tartus Treffneri gümnaasiumis, Pihkva maamõõdukoolis ja Peterburi sõjaväe topograafiakoolis 1902–1904, mille lõpetamisel ülen-dati alamleitnantiks. Töötas Sõjaväe Topograafide Korpuse topograafina Soomes ja Peterburi kubermangus 1905–1906, 1906 Hiinas ning Riias. Alates 1907. aastast topograaf Irkutski sõjaväeringkonna staabi topograafia osakonnas, kus oli periooditi aastatel 1912–14 välitöödel Mongoolias.

Esimeses maailmasõjas oli 169. jalaväepolgu rooduülem ja XIII armee

staabi käsundusohvitser 1914–1918. Sai lahingus Grodno juures peast haavata 10. veebruaril 1915. Pälvis tsaariväes teenides Stanislavi 2. ja 3. järgu, Anna 2. ja 3. järgu ning Vladimiri 4. järgu ordenid.

Vabadussõjas osales 2. detsembrist 1918 Operatiivstaabi topograafia jaoskonna ülemana, Korraldusvalitsuse topograafia osakonna ülem aprillist 1919 kuni oktoobrini 1920, ühtlasi Sõjakooli topograafia õppejõud.

Vabaduse Ristile lisandusid 50 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Osales veebruarist 1920 kuni detsembrini 1921 Eesti-Vene piirikomisjoni töös Eesti delegatsiooni esimehena.

Järgnevalt Kindralstaabi Valitsuse topo-hüdrograafia osakonna kartograafia ülem oktoobrist 1920, alates märtsist 1923 Kindralstaabi IV osakonna topograafia ja kartograafia osakonna ülem, juunist 1929 Kaitsevägede Staabi topo-hüdrograafia osakonna topograafia jaoskonna ülem ning juunist 1934 kuni maini 1935 täitis ajutiselt topo-hüdrograafia osakonna ülema kohuseid. Oli seejärel juhtide reservis oktoobrini 1935, kui lahkus sõjaväeteenistusest.

Kuulus 1923–1935 Riigi Trükikoja nõukogusse. Oli Eesti Geodeetide Ühingu asutaja ja pikka aega juhatuse liige. Kuulus VRVÜ Tallinna osakonda.

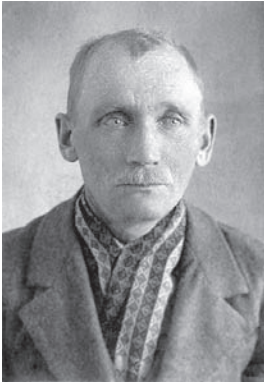
Päris juulis 1932 Viljandimaa Imavere vallas asuva Laimetsa mõisast eraldatud 201-hektarilise Tagametsa talu, mida aastaid olid pidanud rentnikud. Tõenäoselt just talu müügist saadud raha eest soetas Tallinnasse Paldiski maanteele kinnistu. Elas pärast sõjaväest lahkumist Tallinnas.

Eduard-Adolf Bach suri 9. mail 1942 Tallinnas närvihaiglas peaja ju kasvaja töttu. Maetud Kärü kalmistule.

EELK Väandra-Kärü koguduse sünnikanne nr 3/1881; Tallinna linna per reg 23: 546; Tallinna linna surmaakt nr 1565/1942; ERA, f. 495, n. 7, s. 256; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 29; EAA, f. 2110, n. 1, s. 2273; EAA, f. 2486, n. 3, s. 2327; EVK 1935: 90; Sõdur 1931, nr 3/4: 81; Sakala 1933, nr 26: 7.

GUSTAV-EDUARD (sünd KUSTAV-EDUARD) TOOMASE p EENPÖLLU (kuni 28.09.1939 EINBORN), VR II/3, 1. järgu madrus (1920).

VR II/3, nr 249/05.03.1920 "Rannawalwe-, Side- ja Päästejaamade Walitsuse 2. järgu madrusele Gustaw Tooma p Einborn'ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 15. dets. 1918 Kunda mõisa juures".



GUSTAV-EDUARD
EENPÕLLU
VR II/3

Sündis 10. novembril (vkj 29.10.) 1895 Virumaa Haljala kihelkonna Aaspere valla Kandle mõisas töölise peres. Abiellus 8. detsembril 1928 Adavere vallas. Lapsed: Aino (1929), Hans (1930–2001), Asta (1932), Paul (1935), Linda (1939). Vallakooli haridusega.

Vabadussõjas teenis detsembrist 1918 Rannavalve, Side ja Päästejaamade Valitsuse rannavalvurina, alates juulist 1919 viidi üle sideosakonna telefonistikis; jaanuarist 1920 aga Mereväe Side telefonistikis. Demobiliseeriti aprillis 1920, kuid jätkas ülejateenijana Merejõudude Staabi Sides, kus oli ametis galvanöörina. Lahkus sõjaväeteenistusest aprillis 1926.

Vabaduse Ristile lisandusid 10 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk. Abiellus ja asus elama Viljandimaale Imavere valda, kus oli ametis ehitustöölisena. Imavere valla perekonnaseisuametniku otsusega 28. septembrist 1939 määrati senise võõrapärase perekonnanime Einborn asemele Eenpõllu.

Pärast Teist maailmasõda siirdus koos perega elama Virumaale Vinni, kus töötas samuti ehitustöölisena. Gustav-Eduard Eenpõllu suri 29. novembril 1951 Rakvere rajooni Pajusti külanõukogus Vinnis südamehaigusse. Maetud Rakvere Tõrma kalmistule.

EELK Haljala koguduse sünnikanne nr 291/1895; Pajusti kn surmaakt nr 18/1951; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 23; ERA, f. 686, n. 1, s. 188; tütar Linda Smirnova andmed (jaan 2006).

ALFRED MIHKLI p ELBRECHT, VR II/3, nooremleitnant (1928).

VR II/3, nr 1894/21.02.1920 "Laiarööpalise soomusrongi Kapten Irw reamehele Alfred Mihkli p Elbrecht'ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 28. jaanuaril 1919 a. Sangaste juures".

Sündis 30. (vkj 17.) märtsil 1901 Viljandimaa Kabala valla taluomaniku pojana. Juba enne Esimest maailmasõda asus perekond elama Tallinna. Abiellus 14. detsembril 1929 Tallinna Kaarli kirikus Aino Kõrb'iga (1905–?). Kooselu lahutati 18. juulil 1930 Tallinna-Haapsalu Rahukogu tsiviilosakonna otsusega. Abiellus teist korda 20. juunil 1931 Tallinna Kaarli kirikus Anna Einlaga (1905–?).



ALFRED ELBRECHT
VR II/3

Õppis valla- ja kihelkonnakoolis. Oktoobris 1919 astus Tallinna Tehnikumi (jäi pooleli), lõpetas 1923 J. Westholmi poeglaste era-reaalgümnaasiumi ja 1927 Pariisi lennu- ja mehhaaniliste konstruktsioonide ülikooli insenerina. Oli vabakuulaja Tartu Ülikooli füüsika-matemaatika teaduskonnas 1921 ja õigusteaduskonna üliõpilane 1928–1929 (ei lõpetanud). Osales Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste aspirantide kursustel 1928. Töötas novembrist 1918 – jaanuarini 1919 ja juunist 1919 – juunini 1920 Riigiraudtee Ekspluatatsioonivalitsuse Tallinna kaubajaama kontoriametnikuna.

Vabadussõjas osales vabatahtlikuna 4. jaanuarist 1919 Laiarööpalise Soomusrongi nr 1 (hilisem Lr. Sr. Kapten Irv) dessantroodus ning jalaluurajate komandos. Vapruse eest ülendati veebruaris 1919 kapraliks. Sai paremast põlvest raskelt haavata 12. märtsil 1919 Liiva küla juures Petserimaal ning kustutati mais 1919 rongi nimekirjast.

Vabaduse Ristile lisandusid 10 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses, prii kool kuni kõrgkooli lõpuni, Vabadussõja Mälestusmärk haavatulindiga ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Maist 1922 sai Viljandimaa Kabala mõisast 20,89-hektarilise autasumaa, kuhu rajas Irve talu ning ehitas vajalikud hooned. Koht kinnistati tema nimele märtsis 1929.

Juunist oktoobrini 1920 teenis traaleril Suurop masinistina. Septembrist 1927 – augustini 1928 oli eraisikuna Lennuväerügemendi eskadrillil nr 5. Ülendati augustis 1928 lipnikuks ja novembris 1928 nooremleitnandiks. Teenis sõjaväes augustist 1928 – septembrini 1929 Lennubaasis käsundusinseneri kohusetäitjana. Tegutses järgnevalt ärimehena. Teenis Kaitseliidu Tallinna Maleva käsunduspealiku abina septembrist 1930 – juunini 1940. VRVÜ Tallinna osakonna liige.

Saksa ajal oli teenistuses Kindralinspektuuris, kust märtsis 1944 viidi üle Omakaitse Peavalitsuse III osakonda. Septembris 1944 põgenes Saksamaale, kust hiljem siirdus Ameerikasse.

Alfred Elbrechti saatus on teadmata.

EELK Pilstvere koguduse sünnikanne nr 68/1901; EAA, f. 2100, n. 1, s. 1572; ERA, f. 495, n. 7, s. 577; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 128p; ERA, f. 63, n. 18, s. 796; ERA, f. R-1677, n. 1, s. 5, l. 16; ERA, f. 1354, n. 1, s. 2327; EVK 1935: 102; sugulase Tiina Piisangi andmed (veebr 2006).



JAAK GREGOR
VR I/3

JAAK JAANI p GREGOR, VR I/3, nooremseersant (1940).

VR I/3, nr 2972/18.02.1925 "hinnates sõjalisi teeneid, mis kapral Jaak Gregor Eesti Vabariigi vastu üles näidanud".

Sündis 19. (vkj 7.) jaanuaril 1899 Viljandimaa Kabala valla Viluvere küla Hiie talus. Abiellus 1. jaanuaril 1923 Pilstvere kirikus Meta Ulpus'ega (1899–1963). Tütar Veronika (1925).

Õppis Viljandi ja Põltsamaa gümnaasiumides ning Eesti Aleksandri Põllutöökeskkoolis Olustveres.

Astus vabatahtlikuna 1. detsembril 1918 Põltsamaa Kooliõpilaste Roodu, jaanuarist 1919 oli 1. ratsapolgu 3. eskadronis, kust samal kuul viidi üle 2. ratsapolgu 2. eskadroni ridadesse. Märtsi lõpul arvati 6. jalaväepolgu Viljandi Kooliõpilaste Roodu. Juulist 1919 viidi üle Viljandi-Pärnu Kooliõpilaste Pataljoni, kus teenis 1. ja 4. roodus jaoülemana. Võttis osa lahingutest Lõunarindel punavägede ja *Landeswehr*'i vastu. Vabanes sõjaväest märtsis 1920 nooremallohvitserina.

Vabaduse Ristile lisandusid 12 000 marka, Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Maist 1929 eraldati Läänemaa Lihula valla Matsalu mõisast 30,97-hektariline maatükk, mis sai nimeks Rännaku talu. Kinnistati Jaak Gregori nimele juunis 1932. Müüs iseseisvuse lõpul talukoha ning kavatses ehitada Kloogale maja, mis jäi teostamata alanud okupatsiooni tõttu.

Töötas pärast Vabadussõda Põllutööministeeriumi katastriametis maahindajana kuni suveni 1940. Saksa ajal 1941–1943 oli ametis Viljandi Maavalitsuse põllumajandusosakonnas ning 1943–1944 Tubakakasvatuse inspektor Viljandi-, Järva- ja Valgamaal. Oli tegev Kaitseliidu Tallinna Malevas, kuulus VRVÜ Tallinna ja Viljandi osakonda. Põgenes septembris 1944 koos perega Lõuna-Saksamaale.

Pärast põgenikelaagrites viibimist siirdus Geislingenisse, suurde eestlaste laagrisse. Töötas aastatel 1947–1950 samas Ameerika sõjaväe juures Eesti töökompaniis. Asus 1950. aastal koos perega Austraaliasse Melbourne'i, kuhu ehitas maja ning töötas kohalikus katusekivitööstuses. Oli Melbourne'i Eesti Ühingu Kodu liige ning Victoria Eesti Võitlejate Ühingu auliige.

Jaak Gregor suri 15. septembril 1964 Melbourne'is Bayswater'is oma kodus maovähki. Tuhk maetud Melbourne'i Fawkneri kalmistule.

EELK Pilistvere koguduse sünnikanne nr 18/1899; ERA, f. 680, n. 3, s. 677; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 191p; ERA, f. 63, n. 12, s. 3049; EVK 1935: 110; Sakala 1944, nr 14: 4; Meie Kodu 1964, nr 41: 3; tütar Veronika Kaal'i andmed (dets 1993, juuli 1994).

JÜRI JÜRI p GRÜNBERG, VR II/3, reamees (1919).

VR II/3, nr 1009/14.09.1920 "3. jalaväe polgu reamehele Jüri Grünberg'ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 2. juunil 1919 a. Laagu mõisa all".

Sündis 22. (vkj 10.) juulil 1886 Järvamaa Türi kihelkonna Kirna vallas. Suguvõsa oli seotud Suure-Jaani kihelkonnaga. Pärast Vabadussõda elas Kõo valla Loigu talus. Hiljem siirdus elama Võhma alevikku, kus soetas endale elumaja ning töötas sepana.

Jüri Grünberg suri 4. aprillil 1933 Kõo valla Võhma alevikus oma majas äkilise kurgu ja kõrisõlme paistetuse tõttu. Maetud Suure-Jaani kalmistule. (Vt elulugu VMA 2003: 117–118.)

JAAK KAIE p HEINSALU (kuni 31.03.1936 HEINTHAL), VR II/3, nooremseersant (1940).

VR II/3, nr 640/21.02.1920 "1. suurtükiväe polgu 2. patarei kapralile Jaak Kaie p Heintal'ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 22. veebr. 1919 a. Narva all".

Sündis 10. mail (vkj 28.04.) 1892 Viljandimaa Arusaare vallas Võhma külas teenija pojana. Abiellus 27. detsembril 1922 Pilistvere kirikus Johanna Simson'iga (1899–1960). Lapsed: Martin (1923–1924), Hilda (1925), Albert (1930) ja Lembit (1937). Vallakooli haridusega. Teenis 1913. aasta oktoobrist 18. suurtükiväe mortiiri divisjonis. Kevadel 1918 oli 1. Eesti suurtükiväe brigaadis. Vabadussõjas osales alates 23. detsembrist 1918 1. suurtükiväepolgu 4. ja 2. patareis, alates august-



JAAK HEINSALU
VR II/3

tist 1919 Väljapatareis nr 2. Demobiliseeriti aprillis 1920.

Vabaduse Ristile lisandusid 10 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Sai Viljandimaa Kõo valla Loopre mõisast 1923. aasta maist 18,72-hektarilise krundi. Ehtas Jaago taluks ristitud kohale hooned ning see kinnistati tema nimele oktoobris 1929. Müüs koha ära ning ostis detsembris 1937 Kõo valla Koksverre külas 54,83 hektarilise Sepa talu.

Kõo valla perekonnaseisuametniku otsusega 31. märtsist 1936 määrati senise võõrapärase perekonnanime Heintal asemele Heinsalu.

Oli Kaitseliidu Sakalamaa Maleva Pilstvere malevkonna ja VRRV Viljandi osakonna liige, kuulus Isamaaliitu. Saksa ajal oli omakaitse liige 1941–1944 ning tegeles talupidamisega.

Käsitati 27. novembril 1944 Kõo vallamajja, kus paigutati arestikambrisse. Arreteeriti ametlikult alles 20. detsembril 1944. ENSV Sisevägede Sõjatribunali otsusega 25. juunist 1945 mõisteti 15 aastat vangilaagrit ja 5 aastat asumist, mis NSVLi Ülemkohtu Sõjakolleegiumi otsusega detsembris 1946 vähendati 10 aastani.

Oli kinnipeetuna Viljandi ning Tallinna Patarei ja Lasnamäe vanglasis, Kemerovo ja Irkutski oblasti Novo-Ivanovka vangilaagrites.

Jaak Heinsalu suri 12. veebruaril 1952 Kemerovo oblastis SibLagis. Matmispaik teadmata.

Poeg Albert Heinsalu küüditati märtsis 1949 Novosibirski oblastisse, kust vabanes juulis 1958.

Väärrib märkimist, et Jaak Heinsalu õe Linda äi August Rebane oli samuti Vabaduse Risti kavaler.

EELK Pilstvere koguduse sünnikanne nr 91/1892; ERA, f. 680, n. 3, s. 615; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 48; ERA, f. 63, n. 18, s. 1279; ERA, f. 3653, n. 10, s. 1064; ERAf, f. 130, s. 12774; ERA, f. 599, n. 2, s. 3007; EVK 1935: 114; Piir 7: 114 ja 9: 129; poeg Albert Heinsalu andmed (aug 1997).



HANS IDAM
VR II/3

HANS JAANI p IDAM, VR II/3, alamkapten (1920), kapten (1924).

VR II/3, nr 729/21.02.1920 "5. jalaväe polgu 5. roodu wanemale ohvitserile alamleitnant Hans Jaani p Idam'ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 27. mail 1919 a. luurajate salgaga waenlase selja taga olles".

Sündis 11. aprillil (vkj 30.03.) 1888 Viljandimaa Adavere (hiljem Imavere) vallas Lõimetsa külas talupidaja peres. Abielus

Lõpetas H. Treffneri gümnaasiumi 1911 ja Irkutski lipnikekooli 1916. Õppis Tartu ülikoolis filosoofia- ja õigusteaduskonnas 1911–1915 (ei lõpetanud). Korporatsioon

Sakala liige. Esimeses maailmasõjas osales 64. Siberi kütipolguga märtsist detsembrini 1917 lahingutes Saksa vägede vastu. Ülendati lipnikuks juunis 1916 ja alamleitnandiks augustis 1917.

Vabadussõjas osales 22. detsembrist 1918 5. jalaväepolgu 2. ja 5. roodu nooremohvitserina ning augustist 1919 6. roodu ülemana. Ülendati kevadel 1919 leitnandiks ning jaanuaris 1920 alamkapteniks. Oli 2. piirikütipataljoni 3. roodu ülem märtsist detsembrini 1920 ning 5. jalaväepolgu vanemohvitser kuni sõjaväest vabastamiseni märtsis 1921.

Vabaduse Ristile lisandusid 40 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses, Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Autasumaa, 43,68-hektariline krunt, eraldati mais 1921 Luke vallas Tartumaal. Luke mõisasüda, kus asus ka härrastemaja ning selle kõrvalhooned, sai nimeks Linnamäe talu. Tegutses järgmistel aastatel põllumehena. Ostis oktoobris 1928 krundil asunud hooned, kuid juba juulis 1930 müüs talu ning siirdus mais 1931 Argentiinasse.

Elas ja töötas järgmistel aastatel Argentiinas. Oli Eesti Vabadusvõitlejate Ühingu Argentiinas liige. Hans Idam suri 10. juulil 1962 Buenos Aireses. Matmispaik teadmata.

EELK Pilistvere koguduse sünnikanne nr 65/1888; EAA, f. 402, n. 1, s. 10538; ERA, f. 495, n. 7, s. 1124; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 54p; ERA, f. 63, n. 16, s. 6431; EVK 1935: 122; Vaba Eesti Sõna 1962, nr 30: 11; Võitleja 1962, nr 8: 6.



KARL JAANUS
VR II/3

KARL JAANI p JAANUS (sünd JANUS),
VR II/3, reamees (1919).

VR II/3, nr 1119/14.09.1920 “3. jalaväe polgu reamehele Karl Jaanus’ele hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud luurekäigul 29. juunil 1919 a. Üksküla juures”.

Sündis koos kaksikõe Amaliega 9. novembril (vkj 28.10.) 1899 Viljandimaa Vana-Põltsamaa vallas Räsna külas Suuroja (ka Mädalombi) talus. Abiellus 7. veebruaril 1933 Põltsamaa kirikus Erna Tiksammeliga (1909–1994). Lapsed: Maie (1935), Tõnu (1936), Tiiu (1938), Mare (1941–1948), Eevi (1942).

Õppis Viruvere-Räsna külakoolis. Novembrist 1918 teenis kohalikus kaitseliidus. Vabadussõjas osales 12. jaanuarist 1919

3. jalaväepolgu 2. roodus. Osales lahingutes punavägede ja *Landeswehr*’i vastu. Maist 1920 viidi üle 1. roodu. Demobiliseeriti detsembris 1920.

Vabaduse Ristile lisandusid 10 000 marka, Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Pidas vanematelt päritud Suuroja talu. Oli Vitsjärve Põllumeeste Kogu abiesimees 1922–1936, Viruvere-Räsna Vabatahtliku Tuletõrje Ühingu asutajaliige ja abiesimees 1926–1927 ning esimees 1927–1934. Viruvere-Räsna Veeühingu asutaja 1930 ning laekur. Kaitseliidu Sakalamaa Maleva Põltsamaa malevkonna liige 1925–1940, algul ratsa-üksikeskadroni rühmapealik ja hiljem ratsarühma majanduspealik. Isamaaliidu kohalik osakonna abiesimees 1936–1940. Osales loendajana 1922. aasta üldrahvaloendusel. Oli VVRVÜ Viljandi osakonna liige.

Saksa ajal oli Põltsamaa vallavanema abi 1943–1944, Põltsamaa valla Viruvere-Räsna piirkonna põllumajandusjuht 1942–1943 ja omakaitse liige 1942–1944.

Arreteeriti 8. septembril 1945 Nõukogude julgeolekutöötajate poolt Suuroja talus. Mõisteti detsembris 1946 erinõupidamise otsusega 10 aastat vangilaagrit. Peeti kinni Komi ANSV ja Sverdlovski oblasti vangilaagrites. Vabanes märtsis 1955 ning asus taas elama Suuroja talu ja töötas kohalikus kolhoosis loomatalitajana kõrge eani. Oli suur loodusesõber ja jahimees. Armastas kirjutada luuletusi. Viimased eluaastad veetis poja peres Esku asulas.

Karl Jaanuse 100. sünnipäeva tähistati 10. novembril 1999 suurejooneliselt Põltsamaa Lossi restoranis, kus talle anti Vabariigi Valitsuse poolt uus Vabaduse Rist asendamaks segastel aegadel kaduma läinud ordenit.

Võidupühal, 23. juunil 2000 avati Suuroja talus Karl Jaanuse juuresolekul juubelikivi meenutamaks tema 100. sünnipäeva.

Karl Jaanus suri 6. oktoobril 2000 Jõgevamaa Põltsamaa vallas Esku asulas südame pärgarterite lubjastumise tõttu. Maetud Pilistvere kalmistule. Ta oli viimane elus olnud Vabaduse Risti kavaler.

EELK Pilistvere koguduse sünnikanne nr 194/1899; EELK Põltsamaa koguduse abielukanne nr 3/1933; Põltsamaa valla surmaakt nr 58/2000; ERA, f. 680, n. 3, s. 678; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 80; ERA, f. 495, n. 2, s. 2, l. 206; ERAf, f. 130, s. 8382; EVK 1935: 126; ETL 1940: 87; Piir 8: 141; Maaleht 1990, nr 8: 13; Sakala 1994, nr 131: 6; Võitleja 1994, nr 6: 10; Sakala 1995, nr 102: 3; Postimees 1998, nr 52: 6; Vooremaa 1999, nr 128: 6; Vali Uudised 1999, nr 87: 1; Eesti Päevaleht 1999, nr 261: 5; Postimees 1999, nr 262: 5; Vooremaa 2000, nr 71: 7; Vali Uudised 2000, nr 49: 1; Sakala 2000, nr 200: 5; Postimees 2000, nr 237: 24; Oma Maa 2000, nr 10: 1; Kaitse Kodu 2000, nr 5: 17.



JOHANNES KALBAS
VR II/3

JOHANNES (sünd JOANN) PEETRI p KALBAS, VR II/3, reamees (1919).

VR II/3 nr 588/24.08.1920 "Scouts polgu reamehele Johannes Kalbas'ele hinnates wawust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 18. juulil 1919 a. Wõdra küla juures".

Sündis 14. (vkj 2.) augustil 1898 Viljandimaa Kabala vallas talupidaja peres. Vallaline. Vallakooli haridusega. Vabadussõjas osales 17. maist 1919 *Scouts* väeosa *A company's*, alates septembrist 1919 jalamakuulajate komandos ning maist 1920 3. roodus. Demobiliseeriti septembris 1920. Osales lahingutes Petseri rindel ja Narva all punavägede vastu.

Vabaduse Ristile lisandus 10 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk. Johannes Kalbase hilisem saatus on teadmata. Võimalik on tema siirdumine Poola sõjaväkke sama aasta sügisel.

Veel märtsis 1940 oli tema kui "teadmata äraolija" vara hooldajaks

vend Mihkel Nõlvak (end Kalbas).

EAÕK Arusaare koguduse sünnikanne nr 29/1898; ERA, f. 680, n. 3, s. 679; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 45; ERA, f. 31, n. 5, s. 1523; ERA, f. 495, n. 3, s. 335, l. 83–88; ERA, f. 558, n. 1, s. 48, l. 166; ERA, f. 680, n. 1, s. 287.



HANS KALM
VR I/1, II/3

HANS JÜRI p KALM, VR I/1, II/3, LKO 3. järk, kolonel (1919).

VR I/1 nr 2381/26.03.1920 “Pohjan Poikain” polgu ülemale Oberst Hans Kalm’ile hinnates sõjalisi teenuseid, mis [ta oli] ülesnäitanud Eesti Wabadusvõitluses “Pohjan Poikain” polgu organiseerimisel ja võidurikkal juhatamisel”.

VR II/3 nr 1692/26.03.1920 “oberst Hans Kalm’ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud Eesti Wabadussõjas”.

LKO 3. järk nr 1668/13.12.1923.

Sündis 20. (vkj 8.) aprillil 1889 Viljandimaa Kõo valla Kotsama külas Taarasaare talus.

Abiellus 24. septembril 1921 Soomes Olga Mathilda Valmari’ga (1892–1975). Lapsed: tütar Kaija (1922) ja poeg Henry (1928–1985). Õppis vallakoolis, lõpetas Paide linnakooli 1908 ning Soomes Päivölä põllutöökooli 1910 ja Mustiala kõrgema põllumajanduse instituudi 1914. Sõjalise hariduse omandas Põhjarinde lipnikeskoolis Gatšinas 1915. a. Õppis Cussack Commercial College’is Inglismaal 1920–1922 ning järgnevalt USAs Philadelphias, Oklahomas ja New Yorgis. Omandas Philadelphias arstikutse (1927) ning talle omistati 1930 Oklahomas ortopaadiarsti, 1932 New Yorgis naturopaadiarsti ning 1933 filosoofiadoktori kraad.

Osales Esimeses maailmasõjas augustist 1914. Ülendati märtsis 1915 lipnikuks. Teenis nooremohvitserina 432. Valdai jalaväepolgus, mille koosseisus võttis osa lahingutest sakslaste vastu Riia rindel ning austerlaste vastu Galiitsias roodu- ja pataljoniülemana. Sai neljal korral haavata. Ülendati juulis 1917 alamkapteniks. Pälvis Stanislavi 3. järgu, Anna 2., 3. ja 4. järgu ordenid ning Georgi 4. järgu risti.

Lahkus 1917. aasta lõpul Vene sõjaväest ja siirdus läbi Eesti Soome, kus oli Tuomarniemi metsanduskoolis sõjandusõpetajaks. Jaanuarist

1918 asutas vabatahtlike salga, millest veebruaris formeeris Põhja-Häme 1. pataljoni, tuntud Kalmi pataljonina. Juunis 1918 sai pataljonist rügement, juhtides seda sama aasta augustini. Osales üksusega lahingutes punasoomlaste vastu, olles Soome Vabadussõjas oma pataljoniga valgete vägede arvestatavaks relvajouks. Sai kahel korral haavata ning ülendati märtsis 1918 majoriks ja augustis, kui lahkus sõjaväeteenistusest, kolonelleitnandiks. Pälvis sõjaliste teenete ja lahingulise vapruste eest Soome Vabadusristi 4. ja 3. järgu. Lisaks annetas Soomes viibinud Saksa abivägede ülem Hans Kalmile 2. järgu Raudristi.

Detsembris 1918 organiseeris Soomes Põhja Poegade Rügemendi. Võttis üksusega, kus teenis üle 2700 soome vabatahtliku, alates jaanuarist 1919 osa Eesti Vabadussõjast Lõunarindel. Juhtis Valga vabastamise operatsiooni ja Läti linna Marienburgi (Alüksne) vallutamist jaanuaris-veebruaries 1919. aastal ning toetas koos rügemendiga sama aasta märtsis rünnakut Irboskale ja Pihkvale. Juulis 1919 likvideeris Põhja Poegade rügemendi.

Vabaduse Ristidele lisandus 75 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses ja Vabadussõja Mälestusmärk. Lõunanaabritelt Karutapja orden, Läti Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal. Jaanuaris 1919 ülendati kolonelik (resp polkovnik). Juunis 1930 lisandus Kotkaristi II klass mõökadega.

Astus mais 1925 Eesti kodakondsusse ja sai Harjumaa Kohila valla Salutaguse mõisast autasumaa, mille ristis Kalmi taluks. Ostis 40,28-hektarilisel krundil paiknenud mõisa valitsejamaja koos kõrvalhooonetega augustis 1927. Kohta tegelikult pidama ei asunudki ning müüs järgmisel aastal ära. Uued omanikud andsid sellele nimeks Pargi talu.

Siirdus suvel 1919 tagasi Soome, peatselt õpinguteks Inglismaale ja 1922. aastast koos perega USAsse. Töötas arstina New Jerseys ja New Yorgis kuni 1934. aastani, mil asus tagasi Soome ja asutas Turu lähedal Pyhärantas terviseparandusasutuse *Ravitsemusparantola Kalmia*, mille juhataja ning arstina tegutses järgnevatel aastatel. Märtsis 1935 sai temast Soome kodanik. Pärast Talvesõda, kevadel 1940 siirdus koos perega Raumale, kus töötas samuti arstina. Jätkusõja ajal asus Sippolasse, kust tuli 1949. aastal tagasi Raumale. Peatselt siirdus USAsse. Saabus 1957. aastal taas tagasi Soome ning elas vaheldumisi Raumas ja Pyhärantas ning alates 1975. aastast Jyväskylä.

Avaldas sõjamälestused raamatutes "*Kalmin Pataljoona Suomen Vapaussodassa*" (1919) ja "*Pohjan Poikain Retki*" (1921).

Hans Kalm suri 1. veebruaril 1981 Jyväskylä. Maetud Jyväskylä Seppälä kalmistule.

Väärrib märkimist, et tema poeg Henry Kalm teenis samuti ohvitserina Soome armees.

EELK Pelistvere koguduse sünnikanne nr 92/1889; ERA, f. 495, n. 7, s. 1546; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 117p, 154; ERA, f. 63, n. 10, s. 4255; EAT 1932: 80; EVK 1935: 24; EBL 1929: 195; EBLTK 1940: 116; EE 2000 XIV: 113; Sainio 2003: 158–161; Vaba Maa 1938, nr 46: 5; Södur 1939, nr 17: 371; Meie Kodu 1981, nr 13: 6; Vali Uudised 1998, nr 14: 4; Oma Maa 2004, nr 58: 3.



JÜRI KALLMANN
VR II/3

JÜRI JÜRI p KALLMANN (sünd KALLMANN), VR II/3, kapral (1920).

VR II/3 nr 1006/14.09.1920 “3. jalaväe polgu kapralile Jüri Kallmann’ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 2. juulil 1919 a. Kurtenhofi jaama ja Kircholmi mõisa juures”.

Sündis 3. jaanuaril 1890 (vkj 22.12.1889) Viljandimaa Arusaare vallas Võhma külas. Abiellus 24. veebruaril 1924 Suure-Jaani kirikus Anna Lõmpsiga (1896–?). Poeg Ilmar (1926–?). Vallakooli haridusega. Esimese maailmasõja ajal oli sõjavangina Saksamaal. Vabadussõjas osales 8. jaanuarist 1919 3. jalaväepolgu 6. roodus ja oülemanana. Sai lahingus

Riia all Kircholmi mõisa juures haavata 2. juulil 1919. Osales lahingutes punavägede ja *Landeswehr*’i vastu Lõuna-Eestis, Pihkva sihis ning Lätimaal. Demobiliseeriti aprillis 1920.

Vabaduse Ristile lisandus 10 000 marka, Vabadussõja Mälestusmärk haavatulindiga ning Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Maist 1922 eraldati Viljandimaa Kabala valla Kabala mõisast 21,54-hektariline krunt, kuhu rajas Võidu talu. Ehitas vajalikud hooned. Koht kinnistati tema nimele jaanuaris 1931. Oli talupidaja oma talus kuni surmani. Kuulus VRVÜ Viljandi osakonda.

Jüri Kallmann suri 8. juulil 1950 Kabala vallas Võidu talus infarkti. Maetud Pelistvere kalmistule.

EELK Pilistvere koguduse sünnikanne nr 14/1890; Kabala valla per reg 3: 395; Kabala valla surmaakt nr 26/1950; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 73; ERA, f. 63, n. 18, s. 811; ERA, f. 680, n. 3, s. 597; EVK 1935: 138.



KARL KANGER
VR II/3

KARL JÜRI p KANGER (ka KANGRO), VR II/3, nooremseersant (1940).

VR II/3 nr 1143/14.09.1920 “3. jalaväe polgu nooremallohvitserile Karl Kangro’le hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 24. mail 1919 a. Tireli soo juures asuwas külas”.

Sündis 19. (vkj 7.) augustil 1892 Viljandimaa Eistvere vallas Taadikvere külas. Abiellus 12. märtsil 1921 Pilistvere kirikus Anna Siil’iga (1897–1973). Lapsed: Leili-Cicilie (1921), Ellen (1925), Arnold (1928–1943), Lembit (1932–1932), Vilma (1933), Maimu (1938). Vallakooli haridusega. Osales Esimeses maailmasõjas ratsaväelasena 1914–1918.

Vabadussõjas oli 2. jaanuarist 1919 3. jalaväepolgu 5. roodu rütmavanem. Augustis 1919 ülendati nooremallohvitseriks. Osales lahingutes punavägede ja *Landeswehr*’i vastu. Demobiliseeriti aprillis 1920.

Vabaduse Ristile lisandus 12 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Autasumaa eraldati maist 1921 Viljandimaa Imavere valla Eistvere mõisast. Sealse valla Puiatu külas asunud 12,91-hektariline koht sai nimeks Kandle talu. Ehitas hooned ning tegeles järgmistel aastatel talupidamisega. Koht kinnistati tema nimele oktoobris 1929. Oli VRVÜ Viljandi osakonna liige.

Karl Kanger suri 24. aprillil 1967 Paide rajooni Imavere külanõukogus Kandle talus vähki. Maetud Pilistvere kalmistule.

EELK Pilistvere koguduse sünnikanne nr 166/1892; Imavere kn surmaakt nr 7/1967; ERA, f. 680, n. 3, s. 616; ERA, f. 63, n. 18, s. 413; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 82; EVK 1935: 140.

JULIUS JÜRI p KANNELAUD (sünd KANELAUD), VR I/3, kapten (1935).

VR I/3 nr 2988/18.02.1925 “hinnates sõjalisi teeneid, mis leitnant



JULIUS KANNELAUD
VRI/3

Julius Kannelaud Eesti Vabariigi vastu üles näidanud”.

Sündis koos kaksikõe Salmega 29. (vkj 17.) novembril 1896 Viljandimaa Kabala valla Sagevere külas. Hiljem asus perekond Virumaale Aaspere valda. Oli 4 korda abielus. Esimest korda abiellus 17. juulil 1921 Tartu Peetri kirikus Emilie-Katarina (alates 21.02.1938 Milja) Piirand'iga (1898–?). Kooselu jäi lastetuks ja lahutati 15. detsembril 1943 Tartus. Abiellus teist korda 24. jaanuaril 1944 Haljala vallas Linda Korniga (1911–1996). Lapsed: Hille (1944) ja Malle (1948). Abielu lahutati 28. märtsil 1961 Tartus. Abiellus kolmandat korda 18.

aprillil 1961 Tartus Adeele Nigoliga (1902–?). Lahutati 28. märtsil 1966 Tartus. Neljas abielu sõlmiti 8. aprillil 1967 Ene Eenlaga (1902–1994).

Lõpetas Rakvere linnakooli 1913 ja Riias tehniliste kursuste maa-möödu osakonna 1915 ning Tartus metsaasjanduse kursused septembris 1922. Sõjalise hariduse sai Põhjarinde lipnikekoolis Gatšinas 1917.

Teenis alates oktoobrist 1915 1. tagavarapataljonis ja 480. Danilovi polgus. Lõpetas septembris 1917 lipnikekooli ja määrati Tartu Eesti Tagavarapataljoni, kus oli nooremohvitser kuni aprillini 1918.

Vabadussõjas osales 29. novembrist 1918 ohvitseride reservis, detsembris määrati Laiarööpalise Soomusrongi nr 3 peale, kus oli kuulipildujate komando ja dessantroodu nooremohvitser ning tehnika-jaoskonna ülem. Sai 26. augustil 1919 Moglino jaama juures haavata. Ülendati detsembris 1919 alamleitnandiks. Lahkus sõjaväeteenistusest märtsis 1922 leitnandina.

Vabaduse Ristile lisandus 25 000 marka, Vabadussõja Mälestusmärk haavatulindiga, Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Sai Vabaduse Risti kavalerina maist 1930 Tartumaa Tähtvere valla Tähtvere mõisast 11,16-hektarilise krundi, mille ristis Eha taluks. Ehitas hooned ning koht kinnistati tema nimele veebruaris 1932. Augustist 1935 ostis juurde veel 3,25-hektarilise maatüki. Kinkis Eha talu augustis 1938 abikaasale.

Oli oktoobrist 1922 kuni veebruarini 1927 Põllutööministeeriumi

Metsade Peavalitsuse maakorralduse osakonna maamõõtjaks. Järgnevalt osales Kaitseliidu Tartu Malevas, kus oli aprillist 1927 – jaanuarini 1940 instruktor ja ajutiselt 2. malevkonna pealik. Ülendati kapteniks veebruaris 1935. Jaanuar – juuni 1940 Kaitseliidu Läänemaa Maleva instruktor. Sai Kotkaristi V klassi 1938. aastal. Kuulus VRVÜ Tartu osakonda.

Oli Omakaitse Petserima Maleva ülem jaanuarist 1943 kuni veebruarini 1944. Augustist 1944 Omakaitse Viru Maleva 8. pataljoni ülem.

Töötas 1945–1946 Rakvere Kaubastus, 1946–1949 oli Virumaa TSN TK Rahandusosakonnas jaoskonna maksuinspektor, 1949–1952 Rakvere Inventeerimise Büroo inventeerija, 1952–1958 Rakvere rajooni Lenini-nimelises kolhoosis raamatupidaja. Asus elama Tartusse ning 1966. aasta paiku Põlva rajooni Ahjale.

Julius Kannelaud suri 19. novembril 1980 Tartus liiklusõnnetuses saadud vigastustesse. Maetud Ahja kalmistule.

EELK Pilistvere koguduse sünnikanne nr 231a/1896; Tartu linna per reg 33: 109; Ahja kn surmaakt nr 23/1980; EAA, f. 2111, n. 1, s. 7725; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 192p; ERA, f. 58, n. 5, s. 1165; ERA, f. 63, n. 16, s. 10955; EVK 1935: 140; tütar Hille Hansaar'i andmed (mai 1999).



KAAREL KASEMAA
VR II/3

KAAREL GUSTAVI (KUSTASE) p KASE-
MAA (kuni 22.07.1935 KARL KRUDEN-
BRUNN), VR II/3, alamleitnant (1919),
nooremleitnant (1922).

VR II/3 nr 2910/18.02.1925 "hinnates vah-
vust, mis nooremleitnant Karl Krudenbrunn
Eesti Vabadussõjas üles näidanud".

Sündis 31. (vkj 19.) jaanuaril 1890
Viljandimaa Jalametsa-Laimetsa vallas
mõisatöölise peres. Abiellus 6. jaanua-
ril 1926 Annette (alates 16.03.1938 Anne)
Jürissoniga (1903–?). Lapsed: Virve (1927),
Kaarel (end Karl) (1928), Malle (1934).

Õppis kihelkonnakoolis, tegi 2. järgu
vabatahtliku eksami Vitebski poeglaste gümnaasiumis. Sõjalise haridu-
se sai 2. Omski lipnikekoolis 1917. Sõjaväeteenistuses 15. Siberi küti-
polgus alates novembrist 1911. Osales Esimeses maailmasõjas noo-
remallohvitserina Varssavi, Lodzi ja Riia all. Sai kahel korral haavata
ja korra põrutada. Ülendati lipnikuks juulis 1917. Nooremohvitserina

teenis 7. Siberi küti-tagavarapolgus kuni aprillini 1918.

Vabadussõjas osales 24. jaanuarist 1919 *Scouts* väeosa A *company* vanemohvitserina. Alates maist 1919 D *company* vanemohvitser, alates augustist kuulipildujate komando ülem, detsembrist 1919 *Scouts* Polgu kuulipildujate roodu ülem. Detsembris 1919 ülendati alamleitnandiks, mis novembris 1922 muudeti nooremleitnandiks.

Vabaduse Ristile lisandus 40 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Jätkas teenistust *Scouts* Polgus rooduülemena kuni, alates jaanuarist 1921 6. jalaväepolgu Kuperjanovi Partisanide Pataljoni *scouts* roodu ülem ning augustist 1921 2. jalaväepolgu 6. roodu ülem, maist 1922 5. roodu nooremohvitser. Lahkus sõjaväeteenistusest mais 1923.

Autasumaa eraldati maist 1922 Järvamaa Koigi valla Koigi mõisa krundist, mis sai nimeks Endla talu. Ostis 1926. aastal kõrvaloleva Vabaduse Risti kavalerile Jaan Miilverkile antud Nurme talu. Ehitas 35,18-hektarilise Endla talu maadele hooned. Koht kinnistati tema nimele novembris 1931. Iseseisvusaastail tegeles talupidamisega. Kuulus Kaitseliidu Järva Malevasse, laulis kohalikus Koigi segakooris ning oli tegev näitetrupis. VRVÜ Järvamaa osakonna liige 1938–1940. Saksa ajal kuulus omakaitse.

Pidas kuni 1949. aasta küüditamiseni Endla talu. Varjas end küüditamise ajal ja pääses. Kogu perest, kes plaaniti küüditada, saadi kätte vaid abikaasa Anne, kes viidi Krasnojarski kraisse ja kes pääses tagasi Eestisse 1957. aastal.

Pärast märtsi 1949 enam Endla tallu ei julgenud minna, vaid siirdus Hellamaale, kus töötas turbarabas, mõni aasta hiljem asus Sürgaverre ja oli ametis kohalikus kolhoosis. Alates 1956. aastast asus elama Paide rajooni Stalini-nimelisse kolhoosi Koigis. Kevadel 1957 pöördus ENSV Ministrite Nõukogu poole palvega tagastada Endla talu. Järgnes vastus, et abikaasa Anne Kasemaa küüditati kulakuna ning vara oli konfiskeeritud seaduspäraselt ja tagastamisele ei kuulu. Elas alates 1959. aastast Tallinnas tütar Malle peres.

Kaarel Kasemaa suri 18. detsembril 1976 Tallinna Tõnismäe haiglas südame isheemiatõve ja ateroskleroosi tõttu. Maetud Tallinna Liiva kalmistule.

EELK Piliistvere koguduse sünnikanne nr 21/1890; Tallinna linna surmaakt nr 3434/1976; ERA, f. 541, n. 1, s. 205, l. 113–118; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 189; ERA, f. 63, n. 11, s. 2281; ERA, f. R-1, n. 20, s. 608; EVK 1935: 164; tütar Virve Zoobeli andmed (sept 1998).

HANS JÜRI p KINK, VR II/3, nooremseersant (1940).

VR II/3 nr 1034/14.09.1920 "3. jalaväe polgu reamehele Hans Kink'ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 17. aprillil 1919 a. Egle kõrtsi juures".

Sündis 25. (vkj 13.) detsembril 1894 Viljandimaa Suure-Jaani kihelkonna Sürgavere valla Lõhavere mõisa Puhu talus erusoldati pojana.

Pidas iseseisvusajal Viljandimaa Kabala mõisast autasuks saadud Saeveski talu.

Hans Kink suri 16. novembril 1968 Paide haiglas südame puudulikuse ja kopsuskleroosi tõttu. Maetud Pilistvere kalmistule. (Vt elulugu VMA 2003: 122–124.)



ALEKSANDER KONKS
VR II/3

ALEKSANDER AVDI (ka ADO) p KONKS, VR II/3, kapral (1919).

VR II/3 nr 1012/14.09.1920 "3. jalaväe polgu kapralile Aleksander Konks'ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 25. mail 1919 a. Kemmerni juures".

Sündis 7. veebruaril (vkj 26.01.) 1898 Viljandimaa Kõo valla Arusaare mõisa talupoja peres. Abiellus 21. aprillil 1924 Arusaare õigeusu kirikus Maria Veiberiga (1904–?). Lastetu.

Lõpetas 1913 Arusaare kihelkonnakooli. Vabadussõjas osales 27. jaanuarist 1919 3. jalaväepolgu 9. roodus. Sai lahingus 22. juunil 1919 Vesselhofi mõisa juures põrutada. Ülendati oktoobris kapraliks. Võttis osa lahingutest punavägede ja *Landeswehr*'i vastu. Maist 1920 viidi üle 3. jalaväepolgu 3. roodu. Demobiliseeriti septembris 1920.

Vabaduse Ristile lisandusid 10 000 marka, Vabadussõja Mälestusmärk haavatulindiga ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedali.

Sai maist 1921 Kõo mõisast 12,01-hektarilise krundi. Ristivälja taluks ristitud kohale püstitas hooned ja ehitas 1932 tuuleveski leiva- ja loomajahu jahvatamiseks. Andis maist 1926 koha õigused üle abikaasale ning see kinnistati novembrist 1931 Maria Konksi nimele.

Pidas Ristivälja talu ning jahvatas oma tuuleveskiga ümbruskonna talupidajate vilja. Oli Kõo valla Vabatahtliku Tuletõrje Ühingu liige, kuulus VRVÜ Viljandi osakonda.

Pärast Teist maailmasõda elas Ristivälja talus ning töötas kohalikus kolhoosis põllutöölisena. Viimased eluaastad pensionär.

Aleksander Konks suri 18. mail 1964 Viljandi rajooni Kõo külanõukogus maovähki. Maetud Arusaare kalmistule.

EAÕK Arusaare koguduse sünnikanne nr 7/1898; Kõo valla per reg 3: 93; Kõo kn surmaakt nr 13/1964; ERA, f. 680, n. 3, s. 667; ERA, f. 2124, n. 2, s. 575; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 73p.; ERA, f. 63, n. 18, s. 1195; EVK 1935: 158; SE 1936: 63; sugulase Milvi Smitt'i andmed (juuli 1998).

JOOSEP (ka JOSEP) TÕNISE p KORTS, VR II/3, nooremseersant (1940).

VR II/3 nr 805/01.09.1920 "Sakala Partisanide Polgu kapral Joosep Korts'ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 24. mail 1919 a. Kleesino küla all".

Sündis 30. (vkj 18.) juunil 1899 Viljandimaa Kolga-Jaani kihelkonna Soosaare vallas talupidaja ning vallakäskjala peres.

Pidas Vana-Põltsamaa vallas Röstla külas Soone talu.

Joosep (surmaaktis Josep) Korts suri 12. jaanuaril 1974 Tartu rajoonis Tähtvere külanõukogu Rahinge külas südame veresoonkonna lupjumise tõttu. Maetud Pilistvere kalmistule. (Vt elulugu VMA 2002: 158–159.)



HANS KRUP
VR II/3

HANS HANSU p KRUP (ka KRUPP), VR II/3, vanemallohvitser (1919).

VR II/3 nr 672/21.02.1920 "5. jalawäe polgu 8. roodu vanemallohvitser Hans Hansu p Krupp'ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 25. apr. 1919 Saurova küla all".

Sündis koos kaksikõe Almaga 26. (vkj 14.) septembril 1894 Viljandimaa Adavere (hiljem Imavere) valla Suurekülas mõisatöölise peres. Abiellus 30. märtsil 1924 Türi kirikus Alise Polliga (1901–1987). Lapsed: Hilja (1926), Leida (1931), Aino (1937). Vallakooli haridusega. Võttis osa Esimesest maailmasõjast Preobraženski kaardiväe- ja 446. Siberi kütipolgus. Sai Riia rindel vasakust käest haavata. Pälvis Georgi risti 4. järgu.

Vabadussõjas osales 8. veebruarist 1919 5. jalaväepolgu 8. roodu rühmaülemana. Osales paljudes lahingutes punavägede vastu.

Vabaduse Ristile lisandus 13 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Pidas iseseisvusaastail Alliku (hiljem Säreve) vallas Ado talu. Kuulus Kaitseliidu Järva Maleva Türi eskadroni ja VRVÜ Tallinna osakonda ning Järvamaa osakonda 1937–1940.

Hans Krup suri 27. augustil 1942 Järvamaal Säreve vallas Tännasilma külas Ado talus südamehaigusse. Maetud Türi kalmistule.

EELK Pilistvere koguduse sünnikanne nr 172/1894; Säreve valla per reg 6: 552; Säreve valla surmaakt nr 119/1942; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 51; EVK 1935: 164; tütar Hilja Ailt'i andmed (apr 2002).



ANDRES LARKA
VR I/1

ANDRES JAANI p LARKA, VR I/1, LKO 2. järk, kindralmajor (1918).

VR I/1 nr 3/23.02.1920 “Sõjaväe Ringkonna Ülemale Kindralstaabi Kindral-Major Andres Jaani p Larkale hinnates sõjalisi teenuseid, mis [ta oli] ülesnäitanud Wabadussõja kestusel oma väsimata kaastööga sõjaväe organiseerimise ja korraldamise töös”.

LKO 2. järk nr 24/04.11.1924.

Sündis 5. märtsil (vkj 21.02.) 1879 Viljandimaa Kabala vallas Laeva külas möldri pojana. Abiellus oktoobris 1912 Kovno (Kaunas) kubermangus Blanche-Felicia Voichilloga. Kooselu jäi lastetuks ja lahutati 1917 Petrogradis. Abiellus teist korda 23. aprillil 1919 Tartu Peetri kirikus Marianne-Leontine Ostroviga (1894–1928). Poeg Georg-Andres (1919–1970). Kolmandat korda abiellus 19. mail 1934 Saue vallas Helmi-Veronika Ostroviga (1903–1981). Repressioonide kartuses ja teadmata mehe surmast, lahutas abikaasa 15. jaanuaril 1948 ENSV Ülemkohtu otsusega abielu ning võttis tagasi endise perekonnanime. Poeg Peeter-Jaak (1935).

Õppis Laeva vallakoolis 1889–1891, Pilistvere kihelkonnakoolis 1891–1894 ja Eesti Aleksandrikoolis Põltsamaal 1894–1898. Sõjalise hariduse sai Vilno (Vilnius) sõjakoolis 1900–1902 ja Nikolai Sõjaväeakadeemias Peterburis 1909–1912. Korporatsiooni Sakala liige.

Sõjaväkke astus vabatahtlikult septembris 1899. Ülendati alamleitnandiks novembris 1902. Jaanuarist oktoobrini 1905 võttis 117. Jaroslavi jalaväepolguga Mandžuurias osa Vene-Jaapani sõjast. Pälvis Stanislavi 3. järgu. Teenis järgnevalt 113. Starorusski jalaväepolgu. Sõjaväeakadeemia lõpetamisel mais 1912 sai Anna 3. järgu.

Esimeses maailmasõjas augustist 1914. Osales 40. jalaväediviisiga lahingutes Saksa vägede vastu Ida-Preisimaal ja Poolas. Novembrist 1915 5. Siberi korpuse käsundusohvitser. Ülendati augustis 1916 alampolkovnikuks. Jaanuarist 1917 5. Taga-Amuuri jalaväediviisi staabiülem, märtsist detsembrini 1917 159. jalaväediviisi staabiülem. Võttis osa lahingutest Galiitsias ja Rumeenias. Pälvis Anna 2. ja 4. järgu ning Stanislavi 2. järgu.

Jaanuarist märtsini 1918 Eesti suurtükiväe brigaadi formeerija ja ülem Haapsalus. Eesti Ajutise Valitsuse esimene sõjaminister 24. veebruarist 27. novembrini 1918, ühtlasi Eesti sõjaväe ülem 28. veebruarist 13. aprillini 1918. Ajutise Valitsuse otsusega ülendati 8. märtsil 1918 kindralmajoriks, kuigi omas vaid alampolkovniku aukraadi.

Vabadussõja eel, 26. novembrist 1918 nimetati Peastaabi ülemaks. Veebruarist 1919 kuni jaanuarini 1925 sõjaministri abi, ühtlasi tagavaravägede ülem veebruar – oktoober 1919, Sõjaväeringkonna ülem oktoober 1919 – märts 1920 ja Tallinna garnisoni ülem mai 1919 – märts 1920 ning Sõjanõukogu liige oktoober 1919 – jaanuar 1925. Oli Vabadussõja Mälestusmärgi kavade läbivaatamise komisjoni eesistuja novembrist 1919.

Vabaduse Ristile lisandus 500 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses, Vabadussõja Mälestusmärk ning lõunanaabritelt Karutapja orden, Läti Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal. Pälvis lisaks veel Eesti Punase Risti III järgu (1921) ja I järgu II astme (1928) ning Kotkaristi I klassi mõõkadega (1930). Välisriikidelt lisandusid *Polonia Restituta* (1922) ja Soome Valge Roosi I klass (1922). Lahkus sõjaväeteenistusest tervislikel põhjustel jaanuaris 1925 ning siirdus Šveitsi tervist parandama.

Autasumaana eraldati Harjumaa Saue vallas Voore mõisa südamest 55,44-hektariline krunt. Sai Voore taluks ristitud koha pidamise õiguse juba maist 1922 ning ostis seal paiknenud mõisa härraste- ja valitsejama ja koos abihoonetega. Koht kinnistati tema nimele augustis 1928. Müüs tekkinud võlgade tõttu Voore talu ning ostis Saue vallas Jõgisoo asunduses väikese krundi koos vesiveskiga, mida pidas järgneva-

tel aastatel. Koht müüdi 1937. aasta algul, kui pere oli asunud elama Nõmmele.

Tallinna Jahimeeste Seltsi auliige (1928) ja VRVÜ Tallinna osakonna liige.

Ühines suvel 1928 vabadussõjalaste liikumisega. Oli jaanuarist 1930 – augustini 1933 Eesti Vabadussõjalaste Keskliidu juhatuse esimees ja Eesti Vabadussõjalaste Liidu keskjuhatuse esimees oktoober 1933 – märts 1934. Vabadussõjalaste riigivanema kandidaat 1934. aasta riigipea valimistel. Seoses 12. märtsil 1934 kehtestatud kaitseseisukorraga keelustati vabadussõjalaste tegevus. Larkat ei arreteeritud, kuid Sõjaringkonnakohtu otsusega määrati talle mais 1935 aastane vangistus tingimisi. Pärast detsembris 1935 toimunud vapside riigipöördekatset arreteeriti ja mais 1936 mõisteti 15 aastaks sunnitööle. Vabanes amnestia alusel detsembris 1937. Juunis 1939 sai tagasi Vabaduse Risti kandmise õiguse.

Arreteeriti nõukogude julgeolekutöötajate poolt 23. juulil 1940 Tallinn-Nõmmel. Mõisteti SARKi Balti Sõjaväeringkonna Sõjatribunali otsusega juunis 1941 8 aastat vangilaagrit ja 3 aastat asumist koos kogu vara konfiskeerimisega. Oli Kirovi oblasti Malmõži vanglas.

Andres Larka suri 8. jaanuaril 1943 Malmõžis. Matmispaik teadmata.

Abikaasa Helmi-Veronika Ostrov arreteeriti augustis 1950, oli Arhangelski oblasti vangilaagris, kust vabanes mais 1956 ning tuli tagasi Eestisse. Vanem poeg Georg-Andres Larka teenis Teise maailmasõja ajal Saksa lennuväes, pääses Saksamaale ning hiljem Kanadasse, kus Torontos aastate pärast suri.

Järvamaal Kabala vallas Saeveski veski varemete juures avati juunis 1997 mälestuskivi.

Väärrib märkimist, et tema noorem vend Johannes Larka oli samuti Vabaduse Risti kavalier.

EELK Pilistvere koguduse sünnikanne nr 77/1879; Tallinna per reg 20: 445; ERA, f. 495, n. 7, s. 2544; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 1; ERA, f. 63, n. 10, s. 8649; ERAf, f. 129, s. 25369; EBL 1929: 263; EAT 1932: 145; EVK 1935: 28; EBLTK 1940: 166; EE 2000 XIV: 225; Marandi 1991: 18; 284, 423; Päevaleht 1934, nr 141: 5; Sakala 1992, nr 29: 3; Sakala 1997, nr 118: 5; poeg Peeter-Jaak Larka andmed (apr 1992).

JOHANNES JAANI p LARKA, VR I/3, ohvitseri asetäitja (1919).

VR I/3 nr 1648/17.12.1920 "Tallinna linna komandantuuri ohvitseri asetäitjale Johannes Jaani p Larkale hinnates sõjalisi teenuseid, mis



JOHANNES LARKA
VRI/3

[ta oli] ülesnäitanud Wabadussõja kestusel oma wäsimata kaastööga sõjaväe organiseerimise ja korraldamise töös.”

Sündis 17. veebruaril (vkj 5.) 1887 Viljandimaa Kabala vallas Laeva külas möldri pojana. Abiellus 27. detsembril 1922 Saue vallas Lucie-Ellen Kuttiga (1903–?). Lapsed: Ernst (1924–1996), Ellen (1926), Helmut (1932), Silvia (1935).

Õppis Laeva vallakoolis, Pilstvere kihelkonnakoolis, Eesti Aleksandrikoolis Põltsamaal 1902 (ei lõpetanud), Tallinnas Katariina II linnakoolis 1905–1907 ja pedagoogikakursustel sama kooli juures, Soomes

Päivölä põllutöökoolis 1911–1912 ja Mustiala kõrgemas põllumajanduse instituudis 1912–1914.

Töötas Keila vallas Joa kooli õpetajana 1908–1909, Tallinna tähtsate asjade kohtu-uurija juures 1909–1911, õppis ühtlasi õhtukeskkoolis. Oli Eestimaa Põllumeeste Keskseltsi teenistuses alates 1914, andes kursuseid karjakasvatuse ja põllumajanduse alal ning oli Läänemaal maakonna agronoom ja vanem kontrollassistent 1914–1915. Tegutses järgnevalt põllumehena Rae vallas Jüri kiriku maid rentides.

Vabadussõjas osales vabatahtlikuna 23. detsembrist 1918 Üksiku Ratsasalga ülemana, osales üksusega Saaremaa mässu mahasurumisel, Saarte komandandi adjutant veebruar–märts 1919. Ülendati aprillis 1919 vahvuse eest ohvitseri asetäitjaks. Teenis Tallinna ratsapartisanide salgast ning augustist 1919 oli Tallinna komandandi komando ülema abi ja Laskeplatside komando kt kuni sõjaväest vabastamiseni oktoobris 1920.

Vabaduse Ristile lisandus 40 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Töötas Riigikontrolli tsiviilosakonnas novembrist 1923 kuni detsembrini 1924.

Ostis septembris 1924 Harjumaal Saue vallas Voore mõisast eraldatud 75-hektarilise Liivavälja talu. Pidas ühtlasi äiale kuuluvat Koppelmani talu Saue vallas.

Arreteeriti Nõukogude julgeolekutöötajate poolt 18. novembril 1940 Koppelmani talus. Mõisteti SARKi Balti Sõjaväeringkonna Sõjakohtu otsusega märtsis 1941 surma.

Johannes Larka lasti maha 10.06.1941 Tallinnas. Matmispaik teadmata.

Väärrib märkimist, et Johannes Larka vanem vend Andres Larka oli samuti Vabaduse Risti kavaler.

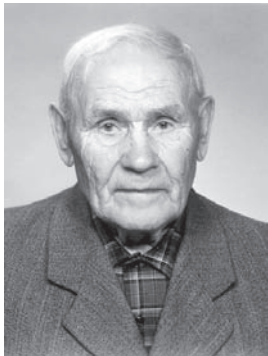
EELK Pilistvere koguduse sünnikanne nr 55/1887; Saue valla per reg 2: 208; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 114p; ERA, f. 66, n. 1, s. 2128; ERA, f. 495, n. 7, s. 2546; ERA, f. 3653, n. 2, s. 9846; ERAf, f. 130, s. 12226; EVK 1935: 178

AUGUST JÜRI p LEISK, VR II/3, major (1936).

VR II/3 nr 999/01.09.1920 “2. jalaväe polgu alamleitnant August Leisk’ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingutes 28. jaanuaril 1919 a. Kahkwa wallamaja juures, 14. veebruaril 1919 a. Waschina-Gora waldamisel ja 1. märtsil 1919 a. Troitski mõisa all?”

Sündis 8. aprillil (vkj 27.03.) 1893 Viljandimaa Adavere valla (hiljem Imavere) Suurekülas Kõrre talupidaja pojana. Sai autasuks Adavere mõisa südamest Vabaristi talu.

August Leisk suri 27. juunil 1972 Rootsis Kalmari haiglas maovähki. Maetud Kalmari Põhjakalmistule. (Vt elulugu VMA 2004: 195–197.)



ALEKSANDER LIND
VR II/3

ALEKSANDER MARDI p LIND, VR II/3, reamees (1919).

VR II/3 nr 1117/14.09.1920 “3. jalaväe polgu reamehele Aleksander Lind’ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud luurekäigul 19. aug. 1919 a. Iwanowka külas”.

Sündis koos kaksikvend Karliga 10. novembril (vkj 29.10.) 1897 Viljandimaa Imavere valla Jalametsa mõisatöölise peres. Abielus, lastetu. Vallakooli haridusega. Vabadussõjas osales 10. jaanuarist 1919 3. jalaväepolgu 2. roodus. Alates maist 1920 kuni demobiliseerimiseni sama aasta augustis teenis 1. roodus.

Vabaduse Ristile lisandus 10 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Asus elama Tallinna, kus koos kaksikvend Karliga ehtasid Tedre tänavale maja. Tegeles aiapidamisega ning müüs aiasaadusi Tallinna turul. VRVÜ Tallinna osakonna liige 1938–1940. Mobiliseeriti Nõukogude võimude poolt 1941. aasta suvel ning üritati viia laevaga Leningradi. Pääses pommitabamuse saanud laevalt tagasi koju. Tegutses järgne-

vatel aastatel aiapidajana oma kodus. Elulõpul pensionär. Aleksander Lind suri 6. märtsil 1981 Tallinnas südamevereringe puudulikkuse tõttu. Maetud Tallinna Rahumäe kalmistule.

Kaksikvend Karl Lind oli samuti Vabaduse Risti kavaler.

EELK Piliistvere koguduse sünnikanne nr 202/1897; Tallinna linna surmaakt nr 656/1981; ERA, f. 680, n. 3, s. 656; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 80p; ERA, f. 2371, n. 1, s. 13, l. 505; naaber Hella Sammeli andmed (juuli 2005).



KARL LIND
VR II/3

KARL MARDI p LIND, VR II/3, seersant (1940).

VR II/3 nr 1443/08.10.1920 “Kuperjanowi partisanide polgu kapralile Karl Lind’ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 21. juunil 1919 a. Loode jaama juures”.

Sündis koos kaksikvend Aleksandriga 10. novembril (vkj 29.10.) 1897 Viljandimaa Imavere valla Jalametsa mõisatöölise peres. Vallaline. Vallakooli haridusega.

Teenis Esimese maailmasõja ajal 746. jala-
väepolgus aastatel 1917–1918. Vabadussõjas osales 17. aprillist 1919 Soomusrongide

Divisjoni tagavarapataljoni 4. roodus. Maist 1919 Kuperjanovi Partisanide Pataljoni jalamaakuulajate komandos. Ülendati oktoobris 1919 kapraliks. Teenis jao- ja rühmaülemana. Ülendati juulis 1920 vanemallohvitseriks ning demobiliseeriti sama aasta augustis.

Vabaduse Ristile lisandus 10 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Asus koos kaksikvend Aleksandriga elama Tallinna, kuhu ehitasid Tedre tänavale maja. Töötas montöörina Viru-Järva Piimaühingute Keskseitsis. Oli VRVÜ Tallinna osakonna liige 1938–1940. Pärast Teist maailmasõda oli montöör ja meister Voltas. Viimased eluaastad pensionär.

Karl Lind suri 26. juulil 1981 Tallinnas ajuinsuldi tõttu. Maetud Tallinna Rahumäe kalmistule.

Kaksikvend Aleksander Lind oli samuti Vabaduse Risti kavaler.

EELK Piliistvere koguduse sünnikanne nr 203/1897; Tallinna linna surmaakt nr 1916/1981; ERA, f. 680, n. 3, s. 656; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 101; ERA, f. 2371, n. 1, s. 13, l. 506; naaber Hella Sammeli andmed (juuli 2005).



TÕNIS LOSSMANN
VR III/3

TÕNIS (sünd TÖNNIS) JÜRI p LOSSMANN (ka LOSMAN), VR III/3.

VR III/3 nr 2831/18.02.1925 “hinnates kodanlisi teeneid, mis vedurijuht Tõnis Jüri p Lossmann Eesti Vabariigi vastu üles näidanud”.

Sündis 15. (vkj 03.) jaanuaril 1869 Viljandimaa Kabala valla Kurla külas Rihmasepa talus. Abiellus 24. juunil 1901 Narva Aleksandri kirikus Anna-Marie Valtmausiga (1883–1931). Lapsed: Adolf (1902–?) ja Oskar (1905–?). Noorukina asus elama Narva. Teenis Narva depoos kuni kohustusliku sõjaväeteenistuseni. Alates 1894.

aastast taas Narva depoos, kus algul vedurijuhi abi, siis vedurijuht ja septembrist 1919 depookorraldaja.

Oli 21. novembrist 1918 tegev Narva kaitseliidus. Vedurijuhina viis Narvast 28. novembril 1918 pealetungiva punaarmee eest rongi Tapale. Tegutses kuni veebruarini 1919 rindel Soomusrongide Divisjonis vedurijuhina. Hiljem depookorraldaja Narvas.

Vabaduse Ristile lisandus Vabadussõja Mälestusmärk.

Elas järgnevatel aastatel Narvas ja töötas raudteedepoos. Pärast Teist maailmasõda asus elama poja pere juurde Tallinn-Nõmmele.

Tõnis Lossmann suri 4. mail 1953 Tallinn-Nõmmel kopsutuberkuuloosi. Maetud Tallinna Rahumäe kalmistule.

EELK Pilistvere koguduse sünnikanne nr 9/1869; Narva linna per reg 19: 933; Tallinna linna surmaakt nr 961/1953; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 185p; ERA, f. 497, n. 1, s. 91, l. 495–600; EVK 1935: 192.

PAUL JAANI p LUIK (kuni 16.02.1957 SALM), VR II/3, reamees (1918).

VR II/3 nr 1570/19.10.1920 “3. Wälja suutükiwäe diwisjoni reamehele Paul Salm’ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 28. juunil 1919 a. Jägeli kaldal Sille kõrtsi juures”.

Sündis 19. (vkj 07.) jaanuaril 1896 Viljandimaa Kõo valla Kirivere külas talupidaja pojana. Abiellus 16. veebruaril 1957 Suure-Jaanis Anna-Rosalie Luik’iga (sünd Masing) (1890–?). Tütar Hilja (1926). Naisel esimesest abielust lapsed: Evgenie (1910–1914), Aleksei (1912–?), Leo (1915–?).



PAUL LUIK
VR II/3

Võttis osa Esimesest maailmasõjast kindluse suurtükiväes 1915–1917.

Vabadussõjas osales alates detsembrist 1918 Tallinna 4. tagavarapatareis. Jaanuaris 1919 määrati 57 mm poolpatareisse, sealt viidi märtsis 1919 2. ja aprillis 3. suurtükiväepolgu 6. patareisse, mis augustis sai nimeks Väljapatarei nr 18 ning Vabadussõja lõppedes arvati 3. Välja Suurtükiväe Divisjoni koosseisu. Võttis osa lahingutest punavägede ja *Landeswehr*'i vastu ning sai 28. juunil 1919 Lätimaal Jegeli jõe lahingus Riia all vasakust käest granaadikildudega haavata. Demobiliseeriti mais 1920.

Vabaduse Ristile lisandus 10 000 marka, Vabadussõja Mälestusmärk haavatulindiga ning Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Sai Kõo mõisast 9,94-hektarilise krundi, mis eraldati maist 1922. Ehitas Suurekivi taluks ristitud kohale elumaja, talli ja lauda. See kindistati tema nimele novembris 1931. Müüs koha ära ning asus elama tulevasele naisele kuuluvasse Enno tallu Mändla külas. Osales Kaitseliidu Pilstvere malevkonna töös ning pälvis teenete eest Valgeristi III klassi. Oli VRVÜ Viljandi osakonna liige. Saksa ajal Mändla-Uduallika põllumajandusjuht.

Pärast sõda siirdus isakodusse Lelle tallu Uduallika külla, sest Enno talu oli kuulutatud kulaklikuks. Töötas kolhoosis Esimene Mai sepana ning hiljem Allika kolhoosi tallimehena.

Vormistas 1957. aastal aastakümneid koos oldud ühiselu abieluks, võttes naise perekonnanime, et oleks võimalik külla sõita tütrele Kanadasse. Nõukogude julgeolekuorganid luba sõiduks aga ei andnud.

Viimased elukuud saatis mööda vennapoja peres Paide linnas.

Paul Luik suri 12. septembril 1977 Paides ajuveresoonkonna lupjumise tõttu. Maetud Pilstvere kalmistule.

EELK Pilstvere koguduse sünnikanne nr 20/1896; Kõo valla per reg 5: 147; Kõo valla per reg 5: 612; Suure-Jaani raj abieluakt nr 11/1957; Kõo kn surmaakt nr 24/1977; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 109p; ERA, f. 63, n. 18, s. 1199; ERA, f. 680, n. 3, s. 650; vennapoeg Enn Salmi andmed (nov 2005).

TÕNU (sünd TÕNO) JOOSEPI p LUIK, VR II/3, kapral (1919).

VR II/3 nr 1404/ 08.10.1920 “Scouts polgu kapralile Tõnu Luik’ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 21. jaanuaril 1919 a. Piksare jaama waldamisel”.

Sündis 28. (vkj 16.) juunil 1898 Viljandimaa Kõo valla Venevere külas talupidaja peres. Vallaline. Vallakooli haridusega. Esimeses maailmasõjas 1917–1918, teenides 2. Eesti polgus. Vabadussõjas osales vabatahtlikuna 28. detsembrist 1918 *Scouts*-väeosa A *company*’s. Ülendati jaanuaris 1919 kapraliks. Sai 21. jaanuaril 1919 Lätimaal Piksaare juures haavata. Alates aprillist teenis A *company* sanitarina. Osales lahingutes Lõunarindel ja Narva all. Demobiliseeriti septembris 1920. Vabaduse Ristile lisandus 10 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses ja Vabadussõja Mälestusmärk haawatulindiga.

Autasumaa eraldati maist 1921 Viljandimaa Uue-Võidu mõisast. Krunt suurusega 19,58 hektarit sai nimeks Peetri talu. Kohta pidama ei asunud ja müüs õigused 1925. aastal.

Tegutses järgnevalt Viljandis väikepoodnikuna. Laenutas 12. juunil 1928 Viljandist lootsiku, et sooritada enesetapp, ja sõitis sellega Torisse, kust saabusid viimased teated temast.

Tõnu Luik uputas end kuskil Torist allavoolu, tema surnukeha leiti 23. juunil 1928 Pärnu jõest lõunamuuli äärest. Maetud Pärnu Alevi kalmistule.

EELK Pilistvere koguduse sünnikanne nr 166/1898; Pärnu linna surmaakt nr 137/1928; ERA, f. 68, n. 3, s. 669; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 98p; ERA, f. 63, n. 18, s. 4170; ERA, f. 558, n. 1, s. 35; Sakala 1928, nr 73: 2; Sakala 1928, nr 77: 3; Viljandi Uudised 1928, nr 47: 2.

ALBERT MIHKLI p LUKAS, VR II/3, kaptenmajor (1938).

VR II/3 nr 228/05.03.1920 “s/l “Lembit” mereõpilasele Albert Mihkli p Luukasele hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud luurekäigul, wõttes wangi waenlase komissari”.

Sündis 22. (vkj 09.) veebruaril 1899 Viljandimaa Kõo valla Arusaare mõisa Võhma küla taluomaniku pojana. Abiellus 9. mail 1926 Tallinna Kaarli kirikus Mary-Melanie Masinguga (1905–?). Tütar Ingrid (1927).

Õppis valla- ja Pilistvere kihelkonnakoolis, Tallinna Peetri reaal-koolis 1916–1919. Sõjalise hariduse sai Mereväe Kadetikoolis 1919–1921, Inglismaal suurtüki, divisjoni ja elektriala kursustel 1925 ning



ALBERT LUKAS
VR II/3

Mereväeohvitseride taktikaala täienduskursustel 1939.

Vabadussõjas osales vabatahtlikuna 26. novembrist 1918 Tallinna kaitseliidus, detsembrist Tallinna Kooliõpilaste Pataljonis. Viidi märtsis 1919 Meredessantpataljoni ja juunist suurtükilaev Lembit mereõpilaseks. Novembrist 1919 arvati Mereväe Ekipaaži ja läkitati ohvitserikutse omandamiseks Sõjakooli mereväeklassi.

Vabaduse Ristile lisandus 13 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses, Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Autasumaa eraldati maist 1928 Harjumaa Riisipere valla Nurme mõisast. See 37,31-hektariline koht sai nimeks Nurme talu. Talu pidama ei asunud ja müüs selle õigused samal aastal.

Ülendati Mereväe Kadetikooli lõpetamisel detsembris 1921 mereväe nooremleitnandiks. Teenis jaanuarist 1922 miiniristleja Vambola kompanii ülema, vanema suurtükiohvitseri ja komandöri abina. Alates märtsist 1932 suurtükilaev Laine komandöri kohusetäitja ning jaanuarist 1934 komandör. Oli ühtlasi maist novembrini 1932 Mereväe Ekipaaži kohtu liikmeks. Teenis novembrist 1932 maini 1933 komandeerituna Merejõudude Baasis suurtükiohvitserina. Septembrist 1935 komandeeriti Merejõudude Baasi suurtükiohvitseriks, kuid jäeti vormiliselt edasi Laine komandöriks. Ülendati veebruaris 1938 kaptenmajoriks. Novembris 1939 viidi üle teenistusse Merejõudude Baasi suurtükiohvitseriks. Teenis sellel ametikohal kuni 1940. aasta lõpuni.

Oli korduvalt Mereväe Ohvitseride Liitkogu aukohtu ja juhatuse liige ning esimees 1937. aastal. Kuulus VRVÜ Tallinna osakonda 1934–1940.

Pääses pärast Teist maailmasõda koos perega Rootsi. Töötas Stockholmi Tehnikäülikooli juures.

Albert Lukas suri 25. aprillil 1980 Stockholmis Brommas. Maeti Sigtuna Maria kiriku kalmistule.

EELK Pilstvere koguduse sünnikanne nr 40/1899; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 21; ERA, f. 63, n. 10, s. 8202; EVK 1935: 196; Eesti Päevaleht 1980, nr 39: 5.



RUDOLF MAGER
VR II/3

RUDOLF JOHANI p MAGER, VR II/3, alamkapten (1920), kapten (1924)

VR II/3 nr 1554/19.10.1920 “8. jalaväe polgu alamkaptenile Rudolf Mager’ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 31. jaanuaril 1919 a. Erastwere küla juures”.

Sündis 19. (vkj 07.) oktoobril 1892 Venemaal Peterburi kubermangus Toksovos. Abiellus 23. juunil 1927 Tartus Else Bergmanniga (1903–1929). Lastetu.

Õppis Toksovo külakoolis ja Paide linnakoolis. Sõjalise hariduse sai Põhjarinde lipnikekoolis Gatšinas 1916, Toržokis täienduskursustel 1916–1917, ohvitseride kursustel

1920–1921 ja Pariisis Kõrgemas Intendandikoolis 1927–1929.

Pere asus sajandi algul elama vanavanematele kuulunud Nahkro (ka Mardihansu) tallu Lõimetsa külas.

Esimeses maailmasõjas septembrist 1915. Ülendati lipnikuks novembris 1916. Teenis nooremohvitserina 174. tagavarapolgus ning 437. Sestroretski polgus rooduülemana. Võttis osa lahingutest Riia all, kus sai gaasimürgituse ja haavata. Pälvis Georgi risti 4. järgu loorberipärjaga ja Vladimiri 4. järgu ordeni.

Vabadussõjast 24. detsembrist 1918 1. Tallinna kaitsepataljoni 2. roodu ülema abi. Alates maist 1919 8. jalaväepolgus, kus järgnevalt 3. roodu ülem, I pataljoni ülema kt, ajutine II pataljoni ülem ning 8. roodu ülem veebruarini 1920.

Vabaduse Ristile lisandusid 40 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses, Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Autasumaa eraldati maist 1924 Tartumaa Vana-Kuuste valla Ülenurme mõisast. See 25,39-hektariline krunt sai nimeks Veski talu. Kohta pidama ei asunud, vaid müüs selle 1928. aastal kolonel Viktor Puskari VR I/1 emale.

Jätkas teenistust 8. jalaväepolgus. Jaanuaris 1920 ülendati alamkapteniks, veebruaris 1924 nimetati ümber kapteniks. Jaanuarist 1921 teenis 3. jalaväepolgus. Juulist 1921 oli 7. jalaväepolgus 5. roodu ja 8. pataljoni ülema kohustes ning jaanuarist 1924 6. kompanii ülem. Oli tegev 7. jala-

väärügemendi Ohvitseride Kogu juhatusel liikme ja abiesimehena.

Komandeeriti juunis 1927 Prantsusmaale hariduse jätkamiseks. Kooli lõpetamise järgselt koos abikaasaga koju sõites sattus augustis 1929 Kölni lähistel raudteeõnnetusse, kus sai raskelt vigastada. Abikaasa hukkus. Tervislikel põhjustel arvati detsembris 1929 reservi.

Elas järgnevatel aastatel Tallinnas ja Imavere vallas Nahkro talus. Oli VRVÜ Tallinna osakonna liige 1938–1940.

Rudolf Mager mõrvati taganevate punaväelaste poolt 21. juulil 1941 Imavere valla Suureküla Adami talu koplis. Maetud Pilstvere kalmistule.

Tema hauakivile raiutud daatumid – sünnikuupäev ja -aasta, samuti surmakuupäev – on valed.

Imavere valla surmaakt nr 22/1941; ERA, f. 495, n. 7, s. 3035; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 108p; ERA, f. 63, n. 16, s. 11710; ERA, f. 2371, n. 1, s. 13, l. 252; Lindmäe 2004: 316; Sakala 1991, nr 30: 3; vend Julius Mageri andmed (märts 1991).



JAAN METS
VR II/3

JAAN JAANI p METS, VR II/3, alamkapten (1919), kapten (1924)

VR II/3 nr 170/21.02.1920 “4. jalaväe polgu 5. roodu ülemale lipnik Jaan Jaani p Mets’ale hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud Uhtna mõisa juures silla kaitsmisel, kus oma ülesandeid waenlase ägeda suurtüki ja kuulipildujate tule all hiilgawalt [täitis]. Ka kõigist teistest lahingutest [oli ta] ikka esimestes ahelikkudes oma julguse ja waprusega roodule eeskuju annud”.

Sündis 22. (vkj 10.) juunil 1885 Viljandimaa Loopre valla Sepa talus. Abiellus 8. mail 1920 Tallinnas Adelina-Therese Bürgeriga (1893–1976). Lapsed: Virve (1921), Aino (1922–1953), Jaan (1925–1977) ning kaksikud Allan (1928–1983) ja Ilmar (1928–1952).

Õppis valla- ja Pilstvere kihelkonnakoolis ning lõpetas Treffneri gümnaasiumis 4. klassi. Sõjalised teadmised sai 1. Kiievi lipnikekoolis 1916–1917.

Töötas kooliõpetajana 1905–1914 ja 1918 muuhulgas Pilstvere kihelkonnas ning Narva Peetri kiriku algkoolis. Sõjaväeteenistuses augustist

1914. Lipnikuks ülendati veebruaris 1917. Osales Esimese maailmasõja lahingutes Rumeenia rindel 28. kütipolgu nooremohvitserina aprillist 1917 kuni jaanuarini 1918. Teenis ohvitserina 2. Eesti polgus jaanuar – aprill 1918.

Vabadussõjas osales 29. novembrist 1918 nooremohvitserina 4. jalaväepolgus, kus algul oli 5. roodu ülemaks ning detsembrist 1919 kuni aprillini 1920 oli 3. pataljoni ülemaks. Ülendati 1919 aasta algul alamleitnandiks, siis leitnandiks ning novembris alamkapteniks.

Vabaduse Ristile lisandusid 50 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Autasumaa eraldati 1923. aasta maist Virumaa Haljala valla Veltsi mõisast. See 31,19-hektariline koht sai nimeks Nurme talu. Ostis seal asunud rajatised ning ehitas elumaja ja kõrvalhoone. Koht kinnistati tema nimele aprillis 1930.

Oli Vabaduse Risti Nõukogu liige aprillist maini 1920.

Teenis pärast sõda 4. jalaväepolgu 3. roodu ülemana aprillist 1920, täites ühtlasi jaanuarist juunini 1921 ka 4. pataljoni ajutise ülema kohuseid. Samuti oli polgu kohtu eesistujaks. Juulist 1921 viidi üle 1. jalaväepolgu rooduülemaks. Tegelikult ametikohustuste täitmisele ei asunud, sest oli juunist 1921 kuni maini 1923 ametis 1. diviisi ajaloo, hilisema nimega Viru väerinna sõjaajaloo kirjutajana. Maist 1923 kuni sõjaväest lahkumiseni sama aasta septembris oli 1. jalaväerügemendi 6. kompanii ülemaks.

Pidas järgnevatel aastatel Nurme talu ning tegutses aprillist 1925 kuni maini 1932 Kaitseliidu Viru Maleva Haljala malevkonna pealikuna.

Jaan Mets suri 8. mail 1932 Tallinna haiglas peaaajupõletiku tõttu. Maeti algul Rakvere garnisoni kalmistu üldossa, kust juba 24. septembril maeti ümber sama kalmistu Vabaduse Risti kavaleridele planeeritud ossa. Tema hauale püstitati 1934. aasta sügisel suursugune hauatähis, mis säilinud tänaseni.

Nõukogude repressioonide läbi kannatas pere. Poeg Jaan Mets teenis Teise maailmasõja ajal Eesti Leegionis ning arreteeriti 1945. Abikaasa Adelina koos poeg Allaniga küüditati Nurme talust 1949. aastal. Samuti küüditati siis tütar Virve ja poeg Ilmar, kes surigi Siberis. Teised pääsesid tagasi Eestisse 1956. aastal. Repressioonidest pääses ainukesena tütar Aino.

EELK Pilistvere koguduse sünnikanne nr 143/1885; Haljala valla per reg 1:

67; Tallinna linna surmaakt nr 413/1932; ERA, f. 495, n. 7, s. 3246; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 16p; ERA, f. 63, n. 19, s. 1299; ERA, f. 700, n. 1, s. 1282, l. 20; EVK 1935: 208; tütar Virve Kallipe andmed (apr 2002).



PAUL MOORITS
VR II/3

PAUL (sünd PAVEL) HANSU (ka ANTON) p MOORITS (ka MORITS), VR II/3, reamees (1919).

VR II/3 nr 377/11.06.1920 "9. jalaväe polgu 9. roodu reamehele Paul Hansu p Moorits'ale hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 14. detsembril 1919 a. Koschkino küla all".

Sündis 18. (vkj 06.) septembril 1899 Viljandimaa Uue-Põltsamaa valla Võhma külas talupoja peres. Abiellus 27. detsembril 1925 Põltsamaa kirikus Julie Rosenbergiga (1902–1986). Pojad Arkadi (1923–1944), Vambola (1925–1944), Lembit (1926), Kalju (1928–1956). Vallakooli haridusega.

Vabadussõjas osales 25. maist 1919 reamehena 3. diviisi tagavarapataljoni 1. roodus. Juunis 1919 viidi üle 9. jalaväepolgu 9. roodu, kust aprillis 1920 määrati 3. roodu. Oli sama aasta maist kuni demobiliseerimiseni jaanuaris 1921 teenistuses Inseneri pataljoni 1. sapööriroodus. Võttis osa lahingutest Põhja-Lätis punavägede ja *Landeswehr*'i ning Narva rindel Punaarmee vastu.

Vabaduse Ristile lisandusid 10 000 marka, Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Asus pärast sõda Viljandimaa Imavere mõisa, kus Võrevere külast eraldatud 33,95-hektarilisele maale rajas Kopli talu. Sai koha rendile alates maist 1921 ning ehitas elumaja ning lauda. Kopli talu kinnistati tema nimele novembris 1929.

Pidas järgnevatel aastatel talu, osales kohalikus kaitseliidus, piimaühingus ja tuletõrjeseltsis. Kuulus VRVÜ Viljandi osakonda. Saksa okupatsiooni ajal omakaitstes.

Talupidaja, kuni 1949. aasta kevadel sunniti kolhoosi astuma. Oli mõnda aega Salve kolhoosi aseesimees, siirdus seejärel Paldiskisse, kus tegi sepatööd. Tuli pärast Stalini surma tagasi kodutallu. Oli lühemat aega kaevumeister Tartu ja Kallaste kandis ning sügisest 1956 Põltsamaa

rajooni Säde kolhoosi metsavaht ning põllutöoline. Vanaduspõlve veetis oma talus pensionärina.

Paul Moorits suri 10. aprillil 1983 Paide rajooni Imavere külanõukogus Kopli talus südame ja veresoonkonna lupjumise tõttu. Maetud Põltsamaa kalmistule.

Poeg Arkadi oli Saksa sõjaväe vabatahtlik ning langes 1944. aasta augustis Krivasoos. Teine poeg Vambola mobiliseeriti samuti Saksa sõjaväkke ning langes mais 1944 Sinimägedes.

EAÕK Põltsamaa koguduse sünnikanne nr 30/1899; Imavere kn surmaakt nr 6/1983; ERA, f. 680, n. 3, s. 683; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 31p; ERA, f. 63, n. 18, s. 526; poeg Lembit Mooritsa andmed (okt 1997).



OTTO OIDERMANN
VR II/3

OTTO KARLI p OIDERMANN, VR II/3, major (1924).

VR II/3 nr 2956/18.02.1925 “hinnates vahvust, mis major Otto Oidermann Eesti Vabadussõjas üles näidanud”

Sündis 5. aprillil (vkj 24.03.) 1893. aastal Pärnumaal Uulu vallas kooliõpetaja peres. Noorpõlves elas Viljandimaal Kabalas ja Harjumaal Ohekatkus, kus isa oli mõisavalitseja. Abiellus esimest korda 27. detsembril 1919 Pilistvere kirikus Dagmar-Marie Jänesega (1898–1923). Poeg Hans-Erik (1921). Teist korda abiellus 5. veebruaril 1928 Tallinna Oleviste kirikus Martha-Vilhelmine Gagnusega (1900–1951). Tütar

Ruth-Ingeborg (1928).

Alghariduse omandas kodus, seejärel õppis Pilistvere kihelkonnakoolis, Tallinna Hansakoolis ning Tallinna Peetri reaalkoolis. Sõjalised teadmised sai 2. Tiflisi (Tbilisi) lipnikekoolis 1915 ja Alaliväe Ohvitseride Kursustel 1922–1923.

Septembrist 1910 kuni septembrini 1912 oli sõjaväes 91. Dvinski jalaväepolgus, kust sundaja lõppedes septembris 1912 nooremallohvitserina vabanes.

Esimeses maailmasõjas osales juulist 1914 69. tagavarapolgus. Ülendati lipnikuks mais 1915. Oli nooremohvitser 7. marsi tagavara-

pataljonis ja 132. tagavarapataljonis ning juulist 1915 327. Korsuni jalaväepolgu kuulipildujakomando ülem. Osales lahingutes Austria-Ungari vägede vastu juulist 1915 kuni detsembrini 1917. Sai 26. septembril 1915 rinnust põrutada ja 30. juulil 1916 vasakust käest haavata. Lahingulise vapruste eest pälvis Stanislavi 2. ja 3. järgu ning Anna 2. ja 3. järgu ordenid. Ülendati aprillis 1916 alamleitnandiks, sama aasta novembris leitnandiks ja novembris 1917 alamkapteniks.

Jaanuarist kuni märtsini 1918 oli 2. Eesti polgu kuulipildujate komando ülem. Saksa okupatsiooni ajal tegutses põrandaaluses kaitseliidus.

Astus novembris 1918 teenistusse Piirivalve Brigaadi. Määrati 25. jaanuarist 1919 Viljandi Kaitsepataljoni, hilisema Sakala Partisanide Pataljoni ülemaks. Novembris 1919 ülendati kapteniks. Nimetati 25. detsembrist 1919 Sakala Partisanide Polgu ülema abiks.

Vabaduse Ristile lisandusid 150 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses ning Vabadussõja Mälestusmärk.

Autasumaa eraldati Viljandimaa Kabala mõisast. Sai 19,68-hektarilise Mäo taluks ristitud koha rendile mais 1922, kuid müüs selle juba 1925. aastal.

Oli Sakala Partisanide Polgu ülema abiks jaanuarini 1921, mil sai kahe väeosa liitmise tulemusena tekkinud 5. jalaväepolgu ülema abiks, jäädes ühtlasi Sakala Pataljoni ülemaks. Juulist 1921 Sakala Partisanide Üksik Pataljoni ülema abi. Jaanuarist märtsini 1924 oli pataljoni ülema kt ja Viljandi garnisoni ülema kt. Märtsis 1924 määrati Sakala Jalaväerügemendi Sakala Pataljoni ülemaks kuni jaanuarini 1925. Veebruaris 1924 ülendati majoriks.

Lisaks täitis mitmeid ühiskondlikke kohustusi, olles Sakala Jalaväerügemendi ohvitseride aukohtu esimees mai 1924 – veebruar 1925, rügemendi ohvitseride kogu juhatuse liige september 1924 – veebruar 1925 ning Sõjaväe Ringkonnakohtu ajutine liige ja Sakala Jalaväerügemendi kohtu esimees juuli 1924 – veebruar 1925.

Komandeeriti 29. jaanuaril 1925 Viljandi maakonna Rahvaväe ja Kaitseliidu ülema käsutusse maakondliku kaitseliidu organiseerimiseks. Alates märtsist määrati Viljandi Kaitse Maleva (maist 1925 Kaitseliidu Sakalamaa Malev) pealikuks. Mais 1926 viidi üle sõjaväeke ja määrati 7. jalaväerügemendi 8. pataljoni ülemaks, kus teenis kuni reservi arvamiseni mais 1927. Töötas aprillist 1928 kuni juulini 1929 Tallinnas Mereasjanduse Peavalitsuses.

Otto Oidermann suri 13. juulil 1929. aastal Tartumaal Sootaga vallas

Kuke talu heinamaal südameinfarkti. Maeti Tallinna Mõigu kalmistule. Sõjaaegsete võitluskaaslaste soovil ja Sakala Partisanide Ühingu korraldusel maeti tema põrm märtsis 1936 ümber Vabadussõjas langenute ühiskalmistule Viljandis. Hauatähis koos kalmistuga purustati kommunistide poolt septembris 1945, kuid taastati ja taasavati septembris 1991.

Otto Oidermanni abikaasal õnnestus koos tütre ja kasupojaga pääseda Teise maailmasõja ajal Saksamaale ja sealt siirdusid nad hiljem Austraaliasse.

EELK Pärnu Elisabeti koguduse sünnikanne nr 91/1893; Tallinna linna surmaregister nr 642/1929; ERA, f. 495, n. 7, s. 3706; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 191; ERA, f. 63, n. 18, s. 806; SPV 1939: 161–174; KLSM 2002: 214–215; EVK 1935: 228; Oma Maa 1936, nr 35: 3; Võitleja 1958, nr 12: 3; Sakala 1993, nr 41/42: 5; Võitleja 1993, nr 4: 9; tütar Ruth-Ingeborg Auväärti andmed (juuli 1994).

JAAN MIHKLI p OLL, VR II/3, vanemallohvitser (1919).

VR II/3 nr 817/01.09.1920 “Sakala partisanide polgu reamees Jaan Mihkli p Oll’ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 10. märtsil 1919 a. Sawioja küla all”

Sündis 20. (vkj 08.) veebruaril 1889 Viljandimaa Kõo vallas Kirivere külas. Abiellus 7. augustil (vkj 25.07.) 1910 Arusaare õigeusu kirikus Helene Pihelgasega.

Vallakooli haridusega.

Vabadussõjas osales 30. detsembrist 1918 reamehena Viljandi Vabahtlikkude Pataljonis. Jaanuaris 1919 sai väeosa nimeks Viljandi Kaitsepataljon ning mais Sakala Partisanide Pataljon. Ülendati maist 1919 vanemallohvitseriks ning määrati kuulipildurite meeskonna veltveebli kohale. Tagandati augustis 1919 veltveebli kohalt kui mittesobiv. Viibis augusti lõpul ja septembri algul omavoliliselt väeosast eemal, kuid tulles tagasi asus taas teenima pataljoni kuulipildurite meeskonnas. Alates detsembrist 1919 kuni demobilisatsioonini aprillis 1920 oli teenistuses Sakala Partisanide Polgus. Võttis osa lahingutest Lõuna-Viljandimaal ning Võru- ja Petserimaal.

Vabaduse Ristile lisandus 10 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Elas järgnevatel aastatel Kõo valla Uduallika külas ning tegeles põlutööga.

Jaan Oll suri 28. detsembril 1933. aastal Kõo valla Vahe talus kopsutiisikusse. Maetud Arusaare kalmistule.

EELK Pilistvere koguduse sünnikanne nr 46/1889; EELK Pilistvere koguduse personaalraamat 16: 301; Kõo valla surmaakt nr 52/1933; ERA, f. 680, n. 3, s. 599; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 60.



JUHAN ORAV
VR II/3

JUHAN (kuni 01.03.1935 JOHANNES, sünd JOANN), ANDRESE (ANDREI) p ORAV, VR II/3, kapral (1919).

VR II/3 nr 1128/14.09.1920 “3. jalaväe polgu kapralile Johannes Orav’ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 7. oktoobril 1919 a. Tirva wabriku juures”.

Sündis 28. (vkj 15.) märtsil 1900 Pärnumaa Laiksaare vallas. Mõni aasta hiljem asus pere elama Imavere valda.

Abiellus Lilli-Helene Feltiga (1903–?). Lapsed: Aino (1931), Reet (1936), Maie (1940).

Õppis Kikevere õigeusu koolis.

Vabadussõja algul teenis Kabala kaitseliidus, kust 12. jaanuaril 1919 saadeti 3. jalaväepolgu 2. roodu. Juba järgmisel kuul läkitati õpperoodu, mille lõpetamisel juulis läkitati tagasi oma väeossa ja nimetati augustis jaoulemaks. Septembrist 1919 ülendati kapraliks. Pärast sõja lõppu viidi üle 1. roodu ja mais 1920 komandeeriti polgu staapi kirjutajaks. Lahkus sõjaväeteenistusest vanemkirjutajana mais 1921.

Vabaduse Ristile lisandus 10 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses, Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Autasumaa eraldati Järvamaa Koigi mõisast. Sai Mäe taluks ristitud 11,93-hektarilise koha rendile maist 1922. Talu kinnistati tema nimele märtsis 1934. Lisaks omandas Koigi asunduses 9-hektarilise Käänu talu.

Tegeles järgmistel aastatel talupidamisega. Oli Kaitseliidu Järva Maleva Koigi kompanii pealik, VRVÜ Järvamaa osakonna juhatuse liige 1938–1940, samuti kuulus Koigi Piimaühingu ja Koigi Rahvamaja juhatusse. Osales Eesti Vabadussõjalaste Liidus ning kuulus hiljem Isamaliidu kohalikku osakonda.

Koigi valla perekonnaseisumetniku otsusega 1. märtsist 1935 määrati senise eesnime Johannes (sünd Joann) asemele eestipärane – Juhan.

Arreteeriti Nõukogude julgeolekuorganite poolt 14. juunil 1941 oma talus. Viidi Sverdlovski oblastisse, kus mõisteti juunis 1942 surma osalemise eest kontrrevolutsioonilistes organisatsioonides.

Juhan Orav lasti maha 17. augustil 1942 Sverdlovskis. Matmispaik teadmata.

Rehabiliteeriti abikaasa palvel ENSV Ülemkohtu otsusega 31.08.1965.

Abikaasa ja kõik kolm tütart olid küüditatutena Tomski oblastis, kust pääsesid alles aastaid hiljem tagasi Eestisse.

EAÕK Laiksaare koguduse sünnikanne nr 3/1900; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 81; ERA, f. 63, n. 11, s. 2294; ERA, f. 680, n. 3, s. 700; ERAf, f. 130, s. 5940; tütar Aino Pajo andmed (apr 1994).

AUGUST TÕNISE p PAIA, VR II/3, vanemallohvitser (1918).

VR II/3 nr 1071/14.09.1920 "2. jalaväe polgu vanemallohvitser August Paia'le hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 17. märtsil 1919 a. Uswadi külas".

Sündis 31.(vkj 19.) märtsil 1889 Viljandimaa Kolga-Jaani kihelkonnas Võisiku vallas mõisatöölise peres. Sünd registreeriti Pilistveres, sest perekond oli seotud selle kirikuga.

August Paia suri 12. mail 1927 Tartu haiglas närvihaiguse tagajärjel. Maetud Põltsamaa kalmistule. (Vt elulugu VMA 2002: 169.)



AUGUST PAKK
VR II/3

AUGUST ANDRESE p PAKK, VR II/3, alamkapten (1920).

VR II/3 nr 727/21.02.1920 "5. jalaväe polgu 3. roodu wanemale ohvitserile leitnant August Andrese p Pakk'ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 24. mail 1919 a. Ivanowo-Boloto waldamisel".

Sündis 29. (vkj 17.) jaanuaril 1896 Viljandimaal Kabala vallas. Mõni aasta hiljem siirdus pere elama Tallinna. Vallaline.

Õppis Tallinna Katariina II nimelises linnakoolis ja 2-klassistel pedagoogikakursustel. Sõjalise hariduse omandas Läänerinde lipnikekoolis Pihkvas 1916.

Esimesse maailmasõtta mobiliseeriti mais

1915, teenis 3. tagavarapataljonis kuni sama aasta augustini ja 429. Riia polgus kuni veebruarini 1916, mil läkitati lipnikekooli. Pärast selle lõpetamist ja esimese ohvitseri kraadi saamist juulis 1916 viidi teenistusse 538. Medõnski polku. Väeosa noorema ohvitserina oli Riia ja Dvinski (Daugavpils) all veebruarist kuni detsembrini 1917. Sai lahingus põrutada. Pälvis Anna 2. järgu ja Stanislavi 3. järgu. Veebruaris 1918 oli sakslaste käes sõjavangis.

Vabadussõjas osales alates 27. novembrist 1918, teenides 5. jalaväepolgus, kus oli algul 1. roodus, siis 4. roodus ja jalamaakuulajate komandos ning juunist 1919 määrati 3. roodu ülema kohustesse, olles sellel kohal sõja lõpuni. Ülendati alamkapteniks jaanuaris 1920.

Jätkas teenistust 5. jalaväepolgu kuni 7. septembrini 1920, mil selgus, et ta oli väeosast omavoliliselt lahkunud. Kinnitamata andmeil siirdus Leetu ja sealt Poola sõjaväkke, kus saanud surma.

Märtsis 1922 teatas 5. jalaväepolgu ülem 1. diviisi ülemale, et August Pakk viibivat Poolamaal Bulak-Balahhovitši armees. Samas on Tallinna Kaarli koguduse personaalraamatuse märgitud, et August Pakk on sõjas surma saanud 1920. aastal. Kuid Sõjavägede Staap otsis kogu iseseisvusaja kadunud meest kui väejoosikut taga. Alles septembris 1940 otsimine lõpetati.

August Pakk'i surmaaeg ja -koht ning matmispaik on teadmata.

EELK Pilstvere koguduse sünnikanne nr 25/1896; EELK Tallinna Kaarli koguduse 1. phtk. personaalraamat 3: 288; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 54; ERA, f. 495, n. 7, s. 6922; ERA, f. 545, n. 1, s. 132, l. 216; EVK 1935: 236; Sakala 1996, nr 10: 5.

JOANN (ka JUHAN, JOHAN, JOHANNES) TÕNISE (DIONISI) p PATTAK, VR II/3, reamees (1918).

VR II/3 nr 1470/ 08.10.1920 "1. jalaväe polgu reamehele Johannes Pattak'ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 30. mail 1919 a. Annenhofi mõisa ja Alt-Schwaneburgi wahel".

Sündis 2. detsembril (vkj 20.11.) 1893 Viljandimaa Lustivere vallas. Abielus.

Õppis õigeusu kihelkonnakoolis. Oli enne sõda Loopre mõisas tööline.

Vabadussõjas osales alates 15. detsembrist 1918 1. jalaväepolgu 13. roodus. Veebruaris 1919 nimetati see ümber 2. rooduks. Komandeerituna viibis aprillist kuni juulini 1919 Soomusrongide



JOANN PATTAK
VR II/3

Divisjonis. Vabanes sõjaväest mais 1920.

Vabaduse Ristile lisandus 10 000 marka, Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Maist 1923 sai Kõo valla Loopre mõisast 15,82-hektarilise krundi, mille ristas Pärna taluks. Ehtas elumaja ning lauda. Koht kinnistati tema nimele jaanuaris 1932. Pidas talu ning tegutses ehitustöölisena Viljandimaal. Tekkinud majandusraskuste tõttu määrati talu 1938. aastal sundmüüki. Töötas 1937. aastast Harjumaal Anija vallas Kehra tselluloosivabrikus puusepana. Oli VRVÜ Viljandi osakonna liige. Saksa ajal kuulus omakaitsesse.

Arreteeriti nõukogude julgeoleku poolt jaanuaris 1945 Kehras. Mõisteti augustis 1945 SARKi vägede sõjatribunali otsusega 18 aastat vangilaagrit ja 5 aastat asumist ning kogu isikliku vara konfiskeerimine.

Joann Pattak suri 8. juulil 1946 Kemerovo oblastis SibLagis. Matmispaik teadmata.

EAÕK Põltsamaa koguduse sünnikanne nr 35/1893; ERA, f. 680, n. 3, s. 626; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 102p; ERA, f. 63, n. 18, s. 1287; ERA, f. 3653, n. 10, s. 121; ERAf, f. 129, s. 8255; EVK 1935: 240.

AUGUST JAAGU p PENT, VR II/3, seersant (1939).

VR II/3 nr 224/05.03.1920 "suurtükilaew "Lembit" ülem-elektrikule August Pent'ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud Kundas ja Koporjes dessandis olles".

Sündis 15.(vkj 03.) septembril 1895 Viljandimaa Kabala valla Kurla külas talurentniku peres.

August Pent suri 16. juulil 1987 Jõgeva rajooni Põltsamaa külanõukogu Võisiku küla Pendi talus vähktõppe. Maetud Põltsamaa kalmistule. (Vt elulugu VMA 2002: 174–176.)

Tema vend Jaan Pent oli samuti Vabaduse Risti kavalier.

JAAN JAAGU p PENT, VR II/3, 1. järgu madrus (1919).

VR II/3 nr 177/05.03.1920 "Peipsi laewastiku divisjoni 2. järgu madru-



JAAK PENT
VR II/3

sele Jaan Jaagu p Pent'ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud dessandis 14. mail 1919 a. Oudowa all Ustje küla juures”.

Sündis 26. (vkj 14.) mail 1899 Viljandimaa Kõo valla talurentniku peres. Abiellus 20. septembril 1928. aastal Tartus Emilie Lindebergiga (1902–1976). Pojad: Jüri (1929) ja Eerik (1930). Vallakooli haridusega.

Vabadussõjas osales vabatahtlikuna 8. detsembrist 1918. Teenis Peipsi laevastikus suurtükilaev Uku madrusena. Veebruarist 1919 oli lühemat aega Mereväe Ekipaažis. Jätkas teenistust Peipsi Laevastiku Divisjonis, algul Uku peal ja oktoobrist 1919 kuni demobilisatsioonini detsembris 1920

suurtükilaeval Tartu 1. järgu madrusena. Ülendati 1. järgu madruseks detsembris 1919. Võttis laeval osa lahingoperatsioonidest ning dessantidest Peipsi ja Pihkva järvel.

Vabaduse Ristile lisandus 10 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Töötas mõnda aega Tartus politseinikuna ning seejärel veoautojuhi-na firmas “Puhk ja Pojad”. Asus 1929 elama Tallinna ning töötas autojuhi-na Max Edenbergi firmas, viimase pankrotistumise järel autojuhi-na Harjumaal ja Kehra tselluloositehases. Alates 1939. aastast asus elama Nõmmele ning töötas autojuhi-na Eduard Pesuri transpordiäris.

Pärast suve 1940 jätkas autojuhi-na Tallinna I veobaasis ning Paldiski sõjaväebaaside ehitusel. Pärast Saksamaa ja Nõukogude Liidu vahelise sõjategevuse algust käsutati vedama hävituspataljonlasi, transportima küüditatuid ning tegema mitmeid sõjaotstarbelisi vedusid.

Arreteeriti oma kodus Nõmmel 9. septembril 1941 pealekaebuse alusel ning paigutati Tallinna Keskvangimajja. Eesti Julgeolekupolitsei ja SD süüdistas teda autojuhi-na hävituspataljonis osalemises, küüditatute vedamises ja kommunistliku korra ülistamises. Ta eitas süüdistusi ja valekaebust ning viitas vastuväitena osalemisele Vabadussõjas ning Vabaduse Risti omamisele. See teda ei päästnud. Jaan Pent lasti SD poolt maha 22. novembril 1941, tõenäoselt Tallinnas. Matmispaik teadmata.

Tema vend August Pent oli samuti Vabaduse Risti kavaler.

EELK Pilistvere koguduse sünnikanne nr 90/1899; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 17p; ERA, f. 680, n. 3, s. 685; ERA, f. R-64, n. 4, s. 963; ERA, f. R-64, n. 1, s. 87, l. 15; poeg Jüri Pent'i andmed (juuli 1998).



MIHKEL PENT
VR II/3

MIHKEL (sünd MIHAIL) ANDRESE (ANDREI) p PENT, VR II/3, nooremveebel (1940).

VR II/3 nr 1541/19.10.1920 "8. jalaväe polgu wanemallohvitser Mihkel Pent'ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 29. oktoobril 1919 a. Intsitsa küla juures".

Sündis 2. aprillil (vkj 21.03.) 1896 Viljandimaa Kabala valla Kurla küla Kaeramäe talus. Abiellus 12. mail 1923 Võru õigeusu kirikus Elmiere-Alide Andersoniga (1901–1953). Lapsed: Eha (1924), Vilma (1925), Mihkel (1927).

Õppis Kurla külakoolis ja Pilistvere kihelkonnakoolis. Võttis osa Esimesest maailma-

sõjast, lõpetas Preobraženski polgu õppekomando.

Vabadussõjas osales 15. detsembrist 1918 6. jalaväepolgu 2. iseseisva pataljoni 5. roodus, kust jaanuaris 1919 määrati Tartu Kaitsepataljoni kuulipildurite roodu. Ülendati veebruaris vanemallohvitseriks. Alates maist 1919 teenis 8. jalaväepolgu algul 3. ja siis 5. roodus, juunist kuulipildujate komandos ning novembrist 2. kuulipildujate roodus. Sai lahingus 9. märtsil 1919 haavata. Jätkas augustist 1920 üleajateenijana 3. jalaväepolgu 8. pataljonis ning 7. jalaväerügemendis kuni sõjaväeteenistusest lahkumiseni 1924. aastal. Ülendati jaanuaris 1921 veltveebiks, mis juunis 1940 nimetati ümber nooremveebiks.

Vabaduse Ristile lisandusid 13 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses, Vabadussõja Mälestusmärk haavatulindiga ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

22,32-hektariline autasumaa eraldati Viljandimaa Kabala valla Kabala mõisast. Sakala taluks ristitud koha sai rendile alates maist 1922. Koht kinnistati tema nimele märtsis 1931.

Oli järgnevatel aastatel talupidaja, osales Kabala valla tuletõrjeseltsis, Eesti Vabadussõjalaste Liidus ja VRVÜ Viljandi osakonna töös.

Arreteeriti Nõukogude julgeolekutöötajate poolt 14. juunil 1941

kodutalus. Märtsis 1942 mõisteti talle 10 aastat vangilaagrit “kuulumise eest kontrrevolutsioonilisse parteisse”.

Mihkel Pent suri 6. jaanuaril 1944. aastal Sverdlovski oblasti Sosva asulas SevUralLagis.

Kogu perekond küüditati Tomski oblasti Tšainski rajooni, kus abi-kaasa suri 1953. aastal, kuid maeti 1989. aastal ümber Võru kalmistule. Lapsed pääsesid aastaid hiljem tagasi.

EAÕK Arusaare koguduse sünnikanne nr 19/1896; Kabala valla per reg 4: 838; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 108; ERA, f. 63, n. 18, s. 809; ERA, f. 680, n. 3, s. 649; ERAE, f. 130, s. 7058; EVK 1935: 244; tütar Eha Grinvalde andmed (okt 1994).



ALBERT PETERS
VR II/3

ALBERT MIHKLI p PETERS, VR II/3, alamkaptän (1918).

VR II/3 nr 1880/21.02.1920 “lahingus 20. märtsil 1919 a. Taiwola jaama juures langenud Kitsaroolaliste soomusrongide ülema-le Alamkaptän Albert Mihkli p Peters’ile”.

Sündis 11. veebruaril (vkj 30.01.) 1893 Viljandimaa Vana-Põltsamaa vallas Viruvere küla Uuetalu talus perepojana. Vallaline.

Õppis valla- ja Pilstvere kihelkonnakoolis, Paide 4klassilises linnakoolis ja Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi 6kuulistel põllu- ja karjakasvatuse kursustel ning tegi ekster-nina Pärnus apteekriõpilase kutseeksami. Sõjalise hariduse sai Oranienbaumi lipnike-

koolis 1915.

Võeti Esimese maailmasõja ajal oktoobris 1914 teenistusse ning määrati 172. tagavarapolku. Ülendati lipnikuks juulis 1915. Võttis 17. armee koosseisus 10. Novoingermanlandi polgu rooduülemana osa lahingutegevusest Austria-Ungari vägede vastu augustist 1915 kuni jaanuarini 1918. Sai lahingus 22. veebruaril 1916 Sapanovi küla juures haavata. Pälvis Vladimiri 4. järgu, Anna 3. ja 4. järgu ning Stanislavi 3. järgu ordenid. Ülendati septembris 1917 alamleitnandiks.

Jaanuarist kuni aprillini 1918 teenis 1. Eesti polgus, täites rooduülema kohuseid. Ülendati aprillis 1918 leitnandiks ja seejärel alamkaptäniks.

Astus Vabadussõja eel 20. novembril 1918 sõjaväeteenistusse ning nimetati läbikäijate komando ülemaks. Alates 15. jaanuarist 1919 nimetati kitsarööpaliste soomusrongide ülemaks ning ühtlasi 10. veebruarist ka Soomusrongide Divisjoni ülema abiks, olles neis ameteis kuni oma surma saamiseni.

Albert Peters langes lahingus 20. märtsil 1919 Võrumaal Taheva jaa-
ma juures. Maetud Pilistvere kalmistule.

Postuumselt omistatud Vabaduse Ristile lisandus 100 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Autasumaa suurusega 29,78 hektarit eraldati Viljandimaa Uue-Põltsamaa mõisast tema isale. Alberti taluks ristitud kohta asus Mihkel Peters kasutama maist 1924, kuid pärast tema surma päris selle poja-
poeg, kelle nimele koht kinnistati novembris 1932.

Tema nimi on jäädvustatud Pilistvere mälestussambal. Oli ka Tallinnas Ohvitseride Keskkogus mälestustahvil.

EELK Pilistvere koguduse sünnikanne nr 42/1893; EELK Pilistvere kogudu-
se surmakanne nr 60/1919; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 127p; ERA, f. 63, n. 18,
s. 3941; ERA, f. 495, n. 7, s. 4067; EVK 1935: 246; Walter & Tojak 2000: 159;
Vooremaa 1989, nr 112: 3; Vooremaa 1990, nr 23: 3.



PAUL PRAKS
VR II/3

PAUL PEETRI p PRAKS, VR II/3, lipnik (1917)

VR II/3 nr 2905/18.02.1925 “hinnates vahvust, mis lipnik Paul Praks Eesti Vabadussõjas üles näidanud”.

Sündis 27. (vkj 15.) veebruaril 1891 Viljandimaa Pilistvere kirikuvallas kooli-
õpetaja peres. Vallaline.

Õppis valla- ja Pilistvere kihelkonnakoolis ning Ostaškovo 4klassilises reaalkoolis. Sõjalise hariduse sai Põhjarinde lipnikekoolis Gatšinas 1917.

Võeti Esimese maailmasõja ajal septembris 1915 teenistusse. Osales 48. tagavarapolguga oktoobrist 1916 maini 1917 lahingutes sakslaste vastu. Ülendati septembris 1917 lipnikuks. Oli 48. tagavarapolgu 3. roodus nooremohvitser kuni vabastamiseni jaanuaris 1918.

Vabadussõjas osales 2. detsembrist 1918 nooremohvitserina 4. jala-väepolgu 2. pataljonis. Alates aprillist 1919 oli sama pataljoni 3. roodu vanemohvitseriks.

Paul Praks langes lahingus 10. augustil 1919 Venemaal Luuga jõe ääres Aleksandrovskaja Gorka all. Maetud Pelistvere kalmistule.

Postuumselt omistatud Vabaduse Ristile lisandus 25 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses ja Vabadussõja Mälestusmärk. Vägitöö kirjeldus: "10. augustil 1919 a. sai lipnik Paul Praks oma poolerooduga suurte vaenlaste jõudude poolt Aleksandrovskaja-Gorka külas kolmest küljest ümberpiiratud. Kaitstes, saadud käsu järele, seda taktikaliselt tähtsat punkti kuni seal kangelasena langes. Vaenlane sai selle punkti ajutiselt oma kätte ainult peale lipnik Praks'i surma."

Autasumaa, suurusega 19 tiinu eraldati Järvamaa Väätsa valla Rõa mõisast. Alates maist 1922 asus Nurmiste taluks ristitud kohta pidama vend, kelle nimele see kinnistati 1929. aastal.

Tema nimi on jäädvustatud Pelistvere mälestussambal. Oli ka Tallinnas Ohvitseride Keskkogus mälestustahvilil.

EELK Pelistvere koguduse sünnikanne nr 59/1891; EELK Pelistvere koguduse surmakanne nr 146/1919; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 188p; ERA, f. 63, n. 11, s. 5916; ERA, f. 495, n. 7, s. 4256; ERA, f. 495, n. 2, s. 57, l. 56; ERA, f. 497, n. 1, s. 91, l. 312; õetütar Astrid Lind'i andmed (nov. 2001).



JOHANN PUSKAR
VR I/3

JOHANN (ka JUHAN) TÕNISE p PUSKAR, VR I/3, alampolkovnik (1918), kolonelleitnant (1922).

VR I/3 nr 351/12.05.1920 "Suurtükiwäe Walitsuse käsijariistade osakonna ülemale alampolkovnik Juhan Tõnise p Puskar'ile hinnates sõjalisi teenuseid, mis [ta oli] ülesnäitanud Wabadussõja kestusel oma wäsimata kaastööga sõjawäe organiseerimise ja korraldamise töös"

Sündis 6. mail (vkj 24.04.) 1885 Viljandimaa Kabala valla Villevere küla Siherni talu perepojana. Abiellus 1. aprillil 1922 Tallinna Jaani kirikus Eleonore-Valerie Sontagiga (1897–1989). Lapsed: Lydia (1922), Eleonore (1924), Ludmilla (1928), Johann (1929).

Õppis valla- ja Pilistvere kihelkonnakoolis ning Eesti Aleksandrikoolis Põltsamaal 1899–1903. Sõjalise hariduse sai Peterburi jalaväe junkrukoolis (hilisem Vladimiri sõjakool) 1905–1908.

Astus septembris 1904 vabatahtlikult sõjaväkke. Ülendati juulis 1908 alamleitnandiks. Teenis järgnevalt 61. Vladimiri jalaväepolgu komando- ja rooduülemana. Ülendati novembris 1911 leitnandiks.

Esimeses maailmasõjas osales koos oma polguga. Ülendati lahingulise vapruuse eest augustis 1915 alamkapteniks. Jaanuarist 1917 oli 619. jalaväepolgu komando- ja pataljoniülem. Ülendati jaanuaris 1917 kapteniks. Pälvis lahingulise vapruuse eest Anna 2., 3. ja 4. järgu ning Stanislavi 2. ja 3. järgu.

Jaanuarist kuni aprillini 1918 oli 1. Eesti polgu 3. pataljoni ülem. Ülendati aprillis 1918 alampolkovnikuks. Elas Saksa okupatsiooni ajal isatalus. Aitas 1918. sügisel organiseerida Viljandimaal omakaitset ja novembris asutada Paides kaitseliitu.

Nimetati Vabadussõja eel, 21. novembril 1918 6. jalaväepolgu ülemaks. Tagandati 26. aprillil 1919 ülemjuhataja poolt seoses punavägede läbimurdega Ruhja all. Viidi üle Varustusvalitsusse ja määrati mais 1919 selle sõjariistade osakonna ülemaks. Detsembris 1919 nimetati Suurtükiväe Valitsusse sama osakonna ülemaks. Oli märts–aprill 1920 Nõukogude Venemaal rahulepingu ratifitseerimiskomisjoni liige. Vabanes sõjaväest septembris 1920. Novembris 1922 nimetati alampolkovnikust kolonelleitnandiks.

Vabaduse Ristile lisandus 50 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses, Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Autasumaa 48,39 hektarit eraldati maist 1921 Harjumaa Raasiku mõisast ja sai nimeks Kambi talu. Ostis ära krundil asuvad hooned ja need kinnistati tema nimele detsembris 1930.

Töötas Tallinn-Harju abimaksuinspektorina ning pälvis teenete eest Valgetähe IV klassi (1938). Esimese Nõukogude okupatsiooni ajal varjas end Kambi talus. Saksa ajal tegutses taas maksuinspektorina. Oli VRVÜ Tallinna osakonna liige.

Põgenes septembris 1944 koos perega Saksamaale. Kevadel 1945 valiti ta Kesk-Saksamaal Gera linnas asutatud Eesti Komitee esimeheks. Juba samal sügisel siirdus Nürnbergi läheduses asuvasse Fürthi, kus oli samuti tegev eestlaste rahvuskomitee juhatuses ning rahvatantsijate juhiks. Alates jaanuarist 1947 oli pikemat aega tegev Nürnbergi

lähedal asunud Eesti-Läti laagri "Valga" Eesti Komitees. Siirdus 1950. aasta algul koos perega Ameerika Ühendriikidesse.

Johann Puskar suri 10. augustil 1950 Lõuna-Californias Cucamongas puuviljaistanduses töötades südamerabandusse. Maetud Lõuna-Californias Bellevue kalmistule Ontarios.

Väärrib märkimist, et tema vennapoeg Jaan Puskar langes Vabadussõjas.

EELK Pilstvere koguduse sünnikanne nr 108/1885; Raasiku valla per reg 1: 168; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 30; ERA, f. 63, n. 10, s. 6801; ERA, f. 495, n. 7, s. 4341; ERA, f. 2124, n. 3, s. 1045; EVK 1935: 256; Meie Elu 1950, nr 23: 4; Kool 1999: 75, 76, 230, 231, 328; vennatütar Linda Ragise andmed (nov. 2001); sugulase Maimo Põllu andmed (nov 2001).



HEINRICH RAAM
VR II/3

HEINRICH (sünd HINDRIK) JAANI p RAAM, VR II/3, kapral (1920).

VR II/3 nr 847/01.09.1920 "Kuperjanovi partisanide polgu reamehele Heinrich Raam'ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 19. juunil 1919 a. Loode jaama juures".

Sündis 29. (vkj 17.) septembril 1897 Viljandimaa Kõo vallas töölise peres. Abiellus 29. märtsil 1921 Pilstvere kirikus Loviisa Vilseniga (1894–1928). Lapsed: Agate (1922) ja Helga (1925). Abiellus teist korda 22. detsembril 1928 Maria Keskülaga (1901–?). Lapsed: Sylvi (1931) ja Aimond (1937–1937). Vallakooli haridusega. Teenis

1917–1918 1. Eesti polgus.

Vabadussõjas osales 2. maist 1919 Soomusrongide Divisjoni tagavara-pataljoni 4. roodus ning alates juulist 1919 Kuperjanovi Partisanide Pataljoni 3. roodus. Ülendati juulis 1920 kapraliks. Demobiliseeriti sama aasta augustis.

Vabaduse Ristile lisandus 10 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Sai mais 1923 Viljandimaa Kõo mõisast 11,14-hektarilise krundi. Müüs Rehevälja taluks ristitud koha ära juba 1926. aastal.

Töötas mõnda aega Tallinnas ratsapolitseis ja vangivalvurina. Oli aprillis 1927 kuni aprillini 1928 piirivalve teenistuses Petseri rajooni Saputje rajooni valvurina.

Pidas järgnevatel aastatel Kõo vallas Vilmsi talu. Oli VRVÜ Viljandi osakonna liige. Saksa ajal osales omakaitstes. Pärast sõda kuulati Nõukogude julgeolekuorganite poolt üle, kuid otseselt ei represseritud. Lävis metsavendadega ning varustas neid toiduainetega. Töötas kohalikus kolhoosis tallimehe ja põllutöölisena kuni pensionile jäämiseni.

Heinrich Raam leiti 11. jaanuaril 1971 Viljandi rajooni Kõo külanõukogu Vilmsi talust ennast mahalasknuna. Maetud Arusaare kalmistule.

Väärrib märkimist, et vend Priido Raam langes Vabadussõjas.

EELK Pilistvere koguduse sünnikanne nr 180/1897; Kõo valla per reg 1: 343; Kõo kn surmaakt nr 1/1971; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 62; ERA, f. 63, n. 18, s. 1200; ERA, f. 680, n. 3, s. 659; EVK 1935: 260; tütar Sylvi Heinaru andmed (sept 1997); tütar Agathe Nõu andmed (okt 1997).



JAAN RAAMOT
VR III/1

JAAN (JOANN) MADISE p RAAMOT (sünd RAMOT), VR III/1.

VR III/1 nr 2535/14.12.1920 "Ajutise Walitsuse liikmele Dr. Jüri [õige: Jaan] Raamot'ile hinnates kodanlisi teenuseid mis [ta oli] osutanud Ajutise Walitsuse liikmena iseseiswa Eesti riigi rajamisel".

Sündis 9. augustil (vkj 28.07.) 1873 Läänemaal Vigala kihelkonna Vigala valla Kivi-Vigala mõisa Jädivere küla Pärase talu rentniku pojana. Pere läks 1887. aastal õigeusku. Abiellus 1899 Peterburis Mari Tamm'ega (1872–1966). Poeg Ilmar (1900–1991).

Lõpetas 1888 kohaliku õigeuskooli, õppis 1888–1890 Pärnu linnakoolis ja Goldingeni (Kuldiga) õpetajate seminaris 1890–1894, Vilno (Vilnius) õpetajate instituudis 1895–1896 (jäi pooleli), Mustiala kõrgemas põllumajanduse instituudis 1896–1898, Königsbergi ülikoolis 1899–1901 ning täiendas end Kielis ja Leipzgis 1902–1904. Kaitses doktori kraadi Königsbergis 1905. aasta sügisel. Eesti Üliõpilaste Seltsi liige.

Töötas Tahkuranna kihelkonnakooli õpetajana 1894–1895, Novgorodi kubermangus piimandusinstruktorina 1898–1899, Tuula kubermangus piimanduskooli juhatajana 1901–1903 ning 1904–1905 Staraja Russa maakonnas kroonumõisa valitsejana. Tegutses sügisest

1905 Eesti Aleksandrikooli inspektorina Põltsamaal kuni arreteerimiseni jaanuaris 1906. Pärast poole aasta pikkust vangistust töötas 1907–1910 Põltsamaal ja Kõos põllutöökursustel õpetajana ning ühtlasi oli 1908–1910 Kõo mõisa valitseja. Oli Pilstvere, Põltsamaa ja Viljandi põllumeeste seltside esimees. Kuulus saadikuna Pilstvere kihelkonna konventi. Oli Imavere ühispiimatalituse algataja ja põhikirja koostaja.

Ostis 1910. aastal Tartu lähedale Sahkapuu talu, kuhu rajas kodumajanduskooli ja pidas seda koos abikaasaga 1911–1918. Oli Vene Riigiduuma liige 1912–1917, Vene Riigipanga komissar ja Soome asjade komissari abi 1917. Valiti Eesti Maapäeva liikmeks ja Maavalitsuse esimeheks 1917.

Vabadussõja ajal tegutses 1918–1919 Eesti Ajutise Valitsuse põllutöö- ja toidlusministrina ning oli valitud Asutava Kogu liikmeks 1919–1920. 1921–1924 töötas põllutööministri abina, 1924–1926 tegutses äri alal, kuid mitme temaga seotud ettevõtte pankroti tõttu kaotas vara ning asus 1926. aastal tööle Jänedal põllutöökooli direktorina.

Oli Eesti Agronoomide Seltsi asutaja ning esimene esimees. Sai Torma Põllumeeste Seltsi auliikmeks.

Jaan Raamot (Joann Ramot) suri 5. jaanuaril 1927 Järvamaal Ambla vallas Jänedal kukkumisel saadud peatrauma tõttu. Maetud Tallinna Aleksander Nevski õigeusu kalmistule. Haual avati augustis 1936 mälestussammas.

Tema sulest on ilmunud arvukalt artikleid ning karjapidamise ning piimandusalaseid käsiraamatud.

Abikaasa Mari Raamot oli Naiskodukaitse esinaine 1927–1936. Poeg Jaan Raamot tegutses poliitikuna juba iseseisvusaastail ning hiljem ka paguluses.

EELK Vigala koguduse sünnikanne nr 97/1873; Tallinna linna surmaakt nr 1007/1940; EAA, f. 2281, n. 1, s. 1 ja 2; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 164; EBL 1929: 409; EAT 1932: 257; EVK 1935: 36; EKBL 1998: 194, EE 2000 XIV: 399.

JAKOB ANDRESE p RASS, VR II/3, kapral (1919).

VR II/3 nr 148/21.02.1920 “3. suurtükiwäe polgu telefonistile nooremallohvitseri kohustetäitjale Jakob Rass’ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 18. augustil 1919 a”.

Sündis 31. (vkj 19.) märtsil 1885 Viljandimaa Imavere valla Paia kõrtsmiku peres. Abiellus 2. aprillil 1923 Tallinna Pühavaimu kirikus



JAKOB RASS
VR II/3

Erna Poomanniga (1902–1964). Lapsed: Arnold (1926), Endel (1930–1930), Hillar (1931–2004).

Õppis valla- ja ministeeriumikoolis. Töötas Peterburis laevamehhaanikuna. Osales Esimeses maailmasõjas suurtükiväelasena.

Vabadussõjas osales 31. jaanuarist 1919, algul 2. suurtükiväepolgu 3. patareis. Aprillis 1919 viidi 3. suurtükiväepolgu 1. patarei koosseisu ning määrati mai lõpul patarei nooremallohvitseri kt-ks. Augustis 1919 sai üksusest Väljapatarei nr 13. Oktoobris 1919 ülendati kapraliks. Märtsis

1920 vabastati patarei teenistusest.

Vabaduse Ristile lisandus 12 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Autasumaa suurusega 18,35 hektarit eraldati Harjumaa Alavere valdlik Põltsamaa mõisast. Asus Endla taluks ristitud kohta pidama maist 1923. Ehitas elumaja ning kõrvalhooned, mis kinnistati tema nimele augustis 1929. Ostis 1938. aastal talule lisaks eraldi asuva 12,89-hektarilise maatüki. Tegeles talupidamisega. Kuulus Alavere vallavolikogusse, Põltsamaa Masinaühistu juhatusse ning VVRVÜ Tallinna osakonda 1938–1940.

Pidas oma talu kuni sundkorras kolhoosi minekuni 1949. Oli Põltsamaa kolhoosi tööline, viimased eluaastad pensionär.

Jakob Rass suri 8. mail 1969 Harju rajooni Anija külanõukogu Põltsamaa külas Endla talus peaja veresoonte lupjumise tõttu. Maetud Kose kalmistule.

EELK Pilistvere koguduse sünnikanne nr 96/1885; Anija valla per reg 1: 72; Anija kn surmaakt nr 16/1969; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 13p; ERA, f. 63, n. 10, s. 158; ERA, f. 2371, n. 1, s. 13, l. 517; ERA, f. 3653, n. 2, s. 278; ERA, f. 2613, n. 1, s. 21, l. 29; pojanaine Agnes Rassi andmed (apr. 2006).

PAUL-VILHELM JAANI p RAUS, VR I/3, kapten (1920).

VR I/3 nr 2998/18.02.1925 “hinnates sõjalisi teeneid, mis kapten Paul Raus Eesti Vabariigi vastu üles näidanud”

Sündis 16. (vkj 04.) jaanuaril 1889 Virumaa Vaivara kihelkonnas Auvere vallas Irmuse talus. Abiellus 6. augustil 1921 Põltsamaa kiri-



PAUL-VILHELM RAUS
VRI/3

kus Benita-Elfriede Heinrichsoniga (1895–1968). Lapsed: Alice-Edda (1922–1987) ja Rein-Vilhelm (1926–1946).

Õppis valla- ja Vaivara kihelkonnakoolis ning Rakvere linnakoolis, lõpetas pedagoogilised kursused ning omandas algkooliõpetaja kutse. Sõjalise hariduse sai 3. Moskva lipnikekoolis 1915–1916.

Töötas õpetajana Palmse Sagadi koolis 1909–1914 ning oli raamatupidaja Võsu Laenu ja Hoiu Ühisuses ja Sagadi Tarvitajate Ühisuses.

Mobiliseeriti augustis 1914 ning teenis 18. jalaväekorpuse juures ja 193. tagavara-pataljonis. Ülendati veebruaris 1916 lipnikuks. Teenis 461. Subtsovski jalaväepolgus nooremohvitseri ja komandoülemana. Ülendati aprillis 1917 alamleitnandiks ja sama aasta juulis leitnandiks. Pälvis Stanislavi 3. järgu. Osales lahingutes Düüna ja Väike-Jegeli jõgede piirkonnas 1916–1917. Oli oktoobrist 1917 kuni jaanuarini 1918 polgu ajaloo koostajaks. Vabanes sõjaväest ning töötas Palmse Sagadi koolis õpetajana sama aasta novembrini.

Oli 12. novembrist 1918 Palmse valla kaitseliidu nooremohvitser, seejärel komandant ja rooduülem. Vabadussõjas osales detsembrist 1918 5. jalaväepolgu nooremohvitseri ja komandandina, aprillis 1919 nimetati 6. roodu ülemaks ning ülendati alamkapteniks. Septembris nimetati ajutiseks 2. pataljoni ülemaks ning seejärel majandusülemaks. Ülendati veebruaris 1920 kapteniks. Teenis edasi 5. jalaväepolgus, kus viimati oli 3. roodu ülemaks. Juulist 1922 kuni sõjaväest lahkumiseni sama aasta septembris oli 5. üksiku jalaväepataljoni 3. roodu ülem.

Vabaduse Ristile lisandus 40 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Virumaa Palmse valla Sagadi mõisast eraldati 1923. aasta mais 19,53-hektariline krunt, mille ristas Reinu taluks. Ise talu pidama ei asunud, vaid andis rendile. Koht kinnistati tema nimele novembrist 1931.

Septembris 1922 asus elama Viljandimaa Kõo valla Võhma alevikku, kus töötas Võhma Majandusühisuse kassapidajana ning augustist 1927 alates pearaamatupidajana. Oli Isamaaliidu Võhma osakonna liige 1935–1940 ning VRVÜ Viljandi osakonna revisjonikomisjoni liige 1935–1940.

Siirdus sügisest 1940 elama Tallinna. Töötas ETK Keskuse raamatupidajana kuni pensionile jäämiseni 1953. aastal. Kuulus Tallinna Filatelistide Klubisse.

Paul-Vilhelm Raus suri 22. novembril 1967 oma kodus Tallinnas kroonilise põiepõletiku tõttu. Maetud Tallinna Vana-Kaarli kalmistule.

Väärrib märkimist, et tema isa, ema ja vend tapeti juulis 1920 Virumaal Irmuse talus Venemaalt tulnud bande poolt.

EELK Vaivara koguduse sünnikanne nr 20/1889; Kõo valla per reg 4: 299; Tallinna linna surmaakt nr 2479/1967; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 193; ERA, f. 63, n. 19, s. 5378; ERA, f. 495, n. 7, s. 4630; ERA, f. 943, n. 1, s. 417; EVK 1935: 264; tütrepoeg Jüri Rausi andmed (apr 2000).

AUGUST DIONIISI (ka TÕNISE) p REBANE, VR II/3, nooremveebel (1940).

VR II/3 nr 1142/14.09.1920 “3. jalawäe polgu weltweeblile August Rebane’le hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 24. mail 1919 a. Stakelni juures, Kaananeki talu all”.

Sündis 4. jaanuaril 1887 (vkj 23.12.1886) Viljandimaa Arusaare valla Kobinsaare küla Rebase taluomaniku pojana.

Pidas Kõo valla Kangrussaare küla Liivassaare talus metsavahi ametit.

August Rebane suri 28. jaanuaril 1952 Suure-Jaani haiglas. Maetud Arusaare kalmistule. (Vt elulugu VMA 2003: 146–147.)



AUGUST REI
VR III/1

AUGUST MIHKLI p REI, VR III/1, leitnant (1918).

VR III/1 nr 2536/14.12.1920 “Ajutise Walitsuse liikmele August Rei’le hinnates kodanlisi teenuseid mis [ta oli] osutanud Ajutise Walitsuse liikmena iseseiswa Eesti riigi rajamisel”.

Sündis 22. (vkj 10.) märtsil 1886 Viljandimaa Kabala valla Kurla koolis õpetaja pojana. Abiellus 9. jaanuaril 1918 Petrogradis Therese-Karolina Lutsuga (1891–1976). Tütar Hilja (1938).

Õppis Kurla külakoolis, Pilistvere kihelkonnakoolis, Tartu Aleksandri gümnaasiumis, Novgorodi gümnaasiumis ja Peterburi

ülikooli õigusteaduskonnas 1904–1911. Akadeemiliselt kuulus Peterburi Eesti Üliõpilaste Seltsi, hiljem üliõpilasseltsi Ühendus.

Osales poliitikas juba 1905. aastal sotsiaaldemokraadina. Vabatahtlikuna teenis 1. Soome suurtükiväe kütidivisjonis oktoobrist 1912 kuni juuli 1913. Ülendati sama aasta oktoobris lipnikuks. Töötas sügisest 1913 kuni augustini 1914 Viljandis advokaadi abina.

Mobiliseeriti Esimese maailmasõja puhkedes ning teenis Petrogradi kindluse suurtükiväe õhukaitsepatarei komandörina. Alates septembrist 1917 määrati Tallinnasse Peeter Suure merekindluse suurtükiväeohvitseriks. Märts-aprill 1918 teenis 1. Eesti diviisi sõjakohtu sekretärina. Ülendati märtsis 1918 alamleitnandiks ning leitnandiks.

Osales aktiivselt Eesti rahvuslike väeosade organiseerimisel ning valiti juunis 1917 Eesti Sõjaväelaste Ülemkomitee aseesimeheks. Oli Eesti Sotsiaaldemokraatliku Tööliste Partei asutaja juunis 1917 ning ajalehe Sotsiaaldemokraat peatoimetaja.

Novembrist 1918 kuni jaanuarini 1919 Ajutise Valitsuse töö- ja hoolekandeminister. Asutava Kogu esimees aprillist 1919 kuni detsembrini 1920.

Keeldus detsembris 1920 talle annetatud Vabaduse Ristist, sest pidas tsiviiliskutele mittesõjaliste teenete eest ordenite annetamist “wabariigi demokraatliku waimuga mitte kokkukõlas olewaks ja sisulikult ebaõnnelikuks sammuks”.

Kuulus kõigi viie Riigikogu koosseisu ning oli II Riigikogu esimees juunist 1925 kuni juunini 1926. Juhtis Eesti-Läti piirikomisjoni 1923–1925. Sotsialistide häälekandja Rahva Sõna peatoimetaja 1927. aastast. Detsembrist 1928 kuni juulini 1929 oli riigivanem, võttes suvel Tallinnas vastu Rootsi kuninga Gustav V. Valiti Tartu Ülikooli audoktoriks 1932. aastal. Konstantin Pätsi valitsuses välisminister novembrist 1932 kuni maini 1933. Kandideeris 1934. aasta algul riigivanemaks. Oli Tallinna Linnavolikogu juhataja 1930–1934. Kuulus Eesti Sotsialistlikusse Tööliste Parteisse, osales mitmesugustes seltsides ja ühingutes juhtivatel kohtadel. Tegutses jätkuvalt ka vandeadvokaadina. Augustist 1936 töötas välisministri abina. Jaanuaris 1938 nimetati saadikuks Moskvasse. Kuid seoses Eesti okupeerimisega kutsuti 5. juulil 1940 Moskvas ära ja määrati Välisministeeriumi teenistusse. Vormiliselt vabastati ametist 19. juulist 1940. Tegelikult oli ta jõudnud imekombel põgeneda koos abikaasaga Riia kaudu Rootsi, kus tegutses järgnevalt Eesti kallal toimepandud vägivalda selgitamisega lääneriikidele.

Septembris 1944 nimetati ta Otto Tiefi juhitud Vabariigi Valitsuse välisministriks. Aastatel 1945–1963 juhtis Eesti Vabariigi eksiilvalitsust peaministrina vabariigi presidendi ülesannetes. Tegutses aktiivselt mitmesugustes Eesti pagulasorganisatsioonides, olles sealjuures Eesti Rahvusfondi ja Eesti Rahvusnõukogu juhiks. Esindas Balti riike Euroopas toimunud rahvusvahelistel konverentsidel.

Tema sulest ilmus arvukalt mitmesuguseid kirjutisi ja raamatuid, teiste hulgas memuaarid “Mälestusi tormiselt teelt” (1961) ja postuum-selt koguteos “*The Drama of the Baltic Peoples*” (1970).

August Rei suri 29. märtsil 1963 Stockholmi metroos infarkti tõttu. Maetud tuhatatuna Stockholmi Bromma kalmistule.

EELK Pilistvere koguduse sünnikanne nr 82/1886; Tallinna linna per reg 150: 919; ERA, f. 31, n. 4, s. 502; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 164; ERA, f. 495, n. 7, s. 4674; ERA, f. 957, n. 8, s. 1911; EBL 1929: 416; EAT 1932: 266; EVK 1935: 22; EBLTK 1940: 272; EE 2000 XIV: 420; Eesti Häääl 1976, nr 1488: 1; Sakala 1919, nr 35: 3; tütar Hilja Warfvinge-Rei andmed (jaan 1995).

OTTO TÕNISE p REINSON, VR II/3, kapral (1919).

VR II/3 nr 1878/21.02.1920 “lahingus 1919 a. jaanuari kuul Sangaste juures haawatuna waenlaste kätte wangi langenud ja seal nende poolt surmatud Soomusrongi Kapten Irw reamehele Otto Tõnise p Reinson'ile”.

Sündis 9. juunil (vkj 28.05.) 1897 Viljandimaa Imavere vallas.

Tema haridustee kohta puuduvad andmed. Tõenäoselt asus perekond 1917. aastal elama Harjumaale Raasiku valda.

Vabadussõjas osales alates 17. jaanuarist 1919 Laiarööpalise Soomusrongi nr 1 (hilisem Lr. Sr. Kapten Irv) peal dessantroodu 2. rühma reamehena.

Otto Reinson võttis osa lahingust Sangaste jaama juures 28. jaanuaril 1919, kus langes wangi ja tapeti punaväelaste poolt. Tema surnukeha saadi kätte ning saadeti kodukohta. Puuduvad andmed, millisele kalmistule ta maeti, kuid arvatavasti oli selleks Harju-Jaani kalmistu.

Juba juunis 1919 esitati rongi ülema poolt Vabaduse Ristiga autasustamiseks. Esildises toodud vägiteo kirjeldus oli järgmine: “Reamees Otto Reinson tormas ägedas Sangaste lahingus waenlaste sekka, sai käest haawata, sattus sealjuures punaste kätte wangi, kes teda maha laskiswad”.

Postuumselt omistatud Vabaduse Ristile lisandus 10 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk. Veel 9. veebruaril 1919 ülendati ta jefreitoriks (hilisem kapral).

Tema nimi on jäädvustatud Harju-Jaani kihelkonna Vabadussõjas langenute mälestussambale Raasikul.

EELK Pilstvere koguduse sünnikanne nr 115/1897; EELK Pilstvere koguduse personaalraamat 17: 127; Raasiku valla per reg 3: 431; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 127p; ERA, f. 497, n. 1, s. 67, l. 246p; ERA, f. 2477, n. 1, s. 4, l. 38; ERA, f. 2477, n. 1, s. 9, l. 26, 44p, 53p.



ALEKSANDER ROSALK
VRI/3

ALEKSANDER ANTONI (ka HANSU) p ROSALK (sünd ROSALKA), VRI/3, Georgi mõök, kapten (1919).

VR I/3 nr 2598/02.11.1921 “endisele 8. jalaväe polgu ülema abile, kapten Aleksander Hansu p Rosalk’ile hinnates sõjalisi teenuseid, mis [ta oli] ülesnäitanud polgu ülema abina 8. jalaväe polgu roodude juhatamisel novembri kuu algul 1919 a. Põtalova all ja 18. detsembril 1919 a. Samokrassi küla juures Narwa all”.

Sündis 16. (vkj 04.) detsembril 1889 Viljandimaa Adavere valla Laimetsa külas soldati pojana. Oli 3 korral abielus. Esimest korda abiellus 14. oktoobril 1913 Venemaal Kanski linnas Kapitalina Hartšenkoga (1890–1918). Teist korda abiellus 21. juulil 1919 Kuressaare Nikolai õigeusu kirikus Ksenia Nellisega (1899–?). Abielu lahutati 22. septembril 1926 Tallinn-Haapsalu Rahukogu otsusega. Poeg Valentin (1920–1920). Abiellus kolmandat korda 7. veebruaril 1920 New Yorgis Gregorius Suure katoliku kirikus Catherine T. Murphy’ga (1889–?). Kooselu lahutati 21. jaanuaril 1941 Tallinnas.

Lõpetas Bakuu reaalkooli 7. klassi. Sõjalise hariduse sai Vilno sõjakoolis 1908–1911.

Astus veebruaris 1908 reamehena vabatahtlikult teenistusse 117. Jaroslavlvi polku. Augustist 1911 teenis 32. Siberi kütipolgus. Ülendati alamleitnandiks augustis 1911 ja leitnandiks detsembris 1914. Osales Esimese maailmasõja lahingutes Saksa vägede vastu Ida-Preisimaal ja

Leedus. Sai neljal korral haavata ja korra põrutada. Pälvis Vladimiri 4. järgu, Anna 2., 3. ja 4. järgu ning Stanislavi 2. ja 3. järgu ordenid. Leitnant Aleksander Rosalk oli autasustatud Georgi mõõgaga, kuna lahingus 31. jaanuaril 1915 Sarkeni küla juures viis oma roodu täagirünnakule ning lõi sakslased välja nende kaevikutest. Langes haavatuna 14. detsembril 1915 Vilno all sakslaste kätte vangi, kust vabanes detsembris 1918.

Saabus tagasi Eestisse ning astus 4. jaanuaril 1919 teenistusse sisekaitseülemaks käsundusohvitserina. Veebruarist 1919 nimetati sisekaitseülemaks teiseks abiks. Samal kuul määrati Saare maakonna ajutiseks komandandiks ning märtsis alaliseks saarte komandandiks. Osales Saaremaa mässu mahasurumisel. Juunist 1919 oli Saare maakonnas viibivate sõjavägede juhataja ning Kuressaare garnisoni ülem. Ülendati juulis 1919 alamkapteniks. Sama aasta oktoobrist määrati 8. jalaväepolgu ülemaks abiks. Osales lahingutes punavägede vastu Lõunarindel ja Narva all. Detsembris 1919 ülendati kapteniks. Sama kuu lõpul nimetati 2. jalaväepolgu ülemaks. Lahkus sõjaväeteenistusest oktoobris 1920.

Vabaduse Ristile lisandus 100 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses, Vabandussõja Mälestusmärk ning Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Autasumaa suurusega 48,94 hektarit eraldati Harjumaa Kaiu-Karitsa mõisast. Karitsa taluks ristitud koha sai rendile alates 1923. aasta maist. Omandas krundil asunud hooned ning koht kinnistati tema nimele detsembris 1931.

Astus veebruaris 1923 teenistusse Piirivalve Valitsusse ning oli kuni vabastamiseni septembris Läänemaa jaoskonna ülemaks. Kuulus ühtlasi liikmena Piirivalve Valitsuse ohvitseride aukohtusse.

Siirdus sügisel 1924. aastal Ameerika Ühendriikidesse. Saabus 1932. aasta suvel tagasi Eestisse, mil selgus ebameeldiv üllatus. Tema piirivalve jaoskonna ülemaks oleku ajal olid mõned alluvad omastanud riigi raha ja üritasid süüd Rosalki kaela ajada. Uurimise käigus tuvastati nõrk järelevalve alluvate üle ning kohustati hüvitama nende tehtud kahju.

VRVÜ Tallinna osakonna liige 1933–1940.

Elas järgnevatelt Tallinnas ning rentis alates 1933. aastast Balti jaa-
mas väikest raamatuäri, mille pidajaks oli veel jaanuaris 1941.

Aleksander Rosalki hilisem saatuse on teadmata.

Pole välistatud, et võidi mobiliseerida kui endine ohvitser ning viia Nõukogude Liitu. Samas on võimalik, et sai surma sõjategevuse käigus või pääses hiljem hoopis Läände.

EAÕK Kikevere koguduse sünnikanne nr 8/1889; Tallinna linna per reg 164: 669; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 170; ERA, f. 495, n. 7, s. 4899; ERA, f. 63, n. 10., s. 2227; ERA, f. 978, n. 1, s. 993; ERA, f. 2371, n. 1, s. 8, l. 67–68; EVK 1935: 274; Mati Kröönströmi andmed (mai 2000).



AUGUST-VOLDEMAR
ROSE VR I/3

AUGUST-VOLDEMAR ALEKSANDRI p ROSE, VR I/3, alamkapten (1919), kapten (1924).

VR I/3 nr 2992/18.02.1925 “hinnates sõjalisi teeneid, mis alamkapten August Rose Eesti Vabariigi vastu üles näidanud”

Sündis 4. märtsil (vkj 21.02.) 1888 Viljandimaa Imavere vallas Pällastveres. Abiellus 16. veebruaril 1929 Imavere vallas Leena Karelsoniga (1899–?). Lapsed: Gunnar-Ivar (1929), Sigurd-Olavi (1931), Astrid (1937).

Õppis 1898–1906 Tallinna Peetri reaalkoolis. Septembrist 1909 teenis vabatahtlikuna suurtükiväe 14. ratsapatareis Ljublini

kubermangus, kust vabanes augustis 1910. Lõpetas õppekomando ning ülendati detsembris 1910 lipnikuks. Esimesest maailmasõjast võttis osa 67. suurtükiväebrigaadi 1. patarei nooremohvitseri ja majandusülemana. Osales lahingutes Saksa vägede vastu Varssavi ja Minski rindel. Pälvis Anna 2., 3. ja 4. järgu ning Stanislavi 2. ja 3. järgu. Ülendati jaanuaris 1916 alamleitnandiks ja sama aasta mais leitnandiks. Lahkus 1918. aasta algul Venemaal sõjaväest ning tuli salaja kodumaale.

Vabadussõjast võttis osa 21. detsembrist 1918 Ratsapolgu juures oleva Ratsapolgu poolpatarei (Iseseisev Ratsapatarei) formeerijana ning veebruarist 1919 ümbernimetatud 2. suurtükiväepolgu 5. patarei ülemana. Augustis 1919 sai üksus nimetuse Väljapatarei nr 11, mille ülemana jätkas. Võttis koos patareiga Ratsapolgu koosseisus osa lahingutest Lõuna-Eestis ja Põhja-Lätis. Ülendati alamkapteniks novembrist 1919. Demobiliseeriti augustis 1920. Senine alamkapteni aukraad nimetati jaanuaris 1924 kapteniks.

Vabaduse Ristile lisandus 40 000 marka, Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Asus pidama isalt päritud Pällastvere talu. Pärast 1924. aasta det-

sembris toimunud riigipöördekatset asus formeerima Imavere kompaniid. Määrati jaanuarist 1929 Kaitseliidu Sakalamaa Maleva Pilistvere malevkonna Pilistvere eskadroni pealikuks. Jaanuarist 1936 arvati tegevteenistusse kaitseliidus. Pälvis Valgeristi III järgu (1932) ning Kotkaristi kuldristi (1938). Valiti 1939 Sakalamaa maleva aukohtu liikmeks. Vabastati eskadroni pealiku kohalt ning sõjaväeteenistusest juunis 1940 seoses kaitseliidu likvideerimisega. Osales paljudes kohalikes organisatsioonides. Kuulus VRVÜ Viljandi osakonda.

Arreteeriti 14. juunil 1941 Pällastvere talus Nõukogude julgeolekutöötajate poolt. Mõisteti juunis 1942 SARKi erinõupidamise otsusega surma.

August-Voldemar Rose lasti maha 17. augustil 1942 Sverdlovskis. Matmispaik teadmata.

Rehabiliteeriti ENSV Ülemkohtu otsusega märtsis 1966.

Perekond küüditati juunis 1941 Tomski oblastisse. Eestisse pääsesid tagasi alles 1958. aastal. Poeg Gunnar-Ivar jäigi Tomskisse elama.

Väärrib märkimist, et tema õde Salme-Leontine oli abielus Vabaduse Risti kavaleri meditsiini kindralmajori Aleksander Paldrokiga.

EELK Pilistvere koguduse sünnikanne nr 1/1888 (saksa pihtkond); ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 192p; ERA, f. 495, n. 7, s. 4900; ERAF, f. 130, s. 6114; EVK 1935: 274; Sakala Maleva Teataja 1938, nr 4: 76; Oma Maa 1939, nr 15: 5; Piir 7: 59.

ERNST JAANI p SAAR, VR II/3, lipnik (1919).

VR II/3 nr 1420/08.10.1920 "Kalewlaste Malewa lipnikule Ernst Saar'ele hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 22. aprillil 1919 a. Mõniste mõisa all".

Sündis 4. oktoobril (vkj 22.09.) 1892 Viljandimaa Kolga-Jaani kihelkonna Võisiku vallas Nõmavere kooliõpetaja peres. Sünd registreeriti Pilistveres, sest Nõmavere piirkond jäi nimetatud kihelkonna alale.

Ernst Saar suri 21.aprillil 1937 enesetapu eesmärgil tulistatud peahaavadesse Tartu Erakliinikus. Maetud Tartu Raadi kalmistule Maarja koguduse ossa. (Vt elulugu VMA 2002: 179–181.)

JÜRI JÜRI p SALUMETS (kuni 14.01.1939 EDUARD-JOHANNES SEKS), VR II/3, kapral (1919).

VR II/3 nr 1291/15.09.1920 "7. jalawäe polgu kapralile Eduard Seks'ile



JÜRI SALUMETS
VR II/3

hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 28. juulil 1919 a. Gribuli küla valdamisel”.

Sündis 14. (vkj 02.) oktoobril 1897 Viljandimaa Imavere vallas Jalametsa mõisa töölise peres. Vallakooli haridusega. Abiellus 28. augustil 1926. aastal Koigi vallas Johanna Jürkeniga (1904–1982). Lapsed: Tähti (1925–2003), Maimu (1926), Jüri, Malle, Rein (1939–2000), Enn (1941–1977) ja Reet (1945–1967).

Võttis osa Vabadussõjast 2. jaanuarist 1919 kaprali auastmes 7. jalaväepolgu 4. roodus jaoülemana. Jaanuarist 1920 rühmaülem 3. kuulipildujate roodus, siis 9. ja 3. roodus. Viidi mais 1920 üle 1. ratsapolku,

kus teenis 2. eskadronis kuni demobiliseerimiseni sama aasta augustis.

Vabaduse Ristile lisandus 10 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Alates maist 1922 eraldati Järvamaa Koigi valla Huuksi mõisast 25,04-hektariline krunt. Aaviku taluks ristitud koht kinnistati tema nimele oktoobris 1931. Tegeles talupidamisega. Oli VRVÜ Järvamaa osakonna liige 1938–1940.

Koigi valla perekonnaseisuametniku otsusega 14. jaanuarist 1939 eestindas senise nime Eduard-Johannes Seks, võttes eestipärase Jüri Salumets.

Pärast Teist maailmasõda pidas oma talu kuni sundkorras kolhoosi astumiseni. Viimased eluaastad oli pensionär.

Jüri Salumets suri 10. oktoobril 1967 Paide rajooni Koigi külanõukogu Aaviku talus. Maetud Järva-Peetri kalmistule.

EELK Pilstvere koguduse sünnikanne nr 198/1897; Koigi kn surmaakt nr 10/1967; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 91; ERA, f. 63, n. 11, s. 2148; ERA, f. 548, n. 1, s. 266; ERA, f. 619, n. 1, s. 79, l. 143; ERA, f. 1674, n. 1, s. 1, l. 2p; lapselaps Piret Vaheri andmed (mai 2006); tütar Maimu Kullerkupu andmed (mai 2006).

JAAN PEARNI p SCHELER (ka SCHELLER, SHELLER, ŠELLER),
VR II/3 ohvitseri asetäitja (1920).

VR II/3 nr 452/17.08.1920 “4. jalaväe polgu 8. roodu weltweebile



JAAN SCHELER
VR II/3

Jaan Scheller'ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 12. augustil 1919 a. Novo-Pjatnitskaja juures”.

Sündis 24. (vkj 12.) mail 1894 Harjumaa Raikküla valla Metsküla küla Tooma talu perepojana. Abiellus 8. septembril 1934 Kõo vallas Elly-Auguste Kiviga (sünd Oja) (1899–1986). Tütar Aita (1936) ja adopteeritud tütar Vella (1925) naise esimesest abielust.

Õppis vallakoolis ja Järvakandi ministeeriumikoolis.

Esimeses maailmasõjas veebruarist 1915. Osales lahingutes Saksa ja Austria-Ungari vägede vastu 158. Kutaisi polguga. Pälvis kõik Georgi risti neli järku. Ülendati alamlipnikuks veebruaris 1917. Teenis oktoobrist 1917 jaanuarini 1918 Tartu tagavarapolgus ning jaanuaris-veebruaris 1918 3. Tallinna polgus.

Vabadussõjas võttis osa 11. jaanuarist 1919, veebruarist oli 4. jalaväepolgu 8. roodu veltveebel. Lahingutes osutatud vahvuse eest ülendati ohvitseri asetäitjaks veebruaris 1920 ning määrati 5. roodu nooremohvitseriks. Demobiliseeriti juulis 1920.

Vabaduse Ristile lisandus 25 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Töötas mõned aastad kontoriametnikuna. Augustist oli 1927 Kõo vallas Võhma Majandusühisuse ärijuht ning aprillist 1930 ühtlasi juhatuse liige. Oli Kaitseliidu Sakalamaa Maleva Pilistvere malevkonna pealik septembrist 1929 kuni juunini 1940. Ühtlasi oli ka Isamaaliidu Võhma osakonna juhatuse liige 1935–1937, Võhma Vabatahtliku Tuletõrje Ühingu liige 1928–1940 ning peamees. Kuulus Võhma Kodanliku Õhukaitse Ühingu ja Võhma Turbäühingu juhatusse ning Võhma Rahvamaja nõukokku ja VRVÜ Viljandi osakonda. Oli Kõo Vabatahtliku Tuletõrje Ühingu auliige. Pälvis Pilistvere malevkonna pealikuna Kotkaristi V klassi (1935) ja Kaitseliidu Valgeristi III klassi.

Vabastati Nõukogude okupatsiooni algul Võhma Majandusühisuse ärijuhi kohalt. Lahkus Võhmast, viies perekonna Harjumaale isatallu ning asus ise Haapsallu, kus tegutses äriteenijana. Arreteeriti Nõukogude julgeolekutöötajate poolt 1941. aasta suvel.

Jaan Scheler mõrvati 9. juulil 1941 Haapsalus Troi metsas. Tema surnukeha leiti ühishauast, koos teiste mõrvatutega. Maeti Saksa ajal

ümbert Haapsalu uuele kalmistule. Nõukogude okupatsiooni ajal kalmistu likvideeriti ning sinna ehitati korruselamud.

Tema nimi on jäädvustatud mõrvatute matmispaigale rajatud ja juulis 1999 avatud monumendil.

EELK Rapla koguduse sünnikanne nr 137/1894; Kõo valla per reg 3: 232; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826. l. 36; ERA, f. 544, n. 1, s. 39. l. 147p; ERA, f. 544, n. 2, s. 12, l. 118–119p; ERA, f. 943, n. 1, s. 415; ERA, f. 3653, n. 2, s. 8455; ETL 1940: 505; Sakala Maleva Teataja 1939, nr 16: 199; VSMM II 2005: 299–300; tütar Aita Schelleri andmed (dets 1997).



KARLA-JULIUS
SOOMANN VR II/3

KARLA-JULIUS (ka KARL) KAARELI p SOOMANN, VR II/3, ohvitseri asetäitja (1919), nooremleitnant (1926).

VR II/3 nr 841/01.09.1920 “Wälja patarei nr 16 ohvitseri kohustetäitjale Karl Karli p Soomann’ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 22. juulil 1919 a. Zimse mõisa juures”.

Sündis 1. märtsil (vkj 17.02.) 1887 Harjumaa Nissi kihelkonna Pajaka vallas Runavere külas, millest hiljem sai Varbola valla osa. Kuna perekond oli seotud Hageriga, siis registreeriti sünd ka selles kirikus. Abiellus 11. märtsil 1922 Olustveres Alide Laksbergiga (1899–?). Tütar Leili (1928).

Hariduse omandas kodus. Sõjalised teadmised sai Alalisvæ Ohvitseride Kursustel 1925–1926.

Astus novembris 1908 teenistusse 2. ratsasuurtükiväe patareisse, kust vabastati nooremallohvitserina aprillis 1913. Esimeses maailmasõjas augustist 1914 23. suurtükiväe brigaadi 1. patareis ning osales lahingutes Saksa ja Austria-Ungari vägede vastu. Pälvis Georgi risti 4. järgu. Oli detsembrist 1917 märtsini 1918 1. Eesti suurtükiväe brigaadi 4. patareis.

Vabadussõjas osales veebruarist 1919 suurtükiväe tagavarapatareis, aprillist 3. suurtükiväepolgu 4. patareis veltveebli kohustes. Ülendati juunis 1919 ohvitseri asetäitjaks. Augustis nimetati 1. suurtükiväepolgu juurde komandeeritud patarei ümber Väljapatareiks nr 16. Võttis osa paljudest lahingutest Punaarmee ja *Landeswehr*’i vastu.

Vabaduse Ristile lisandus 25 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses, Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Autasumaa suurusega 17,32 hektarit eraldati mais 1922 Viljandimaa Kabala mõisast. Uue-Kasari talu maadel asunud hooned ostis ära 1924. aastal ning koht kinnistati tema nimele oktoobris 1929.

Jätkas pärast sõda teenistust 3. Välja Suurtükiväe Divisjoni koosseisu arvatud Väljapatarei nr 16 ohvitserina Heimtali mõisas. Juulis 1921 nimetati Olustvere mõisas paiknenud 3. suurtükiväepolgu 3. kohaliku pargi komandandiks. Aprillist 1925 määrati 3. suurtükiväerügemendi raskepatarei nr 5 rühmaülemaks ning sama aasta oktoobris asus täitma Loodi mõisas paikneva 3. diviisi suurtükiväe 6. grupi raskepatarei nr 5 ülema abi kohuseid.

Septembris 1926 ülendati nooremleitnandiks. Augustis 1927 määrati 3. diviisi suurtükiväe juhatuse tagavaraladude ülema kohustesse. Septembris 1928 arvati reservi.

Siirdus seejärel Kabala valda ning pidas Uue-Kasari talu kuni 1939. aasta suveni, mil asus elama Viljandisse.

Oli VRVÜ Viljandi osakonna juhatuse liige 1944.

Karla-Julius Soomann lasi end 25. märtsil 1944 Viljandis oma kodus maha. Maetud Viljandi Jaani koguduse kalmistule.

EELK Hageri koguduse sünnikanne nr 45/1887; Viljandi linna per reg 2: 199; Viljandi linna surmaakt nr 73/1944; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 62; ERA, f. 63, n. 18, s. 845; ERA, f. 495, n. 7, s. 5428; EVK 1935: 298.

JAKOB ANDRESE p TABUR (TABBOR), VR II/3, LKO 3. järk, ohvitseri asetäitja (1919).

VR II/3 nr 1905/01.09.1920 "lahingus 24. augustil 1919 a. Moglino juures langenud Kalevlaste Malewa ohvitseri aset. Jakob Andrese p Tabur'ile".

LKO 3. järk nr 1817/11.12.1924.

Sündis 7. veebruaril (vkj 26.01.) 1892 Viljandimaa Kabala vallas Kahala külas Käo talus pere esimese pojana. Vallaline.

Õppis valla- ja Pilistvere kihelkonnakoolis ning Põhja-Häme põllutöökoolis Soomes ja maamõõtjate kursusel Riias.

Vabadussõjas osales vabatahtlikuna 18. detsembrist 1918 Kalevlaste Maleva reamehena. Mais 1919 määrati tehnilise roodu ja juunis 2. roodu nooremohvitseri ning hiljem vanemohvitseri kohusetäitjaks. Ülendati



JAKOB TABUR
VR II/3

7. juulil 1919 ohvitseri asetäitjaks. Võttis osa paljudest lahingutest Lõuna-Eestis ja Narva rindel ning Põhja-Lätis ja Pihkva all Punaarmee ja *Landeswehr*'i vastu.

Vägiteo kirjeldus: "Osa võtnud kõigist Kalewlaste Malewa sõjakäikudest 2. jan. 1919 – 24. aug. 1919 alati silmapaistvat wahwust üles näidates. Eeskujuliku wahwuse ja hea korraldamise võime tõttu sai asetäitjaks ohwitseriks ja teise roodu wanemaks ohwitseriks määratud. 24. aug. 1919, täites roodu pääliku kohuseid, wiis saadud ülesande kohaselt oma roodu wastupealetungimisele, et punaseid, kes meie seljatagust Moglino

sihis ähwardasid, tagasi tõrjuda, löi punased taganema kuid sai tormijooksul oma roodu ees minnes waenlase kuuli läbi surma. Iseäralist wahwust näitas üles Skangali lahingus 22. juunil. Kui roodu päälik reast välja löödi ja waenlase marulise tule all rood taganema olli sunnitud, pidas ta wäikse salga meestega niikaua wasta kui enne wõetud sõjasaak (muu hulgas üks suurtükk) sai waenlase tule alt välja wiidud. Pärast roodu uuesti lahingu korda seades wõttis ühes appi jõudnud roodudega mõisa tormijooksuga uuesti ära, mis juures weel 1 suurtükk, 8 maksim kuulipildujat ja 2 automat püssi saagiks saadi".

Jakob Tabur langes 24. augustil 1919 Pihkva rindel Moglino all Pristani (Podborovje) küla ligidal. Maetud Pilistvere kalmistule.

Postuumselt omistatud Vabaduse Ristile lisandus 25 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses, Vabadussõja Mälestusmärk ning lõunanaabritelt Karutapja orden ja Läti Vabadussõja Mälestusmärk.

Autasumaa eraldati maist 1928 Viljandimaa Olustvere valla Reegoldi kirikumõisast. See 16,2-hektariline krunt, kus paiknesid puust rehi ja küün, sai nimeks Taburi talu. Koht kinnistati 1931. aastal vennale.

Jakob Taburi nimi on jäädvustatud Pilistvere mälestussambal. Oli Tallinnas Ohwitseride Keskkogus asunud mälestustahvil.

EELK Pilistvere koguduse sünnikanne nr 37/1892; EELK Pilistvere koguduse surmakanne nr 157/1919; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 129p; ERA, f. 63, n. 18, s. 1883; ERA, f. 495, n. 7, s. 5752; ERA, f. 555, n. 1, s. 349, l. 248, 426; ERA, f. 556, n. 1, s. 51, l. 253; Walter & Tojak 2000: 193; Päevaleht 1919, nr 194: 2; vennapoeg Andres Taburi andmed (jaan 1999).



JULIUS TAMM
VR I/3

JULIUS JAKOBI p TAMM, VR I/3, leitnant (1919).

VR I/3 nr 2685/07.04.1922 "Vabadussõjas langenud kangelase leitnant Julius Tamm'e teeneid isamaa vastu hinnates".

Sündis 12. märtsil (vkj 28.02.) 1890 Järvamaa Järva-Jaani kihelkonna Kuusna vallas kõrtsmiku pojana. Suguvõsa oli tihe-
dalt seotud Pilistverega.

Õppis Liigvalla vallakoolis, Koeru kihelkonnakoolis ja Treffneri gümnaasiumis. Sõjalise hariduse sai Läänerinde lipnikekoolis Pihkvas 1917.

Teenis novembrist 1911 152. Vladikavkazi polgus kirjutajana. Esimeses maailmasõjas osales koos polguga lahingutes Galiitsias Austria-Ungari vastu august – oktoober 1914 ning Poolas ja Riia rindel Saksa vägede vastu oktoober 1914 – detsember 1916. Ülendati mais 1917 lipnikuks. Juunist 1917 kuni aprillini 1918 teenis 1. Eesti polgus. Ülendati alamleitnandiks aprillis 1918.

Vabadussõja eel, 26. novembril 1918 astus nooremohvitserina teenistusse 1. jalaväepolgu 3. roodu. Oli perioodil detsember 1918 – jaanuar 1919 komandeerituna 5. jalaväepolgu 6. roodus, jaanuarist 1919 1. jalaväepolgu 14. roodus ja samast kuust kuulipildujate komando vanemohvitser. Sai 14. veebruaril 1919 Feodorovka küla juures haavata. Mais 1919 nimetati polgu õppimeeskonna ülemaks. Komandeerituna viibis 4. jalaväepolgu ülema käsutuses juunist juulini 1919. Ülendati novembris 1919 leitnandiks.

Julius Tamm langes 17. detsembril 1919 Narva rindel Sala mõisa juures. Maetud Pilistvere kalmistule.

Postuumselt omistatud Vabaduse Ristile lisandus 40 000 marka, tasuta maa normaaltalu suuruses ja Vabadussõja Mälestusmärk. Autasumaa kohta puuduvad andmed.

Tema nimi on jäädvustatud Pilistvere mälestussambal. Oli Tallinnas Ohvitseride Keskkogu ja Narvas 1. jalaväerügemendi mälestustahvlitel.

EELK Järva-Jaani koguduse sünnikanne nr 48/1890; EELK Pilistvere koguduse surmakanne nr 239/1919; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 178; ERA, f. 495, n. 7, s. 5816; EVK 1935: 310; Walter & Tojak 2000: 194–195.



**PAUL-OSVALD
TAMMPERE VR I/3**

PAUL-OSVALD JAAGU p TAMMPERE (kuni 27.05.1935 TISS), VR I/3, kapten (1934).

VR I/3 nr 1624/ VR I/314.12.1920 "6. jalaväe polgu roodu ülemale Paul Jaagu p Tiss'ile hinnates sõjalisi teenuseid, mis [ta oli] ülesnäitanud Wabadussõja kestusel oma väsimata kaastööga sõjaväe organiseerimise ja korraldamise töös".

Sündis 21. (vkj 09.) veebruaril 1895 Pärnumaa Vändra kihelkonna Uue-Vändra valla Samliku koolimajas õpetaja peres. Abiellus 4. juunil 1916 Türi kirikus Vilhelmine Madissoniga (1893–?). Lapsed: Aleksander (1920) ja Paul (1926).

Lõpetas Viljandi kõrgema algkooli 1913 ning Paines pedagoogilised kursused 1916. Sõjalise hariduse sai Vladimiri lipnikekoolis 1917.

Esimeses maailmasõjas osales juulist 1916 180. tagavarapolgu reamehe- na. Ülendati lipnikuks juulis 1917. Teenis 105. tagavarapolgus lipnikuna juulist 1917 jaanuarini 1918. Töötas õpetajana Paide kõrgemas algkoolis jaanuar – oktoober 1918 ning Türi alevi algkoolis novembrist 1918.

Vabadussõjas osales 30. novembrist 1918 6. jalaväepolgu kuulipildujate komando noorem- ja vanemohvitserina, alates septembrist 1919 2. kuulipildujate roodu ülemana. Ülendati veebruaris 1920 alamleitnandiks ja sama aasta mais leitnandiks. Demobiliseeriti juunis 1920.

Vabaduse Ristile lisandus 40 000 marka, Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Oli taas Türi alevi algkooli õpetajaks kuni augustini 1924. Alates augustist 1925 Viljandimaa Kõo valla Kirivere algkooli juhataja. Paigutati septembrist 1940 ümber Venevere algkooli juhatajaks.

Sai oma isalt 1937. aasta juulis 26-hektarilise Paeaugu talu Kabala vallas. Ostis detsembris 1939 Kõo valla Loopre mõisasüdamest moodustatud 56,17-hektarilise Loopre talu.

Oli Kaitseliidu Sakalamaa Maleva Pilistvere malevkonna Kõo kompanii pealik veebruar 1928 – juuni 1940 ja malevkonna juhatuse liige. Ülendati veebruaris 1934 kapteniks.

Kabala valla perekonnaseisuametniku otsusega 27. maist 1935 määrati senise perekonnanime Tiss asemele Tammpere.

Teenete eest on saanud Valgeristi III klassi (1936) ja Eesti Punase Risti V klassi (1939). Oli Isamaaliidu Kõo osakonna ja VRVÜ Viljandi osakonna liige ning kuulus Rahvuslikku Keskerakonda.

Arreteeriti 14. juunil 1941 nõukogude julgeolekutöötajate poolt ja viidi Venemaale. Mõisteti SARKi Erinõupidamise otsusega märtsis 1942 Sverdlovskis surma.

Paul-Osvald Tammperre lasti maha 11. mail 1942 SevUralLagis. Matmispaik teadmata.

Abikaasa hauaplatsile Türi kalmistul on paigutatud tema nimega mälestusplaat.

Abikaasa ja lapsed küüditati ja pääsesid aastaid hiljem tagasi Eestimaale, kusjuures vanem poeg jäigi elama Siberisse.

Väärrib märkimist, et vanem vend Arnold-Alexander Tiss langes alamleitnandina Vabadussõjas. Onupoeg, ohvitseri asetäitja Jaak Tammperre (end Tiss) oli samuti Vabaduse Risti kavaler.

EELK Väandra koguduse sünnikanne nr 28/1895; Kabala valla per reg 2: 194; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 113; ERA, f. 95, n. 7, s. 5860; ERA, f. 3142, n. 1, s. 5296; ERA, f. 3653, n. 10, s. 842 ja 1272; ERAf, f. 130, s. 8723; EVK 1935: 322; Piir 7: 135.



MIHKEL TOHVER
VR II/3

MIHKEL (sünd MIHHAIL) MIHKLI (MIH-HAILI) p TOHVER, VR II/3, vanemallohvitser (1919).

VR II/3 nr 139/21.02.1920 "1. Ratsaväe polgu vanemallohvitser Mihkel Mihkli p Tofer'ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 13. jaanuaril 1919 a. Wasawere küla juures".

Sündis 12. juulil (vkj 30.06.) 1889 Viljandimaa Imavere vallas talupoja peres. Abiellus 24. juunil 1923 Türi kirikus Alma Pärduga (1898–?). Lapsed: Elli (1925–1925), Helmi (1926–1927), Aino-Aksenja (1928–1929), Evi-Aliis (1929), Harald-Johannes (1931), Leili-Aliide (1933).

Võttis osa Esimesest maailmasõjast ratsaväes. Vabadussõjas osales alates 22. detsembrist 1918, teenides 1. ratsapolgu 3. eskadronis. Ülendati detsembris 1919 vanemallohvitseriks.

Vabaduse Ristile lisandus 13 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk. Elas iseseisvusajal Alliku vallas, siis Kirna vallas, hilisemas Särevere vallas. Oli VRVÜ Järvamaa osakonna liige 1937–1940. Pärast Teist maailmasõda töötas Vanemuise kolhoosi postiljonina.

Mihkel Tohver suri 19. oktoobril 1964 Paide rajooni Türi külanõukogu Alliku asunduses aju verevalumi tõttu. Maetud Türi kalmistule.

EAÕK Kikevere koguduse sünnikanne nr 2/1889; Särevere valla per reg 9: 168; Türi kn surmaakt nr 32/1964; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 12p; ERA, f. 619, n. 1, s. 8, l. 82.



EDUARD-JULIUS
TOIMETA VR II/3

EDUARD-JULIUS MARI p TOIMETA (ka TOIMETAJA), VR II/3, nooremallohvitser (1919).

VR II/3 nr 1155/15.09.1920 “2. ratsawäe polgu nooremallohvitseri kt. Eduard Toimetaja’le hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 25. mail 1919 a. Kõrgepalu mõisa juures, Kangsti küla valdamisel”.

Sündis 6. jaanuaril 1895 (vkj 25.12.1894) Viljandimaa Kabala vallas Kurla külas. Abiellus 5. mail 1918 Türi kirikus Amalie Evart’iga (1894–1967). Lapsed Hans (1920–1942?), Otto (1922–1989), Aino (1926), Saima (1929). Õppis valla- ja ministeeriumikoolis.

Vabadussõjas osales 15. detsembrist 1918 6. jalaväepolgu 2. iseseisva pataljoni 5. roodus, märtsist 1919 aga 2. ratsapolgu 4. eskadronis. Osales lahingutes Lõuna-Eestis ja Lätis. Märtsist 1920 nooremallohvitser. Demobiliseeriti aprillis 1920.

Vabaduse Ristile lisandus 12 000 marka, Vabadussõja Mälestusmärk ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Sai maist 1921 Järvamaa Särevere valla Lokuta mõisast 21,09-hektarilise veskikoha. Pidas Veski talu, kuni 1924. aastal selle müüs. Tegutses järgnevalt kingsepana Alliku ja Mäo vallas. Alates 1931. aastast oli Viljandis vangivalvur, seejärel Pärnu vanglas ja alates 1937. aastast Paide vanglas vangivalvur. Oli VRVÜ Viljandi ja Pärnu ning Järvamaa osakonna liige 1938–1940. Kuulus Kaitseliidu Järva Malevasse. Varjas end 1941. aasta suvel mitmel pool Järvamaal.

Saksa ajal novembrist 1941 juunini 1942 oli Paide vanglas vangivalvur ning sama aasta juunis-juulis nõukogude sõjavangilaagri ülem. Juulist 1942 jaanuarini 1943 oli ametis Paide vangla korrapidajana ning jaanuarist 1943 septembrini 1944 Tallinna vanglas vangivalvur. Teise Nõukogude okupatsiooni algul töötas lühemat aega raudteel. Arreteeriti veebruaris 1945. aastal SARKi Järvamaa osakonna poolt oma kodus Paides. Mõisteti oktoobris Viljandis SARKi sisevägede sõjatribunali otsusega 10 aastat vangilaagrit. Viidi Venemaale Magadani oblastisse.

Eduard-Julius Toimeta suri 1. veebruaril 1947. aastal Magadani oblasti SevVostLagis. Matmispaik teadmata.

Mõlemad pojad mobiliseeriti 1941. aastal suvel Punaarmeele. Vanem poeg Hans langes arvatavasti Velikije Luki all ja noorem poeg Otto Toimeta sai raskelt haavata, kuid pääses tagasi Eestisse.

EELK Pilistvere koguduse sünnikanne nr 6/1895; Paide linna per reg 5: 359; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 82p; ERA, f. 63, n. 11, s. 4729; ERA, f. 680, n. 3, s. 635; ERAf, f. 130, s. 15444; Piir 9: 128; Saima Kaljuvee andmed (juuni 1997); tütar Aino Kagovere andmed (okt 1998).



AUGUST TUISK
VR II/3

AUGUST JOHANI p TUISK, VR II/3, nooremallohvitser (1920), nooremseersant (1940).

VR II/3 nr 1229/15.09.1920 “6. jalaväe polgu nooremallohvitser August Tuisk’ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 1. juulil 1919 a. Jegeli jõe ääres”.

Sündis 22. (vkj 10.) septembril 1893 Pärnumaa Tori kihelkonna Tori vallas Selja külas Ruusaugul töölise peres. Abiellus 29. veebruaril 1922 Tori kirikus Johanna Miihlbergiga (1894–1942). Lapsed: Elli (1922), Alma (1923), Ilse (1925), Endel (1927). Teist korda abiellus 30. detsembril 1946 Kabala vallas Juuli Viletsusega (sünd Tavast) (1898–?).

Vallakooli haridusega. Alates 1906. aastast asuti elama Tori valla Aesoo külla, kus isa ostis Sookõrtsi talu. 1914–1918 võttis osa Esimesest maailmasõjast 11. Siberi kütipolgu moosekandina.

Vabadussõjas osales 15. detsembrist 1918 6. jalaväepolgu 3. roodus jaoülema ja 4. rühma vanemana.

Sai haavata 1. juulil 1919 Riia all Jugla (Jegeli) jõe ääres. Ülendati märtsis 1920 kapraliks ja seejärel nooremallohvitseriks. Demobiliseeriti aprillis 1920.

Vabaduse Ristile lisandus 12 000 marka, Vabadussõja Mälestusmärk haavatulindiga ja Läti iseseisvuse 10. aastapäeva mälestusmedal.

Asus pärast sõda Viljandimaale Kabala valda. Sai maist 1922 Kabala mõisast 32,18-hektarilise krundi, millel paiknes vana elumaja ja laut. Putkali (alates 1940 aastast Ranna) taluks ristitud koht kinnistati tema nimele juulis 1929. Järgnevail aastail talupidaja. Kuulus VRVÜ Viljandi osakonda. Osales Saksa ajal omakaitses.

Pidas talu ka uuesti alanud Nõukogude okupatsiooni ajal. Ranna talu kuulutati märtsis 1951 kulaklikuks majapidamiseks. Arreteeriti juunis 1951 Türi rajooni Mäo külanõukogus Võhma-Kabala külas oma talus maksude mittemaksmises süüdistatuna. Mõisteti sama aasta oktoobris Leningradi Ringkonna RJM vägede Sõjatribunali otsusega 25 aastat vangilaagrit omakaitses osalemise eest. Viidi Venemaale Komisse. Juulis 1955 vähendati karistust 10 aasta peale.

August Tuisk suri 27. detsembril 1955 Komi ANSVs MineralLagis. Matmispaik teadmata.

EELK Tori koguduse sünnikanne nr 129/1893; Kabala valla per reg 4: 71; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 87; ERA, f. 680, n. 3, s. 103; ERA, f. 673, n. 2, s. 764, l. 23; ERA, f. 63, n. 18, s. 785a; ERA, f. 3653, n. 10, s. 860; ERAf, f. 130, s. 12657; EVK 1935: 328; tütar Elli Tilk'i andmed (mai 2006).

VILLEM JUHANI (ka JOHANNI) p VALLO (ka VALU), VR II/3, reamees (1918).

VR II/3 nr 398/11.06.1920 "1. ratsawäe polgu reamehele Willem Walu'le hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 17. mail 1919 a. Saluse mõisa all".

Sündis 14. (vkj 02.) jaanuaril 1885 Viljandimaa Kõo valla Kokvere külas. Abiellus 9. jaanuaril 1921 Tallinna Pühavaimu kirikus Selma-Natalija Blumeniga (1897–?). Lapsed: Wioletta (1921), Regina (1923–1923), Fanny-Emilie-Martha (1924).

Vallakooli haridusega. Võttis osa Esimesest maailmasõjast 1914–1918 ihukaardiväe husaaripolgus.

Vabadussõjas osales 23. detsembrist 1918, teenis 1. ratsapolgu 3. eskadronis. Demobiliseeriti märtsis 1920. Võttis polgu ridades osa kõigist lahingutest Lõuna-Eestis ja Põhja-Lätis.

Vabaduse Ristile lisandus 10 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Asus pärast Vabadussõda koos perega Tallinnasse ning elas Koplis. Tööpuuduse tõttu sattus 1930te teisel poolel majanduslikku kitsikusse. Naine, kes rahvuselt lätlanna, siirdus koos lastega elama Riiga. Ise elas veel 1937. aastal Tallinnas.

Villem Vallo hilisema saatuse kohta puuduvad andmed. Võimalik, et ta asus hiljem samuti elama Lätti.

EELK Pilistvere koguduse sünnikanne nr 15/1885; EELK Tallinna Pühavaimu koguduse personaalraamat 6: 560; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 32p; ERA, f. 680, n. 3, s. 583; ERA, f. 2371, n. 1, s. 11, l. 46, 70–71p.

HANS TÕNISE (TÕNNISE) p VALK, VR II/3, lipnik (1915).

VR II/3 nr 1861/15.09.1920 "lahingus 5. novembril 1919 a. Ledistsche küla juures langenud 7. jalaväe polgu lipnik Hans Walk'ile".

Sündis 8. juulil (vkj 26.06.) 1881 Järvamaa Järva-Peetri kihelkonna Päinurme vallas. Abiellus 21. (vkj 08.) juunil 1910 Tallinna Jaani kirikus Rosalie-Kristine Eichwaldiga (1875–?). Poeg Hans-Victor (1910–1920).

Suguvõsa pärines Pilistverest. Lapseiga möödus Kõo vallas, mida on peetud tema sünnikohaks. Sealt siirduti 1889. aastal perega Laiusele ja 1898. aastal Torma kihelkonda. Juba täisealisena asus Rakverre ning peatselt Tallinna, mida ekslikult on samuti arvatud sünnipaigaks.

Õppis Laiuse valla- ja kihelkonnakoolis ning Peterburi kubermangu semstvo kooliõpetajate seminaris. Sõjalise hariduse sai Aleksei lipnikekoolis Moskvas 1917.

Töötas juba 1910. aastal Tallinnas kooliõpetajana.

Esimeses maailmasõjas osales jaanuarist 1915 Petrogradi 1. tagavarapataljonis. Aprillist 1916 – aprillini 1917 võttis osa lahingutest koos 4. Siberi kütipolguga. Ülendati lipnikuks augustis 1917. Teenis 123. tagavarapolgu nooremohvitserina Permis kuni demobiliseerimiseni veebruaris 1918. Oli järgnevalt Kõnnu valla Loksa 2-klassilise rahvakooli õpetaja.

Mobiliseeriti Vabadussõja ajal, 12. septembril 1919 ja määrati ohvitseride reservi ning teenis Panikovitši pataljonis. Juba sama kuu lõpul läkitati 7. jalaväepolgu 9. roodu nooremohvitseriks. Võttis osa lahingutest Punaarmee vastu.

Hans Valk langes lahingus 5. novembril 1919 Pihkva rindel Ledistše küla juures. On maetud Tallinna Rahumäe kalmistule.

Postuumselt omistatud Vabaduse Ristile lisandus 25 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Tema nimi on jäädvustatud Pilstvere mälestussambal ja Järva-Peetri kirikus sealse kihelkonna Vabaduse Risti kavaleride mälestustahvliitel. Oli samuti Võru garnisoni ohvitseride kasiinos 7. jalaväerügemendi langete ja Tallinnas Ohvitseride Keskkogus asunud mälestustahvleil.

EELK Koeru koguduse sünnikanne nr 147/1881; EELK Tallinna Jaani koguduse 3. phtk surmakanne nr 150/ 1919; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 126; ERA, f. 495, n. 7, s. 6466; Walter & Tojak 2000: 205.

PEETER-KARL JAANI p VARIK (ka VARRIK), VR II/3, reamees (1918).

VR II/3 nr 290/11.06.1920 “1. Ratsapolgu reamehele Peeter Warik’ule hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus 20. märtsil 1919 a. Munamäe juures”.

Sündis 22. (vkj 10.) mail 1895 Pärnumaa Halliste kihelkonna Vanamõisa vallas Tõimaste talus taluomaniku pojana. Elas 1950–1973 Võhma alevis ja töötas juristina.

Peeter-Karl Varik suri 13. märtsil 1983 Harju rajooni Raasiku külanõukogu Raasiku alevis südame ja üldise veresoonte lupjumise tõttu. Maetud Raasiku kalmistule. (Vt elulugu VMA 2004: 229–231.)

ARTUR (kuni 04.05.1940 ARTHUR) JAANI p VIILIP, VR II/3, kolonelleitnant (1935).

VR II/3 nr 1395/08.10.1920 “2. jalaväe polgu kaptenile Arthur Wiilip’ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus mai kuul 1919 a. Luhtesurje juures”.

Sündis 3. veebruaril (vkj 22.01.) 1894 Viljandimaa Imavere valla Koere (Kõõre) talus kaupmehe peres. Sai autasuks Imavere mõisast Kopli talu.

Artur Viilip suri 22. oktoobril 1976 Viljandi rajooni Vastemõisa külanõukogu Ilbaku külas südame isheemiatõppe. Maetud Pilstvere kalmistule. (Vt elulugu VMA 2003: 160–162.)

ALBERT (sünd ALBRECHT) KARLI (KAREL) p VILLEMS, VR II/3, kapral (1919)

VR II/3 nr 846/01.09.1920 “Kuperjanowi partisanide polgu kapralile Albert Willems’ile hinnates wahwust, mis [ta oli] ülesnäitanud lahingus



ALBERT VILLEMS
VR II/3

gus 19. juunil 1919 a. Loode jaama juures”.

Sündis 18. (vkj 06.) oktoobril 1897 Viljandimaa Vana-Põltsamaa vallas töölise peres. Mõni aasta hiljem asuti elama Kõo valda. Abiellus 14. veebruaril 1926 Pilistvere kirikus Ida Puusild'iga (1903–1976). Sündis 10 last: August (1926–1997), Arthur (1927–1985), Vaike (1929), Mai (1936), Vello (1938), Iide (1939), Elju (1940), Martin (1943), Leeni (1944), Einar (1950).

Vallakooli haridusega. Võttis osa Esimesest maailmasõjast 1916–1918 1. tagavarapolgus. Vabadussõjas osales alates 17. aprillist 1919 Tallinna tagavarapataljonis, kus samal kuul läkitati Soomusrongide

Divisjoni tagavarapataljoni. Viidi Kuperjanovi Partisanide Pataljoni 4. roodu augustis 1919. Ülendati kapraliks. Seoses pataljoni polguks formeerimisega määrati novembris selle 3. roodu ning märtsis 1920 tööroodu. Demobiliseeriti augustis 1920. Võttis osa lahingutest Narva rindel ja Petserimaal.

Vabaduse Ristile lisandus 10 000 marka ja Vabadussõja Mälestusmärk.

Sai maist 1921 Viljandimaa Kõo mõisast 15,51-hektarilise krundi, mille ristis Andrese taluks. Ehitas elumaja ning kõrvalhooned. Koht kinnistati tema nimele oktoobris 1929.

Pidas talu, kus töötas külasepana. Kuulus Kaitseliidu Sakalamaa Maleva Pilistvere malevkonna Kõo kompaniise ning VRVÜ Viljandi osakonda.

Töötas ka pärast Teist maailmasõda, viimati Kalinini-nimelises kolhoosis sepana.

Albert Villems suri 2. märtsil 1955 Suure-Jaani rajooni Mõisaküla külanõukogus Andrese talus südameklapi rikke tõttu. Maetud Pilistvere kalmistule.

EELK Pilistvere koguduse sünnikanne nr 204a/1897; Kõo valla per reg 1: 482; Mõisaküla kn surmaakt nr 2/1955; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 62; ERA, f. 63, n. 18, s. 1204; ERA, f. 680, n. 3, s. 663; EVK 1935: 350; poeg August Villemsi andmed (okt 1996).



JÜRI VILMS
VR III/1

JÜRI REINU p VILMS, VR III/1.

VR III/1 nr 2544/14.12.1920 "Päästekomitee liikmele Jüri Wilms'ile hinnates kodanlisi teenuseid mis [ta oli] osutanud Päästekomitee ja Ajutise Walitsuse liikmena iseseiswa Eesti riigi rajamisel".

Sündis 13. (vkj 01.) märtsil 1889 Viljandimaa Kabala valla Arkma küla Piduri talus. Abiellus 23. (vkj 10.) oktoobril 1911 Tallinna Issandamuutmise apostliku õigeusu kirikus Maria Oberstiga. Lastetu.

Õppis Pilstvere kihelkonnakoolis 1898–1901, Pärnu gümnaasiumis 1901–1906 (löpetas eksternina 1907), Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas 1907–1911. Õpilasringi

Taim asutaja 1904 ja samanimelise illegaalse ajakirja toimetaja. Üliõpilasseltsi Ühendus liige alates 1907. Töötas aastatel 1911–1917 Tallinnas advokaadina ning toimetas Päevalehe lisa Õigus ja Kohus. Osales aktiivselt ühiskondlikus elus juba Pärnus õppides. Esines mais 1916 Estonias avalikul koosolekul esimesena Eestile autonoomia nõudega. Pühendus pärast tsaarivõimu langemist täielikult poliitikale. Oli Eesti Maanõukogu liige ja abiesimees. Tegutses aktiivselt Eesti rahvusväeosade loomisel. Asutas kevadel 1917 Eesti Radikaalsotsialistide Erakonna (hilisem Eesti Tööerakond). Vene Asutava Kogu liige 1917. Kuulus Tallinna Linnavolikogusse. Luges 28. (vkj 15.) novembril 1917 Toompeal ette otsuse Eesti Maapäeva kõrgemaks võimuks kuulutamise Eestis. Levitas sama aasta detsembrist mõtet Eesti iseseisvusest. Nimetati 19. veebruarist 1918 Eestimaa Päästmise Komitee liikmeks. Oli esimese Eesti Ajutise Valitsuse kohtuminister ja peaministri asetäitja.

Siirdus märtsis 1918 Soome, et hankida liitriikidelt vastloodud Eesti iseseisvusele toetust. Arreteeriti Soome lahel asuval Suursaarel Saksa patrulli poolt ning viidi Soome.

Jüri Vilms lasti maha 13. aprillil 1918 Soomes Helsingis Töölo suhkruvabriku õuel koos teiste kaaslastega. Mahalaskjaid on peetud sakslasi, aga ka soomlasi. Maeti ümber Pilstvere kalmistule detsembris 1920. Tema haul avati juulis 1926 mälestussammas.

Postuumselt omistati talle tsiviilteenete Vabaduse Rist.

Tartus asutati 1939. aastal Jüri Vilmsi Mälestamise Komitee ees-

märgiga avaldada tema kohta koguteos ning jäädvustada hukkamispaik.

Pärnu poeglaste gümnaasiumis avati 1928. aasta veebruaris mälestustahvel, mis Nõukogude okupatsiooni ajal kõrvaldati ja on seni taastamata. Sünnikohta Piduri talu asemele püstitati märtsis 1989 mälestuskivi. Tapmiskoht Helsingi kesklinnas jäädvustati märtsis 1997 mälestustahvliga. Tallinnas Pärnu maanteel asuvale hoonele, kus Jüri Vilms elas aastatel 1915–1918, paigaldati märtsis 2004 mälestustahvel. Pärnu Kuninga tänava põhikoolis avati märtsis 2005 tema pronksbüst.

Enne Teist maailmasõda oli kavatsus nii Pärnusse kui ka Tapa südalinna püstitada monumendid Jüri Vilmsile ning Tapa gümnaasiumisse paigaldada Päästekomitee liikmete, teiste hulgas ka J. Vilmsi bareljeefid.

Tema kohta ilmunud kirjutised ning raamatud: A. Tammann "Jüri Vilms" (1923), A. Pärl "Jüri Vilms" (1935), J. Kross "Tabamatus. Jüri Vilmsi romaan" (1993), koguteos "Jüri Vilms mälestustes" (1998) ja S. Zetterberg "Jüri Vilmsi surm" (2004). Samuti on avaldatud Jüri Vilmsi artiklite kogumik "Kahe ilma vahel" (1998).

EELK Pilistvere koguduse sünnikanne nr 61/1889; EAÕK Tallinna Issandamuutmise koguduse abielukanne nr 105/1911; EELK Pilistvere koguduse übermatmiskanne 1920; ERA, f. 31, n. 5, s. 1826, l. 165; ERA, f. 957, n. 6, s. 76; ERA, f. 4386; VSMM I 2002: 267; VSMM II 2005: 49, 188, 231, 284, 288, 317; EBL 1929: 586; EVK 1935: 42; EBLTK 1940: 376; EE 2000 XIV: 613; Postimees 1997, nr 266: 15; Sakala 2004, nr 55: 9.

Allikad

EAA = Rahvusarhiivi Ajalooarhiivi osakond.

ERA = Rahvusarhiivi Riigiarhiivi osakond.

ERAF = Rahvusarhiivi Eraarhiivi osakond.

Kasutatud ja täiendav kirjandus

BVA 1909 = Baltische Verkehrs- und Adressbücher. Band I. Livland. Riga.

EAT 1932 = Eesti avalikud tegelased. Tartu.

EBL 1929 = Eesti biograafiline leksikon. Tartu.

EBLTK 1940 = Eesti biograafilise leksikoni täiendusköide. Tartu-Tallinn.

- EE 1931–1937** = Eesti Entsüklopeedia. Tartu.
- EETK 1940** = Eesti Entsüklopeedia täiendusköide. Tartu.
- EKBL 1998** = Eesti kooli biograafiline leksikon. Tallinn.
- ENE/EE 1985–2002** = Eesti (nõukogude) entsüklopeedia. Tallinn.
- ERAKT 1939** = Eesti riigi-, avaliku- ja kultuurielu tegelased 1918–1938. I Tallinn.
- ET 2000** = Eesti tänab 1919–2000. Tallinn.
- ETL 1940** = Eesti tuletõrje leksikon. Tallinn.
- EVK 1935** = Eesti Vabadusristi kavalerid. Tallinn.
- EVRKR 2004** = Eesti Vabaduse Risti kavalerid. Register. Viljandi.
- 1. EP 1930** = 1. Eesti Polk. Eesti rahvusväeosade loomine 1917–1918. Tallinn.
- 3. JR 1926** = Tulnola, H. 3. Jalaväe rügemendiga Vabadussõjas 1918–1920. Tallinn.
- 6. JP 1938** = Maide, J., Valdin, E. 6. Jalaväepolk Vabadussõjas 1918–1920. Tallinn.
- 9. JP 1921** = Eesti rahvaväe 9. jalaväe polk. Tallinn.
- KLSM 2002** = Kaitseliit Sakala Malev 1937–2002. Viljandi.
- Kool, F. 1999.** DP Kroonika. Eesti pagulased Saksamaal 1944–1951. Lakewood.
- Lindmäe, H. 2004.** Suvesõda Viljandimaal 1941. Tartu.
- LVA 1892** = Livländisches Verkehrs- und Adressbuch für 1892/93. Riga.
- Marandi, R. 1991.** Must-valge lipu all. Stockholm.
- PAE 1996–2001** = Poliitilised arreteerimised Eestis 1940–1988. Tallinn.
- Piir, E. 1–12. 1991–1997.** Sakalamaa ei unusta. Viljandi.
- RT 1918–2005** = Riigi Teataja. Tallinn.
- Sainio, J. E. 2003.** Põhja Pojad Eestis. Viljandi.
- SE 1936** = Sakalamaa elu. Pärnu.
- SPV 1939** = Sakala partisanid Vabadussõjas 1918–1920. Tallinn.
- Uuet, L. 2002.** Eesti haldusjaotus 20. sajandil. Tallinn.
- Viljandimaa 1939.** Viljandimaa. Maateaduslik, majanduslik ja ajalooline kirjeldus, I. Üldosa. Eesti VII. Tartu.
- VMA 1998** = Pihlak, J. 1999. Kõpu kihelkond ja Vabaduse Risti vennad.

VMA 1999 = Pihlak, J. 2000. Tarvastu kihelkond ja Vabaduse Risti vennad.

VMA 2000 = Pihlak, J. 2001. Paistu kihelkond ja Vabaduse Risti vennad.

VMA 2001 = Pihlak, J. 2002. Karksi kihelkond ja Vabaduse Risti vennad.

VMA 2002 = Pihlak, J. 2003. Kolga-Jaani kihelkond ja Vabaduse Risti vennad.

VMA 2003 = Pihlak, J. 2004. Suure-Jaani kihelkond ja Vabaduse Risti vennad.

VMA 2004 = Pihlak, J. 2005. Halliste kihelkond ja Vabaduse Risti vennad.

VSMM I 2002 = Vabadussõja mälestusmärgid I. Keila.

VSMM II 2005 = Vabadussõja mälestusmärgid II. Keila.

Walter, H. 1998. Eesti teenetemärgid. Tallinn.

Walter, H. & Tojak, T. 2000. Nad andsid kõik. Tallinn.

Õun, M. 1997. Eesti Vabariigi kindralid ja admiralid. Tallinn.

PILISTVERE PARISH AND THE HOLDERS OF THE CROSS OF FREEDOM

Jaak Pihlak

This article is a continuation to the series introducing the holders of the Cross of Freedom who were connected with Viljandi County. The seven previous yearbooks wrote about the brethren of the Cross from Kõpu, Tarvastu, Paistu, Karksi, Kolga-Jaani, Suure-Jaani and Halliste parishes. This article includes an overview of the holders of the Cross in Pilistvere parish. Also a brief introduction of the administrative history of this area is provided in the article.

The Cross of Freedom was awarded to 3132 people mainly for merits in the Estonian War of Independence 1918–1920. The holders of the Cross included 2076 citizens of Estonia and 1056 foreigners.

More than 300 holders of the Cross had some connection with Viljandi County during their lives and 68 of them had considerable contacts with Pilistvere parish.

In Pilistvere Church 42 men were christened: Alfred Elbrecht, Jaak Gregor, Jaak Heinsalu, Hans Idam, Karl Jaanus, Hans Kalm, Jüri Kallmann, Karl Kanger, Julius Kannelaud, Kaarel Kasemaa, Hans Krup, Andres Larka, Johannes Larka, August Leisk, Aleksander Lind, Karl Lind, Tõnis Lossmann, Paul Luik, Tõnu Luik, Albert Lukas, Jaan Mets, Jaan Oll, August Paia, August

Pakk, August Pent, Jaan Pent, Albert Peters, Paul Praks, Johann Puskar, Heinrich Raam, Jakob Rass, August Rei, Otto Reinson, August-Voldemar Rose, Ernst Saar, Jüri Salumets, Jakob Tabur, Eduard-Julius Toimeta, Villem Vallo, Artur Viilip, Albert Villems and Jüri Vilms.

In the Orthodox congregations of Arusaare and Kikevere, which were in the territory of the parish, sacrament was conferred to six holders of the Cross. In Arusaare to Johannes Kalbas, Aleksander Konks, Mihkel Pent and August Rebane and in Kikevere Church to Aleksander Rosalk and Mihkel Tohver.

Twenty holders of the Cross were born elsewhere. Hans Kink, Joosep Korts, Paul Moorits and Joann Pattak were born in other parishes of Viljandi County. In Järva County, Johannes Anniste, Jüri Grünberg, Julius Tamm and Hans Valk were born. In Pärnu County Eduard-Adolf Bach, Otto Oidermann, Juhan Orav, Paul-Osvald Tamppere, August Tuisk and Peeter-Karl Varik and in Viru County, Gustav-Eduard Eenpõllu and Paul-Vilhelm Raus were born. In Harju County, Jaan Scheler and Karla-Julius Soomann. Jaan Raamot was born in Lääne County and Rudolf Mager in Russia, in the province of St. Petersburg.

A number of these men had only studied in a local, parish or town school. But some also had professional education and some had graduated from the University or higher military institutions.

The rank of the officer was achieved by 29 holders of the Cross, including A. Larka, who was promoted to major general. Among the brethren of the Cross of Freedom who were connected with Pilstvere, one should mention J. Vilms, a member of the underground committee to establish the independence of Estonia, and the head of the state A. Rei, ministers A. Larka and J. Raamot and a colonel, chief of the Finnish regiment H. Kalm.

The majority of the holders of the Cross of Freedom served in the infantry, but a considerable number of them also served in armoured train regiment, in artillery and cavalry, in the navy and in the headquarters.

Most of the awarded decorations were the crosses of valour, given for personal bravery. A. Elbrecht was the youngest to go to the battle field, only 17. But 12 decorations were awarded for military merits and 4 for civil merits. The Cross of Freedom was posthumously awarded to A. Peters, P. Praks, O. Reinson, J. Tabur, J. Tamm, H. Valk and J. Vilms.

In addition to the Cross of Freedom, the men also received monetary awards and several were given free land and free tuition at the university.

The fate of the holders of the Cross was different. Already in the War of Independence 6 men perished. Seven died in exile. As a result of Soviet repressions 13 men perished or were killed. The only one to see the restitution of the independence of Estonia was K. Jaanus, who died at the age of 100 as the last holder of the Cross of Freedom. For A. Elbrecht, J. Kalbas, A. Pakk, A. Rosalk and V. Vallo the time of death is unknown.

Pilistvere kihelkond ja Vabaduse Risti vennad

In Pilistvere cemetery 15 holders of the Cross were buried: J. Anniste, K. Jaanus, J. Kallmann, K. Kanger, H. Kink, J. Korts, R. Mager, A. Peters, P. Praks, P. Luik, J. Tabur, J. Tamm, A. Viilip, A. Villems and J. Vilms. In Arusaare cemetery there is the last resting place of A. Konks, J. Oll, H. Raam and A. Rebane. However, 9 of the holders of the Cross of Freedom were buried in unknown graves somewhere in Russia.